B·A·R
I
86769
Vol. III

AUTORII ROMÂNI,
VECHI ŞI CONTIMPORANI.

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATĂ DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE
ŞI AL CULTELOR.

NICOLAE BĂLCESCU

ISTORIA ROMÂNILOR
SUB
MIHAIU VODĂ VITEAZUL

SOŢITĂ, ÎN VOLUMUL I DE O PRECUVÎNTARE ŞI NOTE DE

AL. I. ODOBESCU.

VOLUMUL III.

C. IV. Unitatea Naţională. (1599—1600 Iulie). Partea II.
C. V. Mirislău (1600—1601 Ianuarie)

BUCUREŞCI
Editura LIBRĂRIEI SOCECŬ & Comp.
1895

Preţul 80 bani

www.dacoromanica.ro

AUTORII ROMÂNI,
VECHI ŞI CONTIMPORANI

EDIŢIUNE ŞCOLARĂ
APROBATA DE MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE
ŞI AL CULTELOR.

NICOLAE BĂLCESCU

ISTORIA ROMÂNILOR

SUB

MIHAIU VODĂ VITEAZUL

ÎNSOŢITĂ, ÎN VOLUMUL I, DE O PRECUVÎNTARE ŞI NOTE DE

AL. I. ODOBESCU.

VOLUMUL III.

C. IV. Unitatea Naţională. (1599—1600 Iulie).
C. V. Mirisleu (1600—1601 Ianuarie

BUCUREŞCI
Editura LIBRĂRIEI SOCECŬ & Comp.
1894.

www.dacoromanica.ro

42,017. — *Stabilimentul grafic I. V. Socecŭ.* — *Bucuresci.*

www.dacoromanica.ro

Sĕcuiĭ aducŭ la Mihaĭu-Vitézul capul luĭ Andreĭ Bathori.

www.dacoromanica.ro

NICOLAE BALCESCU

ISTORIA ROMÂNILOR

SUB

MIHAIU VODĂ VITEAZUL

III.

www.dacoromanica.ro

CARTEA IV.

UNITATEA NAȚIONALĂ

(Aprilie 1599—Iulie 1600)

PARTEA II

SUMARIU

XXVII. Fuga luĭ Andreĭ Bathori spre Polonia.—XXVIII. Ţeraniĭ Sĕcuĭ se scólă spre a'l prinde și daŭ bătaie suiteĭ sale la San-Thoma.—XXIX. Eĭ prindŭ și ucidŭ pe cardinalul.—XXX. Prevestirĭ ce avusese Andreĭ Bathori despre sfîrșitul sĕŭ. — XXXI. Sĕcuiĭ aducŭ capul cardinaluluĭ la Mihaĭu. — Inmormîntarea cu pompă ce Mihaĭu face cardinaluluĭ în Alba-Iulia.—XXXII. Rĕscóla Sĕcuilor și Românilor din Ardél în contra nobililor Ungurĭ.—XXXIII. Greșelile politice ale luĭ Mihaĭu în Ardél; el nu face nimic pentru Românĭ și dă protecția sa nobililor.—XXXIV. Totuș ĭ aceștia încă se plîngŭ.—XXXV. Mihaĭu trămite împĕratuluĭ scire despre învingerea cardinaluluĭ.—Desbaterĭ în Roma asupra morțiĭ acestuia.— XXXVI. Impĕratul trămite pe Basta în Ardél. Caracterul acestuia.—XXXII. Neînțelegerile luĭ Mihaĭu cu Basta, împăcate de comisarul împĕrătesc Petz. — XXXVIII. Nemulțumirea luĭ Mihaĭu despre nobilĭ Ungurĭ. — El priimesce solĭ de

www.dacoromanica.ro

la împĕratul nemţesc şi de la cel turcesc. — XXXIX. Actul trămis luĭ Mihaĭu-Vodă de Rudolf II, de care Domnul este nemulţumit şi 'şĭ arată cererile sale de la împĕrat. — XL. Sigismund Bathori lucrézĕ din noŭ în Polonia ca să capete domnia Ardéluluĭ.— Mihaĭu se gătesce a-l isbi în Moldova.— XLI. Planurile luĭ Mihaĭu spre a cuprinde şi a împărţi Polonia. — XLII. El intră repede în Moldova şi gonesce pe Ieremia şi pe Sigismund pênĕ la Hotin. — XLIII. Cuprinde tótă Moldova şi aşézĕ într'însa stăpînirea sa. — Baba-Novac calcă Pocuţia. — XLIV. Nobiliĭ Ungurĭ începŭ chĭar în Moldova a tracta cu Sigismund şi cu Poloniĭ.—Mihaĭu a realizat unirea celor treĭ principate române: Ţéra Românéscă, Moldova şi Ardélul.

XXVII.

Óre ce se va fi făcut nenorocitul Andreĭ Bathori? Din ḑiua în care, cu desperarea în inimă, fugì din câmpul bătăiĭ de la Sibiiŭ, i s'a perdut urma. Nimenĭ nu putea spune unde se află. Rĕmas'a încă în ţéră, oprit de vre-o sperare, séŭ că, perḑênd tronul, îşĭ părăsì şi patria, silind numaĭ a 'şĭ mântui viéţa? Isbutit'a încă într'acésta? Început'a în ţéră străină descoloratul şi tristul traiŭ al pribegieĭ, acea crudă suferinţă, care usucă pe om fără de a 'l omorî? Astfel se întrebaŭ toţĭ în Ardél, biruitorĭ şi biruiţĭ. Vaĭ! În vreme ce trufaşul sĕŭ biruitor intra cu o pompă mărĕţă în capitala sa, sĕrmanul Andreĭ în colţul împotrivitor al ţĕriĭ plătea printr'o mórte crudă nenorocirea de a fi domnit.

El se trăsese, cum am vĕḑut, din câmpul bătăiĭ

www.dacoromanica.ro

însoţit de o sută inşĭ călărĭ, trecu pe lîngă Sibiiŭ şi luă direcţia Sighişóreĭ, voind să se îndrepteze prin Moldova în Polonia, unde să aştepte vre o ocazie priincĭósă pentru a-şĭ redobîndi tronul perdut. El ajunse într'o fugă pênĕ la Olţĕmir. Acolo calul sĕŭ căḑu în noroiŭ şi el trebui să'l lase, împreună cu multă avuţie ce era pe dînsul, ca să scape cât maĭ iute în cetatea Odorheiŭ din Sĕcuime, unde soţiĭ sĕĭ îl povăţuiră a merge. Aci el cercetă pe unde e maĭ bine a trece în Moldova. El dete aci poruncĭ spre a ţine în datoria supuneriĭ pe Sĕcuĭ, de nu s'aŭ revoltat încă, făgăduindu-le uĭtarea revolteĭ lor şi că le va da vechea libertate; dar tóte eraŭ zadarnice. Poporul sĕcuiŭ îl ura de mórte; nobiliĭ sĕcuĭ numaĭ, care fuseseră la bătaie şi aceia pe care îĭ găsì pe la casele lor, priimiră bucuros a'l însoţi şi a ocroti fuga sa. Eĭ se temeaŭ de Mihaĭu a rĕmâné în ţĕră, ĭar maĭ cu sémă de ura înverşunată ce aveaŭ asupră-le compatrioţiĭ lor ruinaţĭ prin libertatea ce Mihaĭu-Vodă dedese ţĕranilor sĕcuĭ; eĭ doreaŭ cel puţin să-şĭ pótă scăpa viéţa, fugind în ţĕră străină. Pregătirile ce nobilimea trebui să facă pentru fuga luĭ, siliră pe prinţul Andreĭ a aştepta pe loc treĭ ḑile, şi acéstă zăbavă fu peirea capuluĭ sĕŭ. Vĕḑênd el acéstă întârḑiere şi temêndu-se ca mulţimea soţilor sĕĭ să nu vĕdéscă maĭ mult duşmanuluĭ fuga

www.dacoromanica.ro

sa, el hotărî a se despărți de dînșiĭ. Lăsă în cetățuia Odorheiŭ pe George Palatici; apoĭ, alegênd un numĕr óre-care din nobiliĭ spre a'l însoți, dete drumul celor-l'alțĭ, mulțămindu-le de credința ce i-aŭ arătat și povățuindu-ĭ să mérgă să se închine biruitoruluĭ Mihaĭu, de la care crede că vorŭ priimi ĭertare, și să aștepte în liniște vremea care Dumneḑeŭ, ce ține în mâna sa ursitele împĕraților, o va însemna pentru mântuirea Ardeluluĭ de sub puterea acestor biruitorĭ străinĭ. De acolo Andreĭ, lăsându-și bogatele sale veșminte de purpură, spre a pune haĭne țĕrănescĭ, se îndreptă spre Moldova, depărtându-se mult de drumul cel mare, luând potecile și făcênd ocoluri spre a 'și ascunde și maĭ bine fuga. Dupĕ câtă-va cale, ajunse într'o vale unde găsi un isvor cu apă dulce și îmbelșugată; vederea loculuĭ plăcêndu-ĭ cu deosebire, el se opri acolo, apoĭ deschiḑênd sacul unuia din soldațiĭ sĕĭ, luă puțin vin și pâne spre a'și potoli óre-cum fómea și setea și a stâmpăra amarul inimeĭ sale. Făcênd acest mic ospĕț, el se adresă către aceĭ ce 'l înconjuraŭ și le ḑise: «Precum Mântuitorul Chris-«tos, înainte d'a se da jertfă morțiĭ, făcu cina cea «din urmă cu uceniciĭ sĕĭ și fu vêndut de Iuda, «unul dintr'înșiĭ care 'ĭ întinsese cursă, asemené și «eŭ căḑut în nenorocire prin trădătorĭ, póte fac «astă-ḑĭ cea din urmă cină cu voĭ, pe care o con-

www.dacoromanica.ro

«sfinţesc morţiĭ mele.» Acéstă presimţire a morţiĭ ce 'l aştepta şi pe care o şi întîmpină în ḑiua următóre, mişcă fórte inima sa, ca şi a tutulor celor ce'l ascultaŭ. Plecând din acest loc, eĭ ajunseră a doua-ḑi în vederea munţilor celor marĭ ce ţinŭ pênĕ la hotarele Moldavieĭ în capătul ţinutuluĭ sĕcuĭesc numit Cik şi sosiră la un loc pe care locuitoriĭ îl numescŭ Sân-Toma, de pre o biserică ce'ĭ este consfinţită. Acolo, în a şésea ḑi dupĕ nenorocita bătălie, se opri Andreĭ, gândind că în aceste locurĭ va fi maĭ în siguranţă de cursele Sĕcuilor. Aceste locurĭ, ca tóte cele ce înconjură Ardélul, sunt aspre, muntóse, păduróse.

XXVIII.

Era între Sĕcuĭ un nobil din némul lor, anume Blasie Ordög, care, prin facerile de bine ale cardinaluluĭ, ajunsese din stare sĕracă la o avuţie însemnată. El nu voise să mérgă la bătaie, luând de pricinuire starea cea rea a sănătăţeĭ sale; dar îndată ce auḑi despre învingerea şi fuga luĭ Andreĭ, el puse să tragă clopotele spre a aduna, de pe cum este obiceiŭ la ţéră, rudele sale, clăcaşiĭ şi compatrioţiĭ sĕĭ şi începu a 'ĭ aţîţa spre a se lua vrăjmăşesce în gónă dupĕ Andreĭ. El ḑicea cu o mare furie către un popor acum destul de înfu-

www.dacoromanica.ro

riat «că ei trebuie să aresteze pe Andrei, unelti-«torul atâtor rele, ca să merite bună-voința lui «Mihaiu; că numele Bathori vecînic a hrănit ne-«norocirile publice și private și că este bine a 'l «stîrpi din țéră; că trebuie a ucide pe acest popă «nevrednic în pace și în rĕsboiŭ, ca să nu mai «rĕmână nimeni din acéstă afurisită familie, spre «a chinui țéra prin tirania sa.» Nici că făcea trebuință de multe îndemnări, Sĕcuii fiind însuflați de o ură omorîtóre asupra numelui Bathorescilor, căci mai întâi Stefan Bathori și Sigismund Bathori, în anii trecuți, le răpiseră nu numai ori-ce libertate, ci încă îi pedepsise fórte aspru pentru revolta lor și apoi îi supusese nobilimei ca nisce robi vînduți. Ei căutaŭ tóte mijlócele spre a scăpa de acéstă robire; pentru aceĭa ei mutase asupra lui Andrei tótă ura ce hrănise către cei mai dinainte Bathorescĭ și 'și făgăduiaŭ prin mórtea sa d'a-și redobîndi libertatea și a se mântui de o robire ocărîtóre. Pentru aceĭa ei voiră mai bine să pérdă pe prințul Andrei și nobilimea secuĭe, decât să péră ei însiși și să fie vecînicĭ robi. Ei alergară toți din tóte părțile, bĕtrâni și juni, care cu arme, care fără arme, unii împinși de furie și de îndrăznélă, alții de sperarea jafului, închipuindu-și că Andrei cu nobilii ce 'l însoțeaŭ trebuia să aibă multe avuții cu dînșii. Întru acésta, spera-

www.dacoromanica.ro

rea lor nu era cu totul înşelată. Prinţul Andreĭ şi suita sa aflaseră că sunt goniţĭ de o cétă de Sĕcuĭ, dar nu o credeaŭ destul de mare spre a 'ĭ puté vătăma. Cu tóte acesté Andreĭ, nevoind a fi întârdiată suita sa de bagagiele cele multe, vrea să le părăséscă; dintr'altă parte strîmtorile mocirlóse nu 'ĭ îngăduia a se pré grăbi.

Numerósa cétă a Sĕcuilor isbi pe fugarĭ în pólele munteluĭ Sân-Toma. Când se apropia prinţul Andreĭ cu soţiĭ sĕĭ de acest loc, cam pe la scăpătatul sóreluĭ, deteră peste nisce strîmtorĭ cu şanţurĭ şi găsiră drumul acoperit de copacĭ, ĭar vre-o sută de Sĕcuĭ stând în loc şi aşteptându-ĭ. Eĭ întăriseră aşa de bine acea strîmtóre, încât eraŭ siguri că nimenĭ nu va puté rĕsbi printr'însa. La stînga aceluĭ loc era un munte fórte nalt, ale căruĭ povêrnişurĭ eraŭ acoperite cu păduri şi cu mărăcinĭ. Când suita luĭ Andreĭ apucă de intră în acele strîmtorĭ cătând maĭ mult la fugă decât la bătaie, Sĕcuiĭ o isbiră cu strigărĭ marĭ, de o dată în faţă şi în dos. Fugariĭ se oprescŭ atuncĭ bărbătesce şi se întocmescŭ spre bătaĭe. Sĕcuiĭ, vĕdênd micul numĕr al protivnicilor, năvălescŭ cu maĭ mare foc asupră-le, descarcă în eĭ puscile ce aveaŭ, apoĭ începŭ a asvârli într'înşiĭ cu săgeţĭ, suliţĭ, darde şi lăncĭ; alţiĭ, ca duşmanul să nu'ĭ pótă lovi, fiind el călare şi eĭ pe jos, rĕstórnă caiĭ tîrînd plopĭ pe

www.dacoromanica.ro

pămînt, desrădăcinând alţĭ copacĭ şi silindu-se în tot chipul a face lupta de o potrivă. Nu cu maĭ puţină înfocare nobilimea îşĭ apără viéţa şi pe prinţul sĕŭ şi respinge cât póte isbirile ţĕranilor; mulţi căḑură din ambele părţĭ, dar mult maĭ mulţĭ din partea luĭ Andreĭ. Intr'adevĕr, căḑênd fără de veste în cursă, încurcaţĭ de bagagiele lor, eĭ nu puteaŭ a se sluji cu folos de caiĭ lor şi nu le venea lesne a 'şĭ întrebuinţa armele împotriva duşmanuluĭ. Deosebit de acésta, eĭ eraŭ fórte puţinĭ şi Sĕcuiĭ maĭ mult de opt sute. Pentru aceĭa Andreĭ şi nobiliĭ, rĕsbiţĭ de mulţime, începŭ a se trage înapoĭ rĕslăţiţĭ; uniĭ perḑêndu-şĭ caiĭ, se aruncă pe jos printre stejarĭ şi crângurĭ şi fugŭ încotro potŭ. Ţĕraniĭ sĕcuĭ, maĭ agerĭ la picĭor şi cunoscênd locurile, se urcă maĭ cu înlesnire prin strîmtorile şi asprimea munţilor, caută, găsescŭ şi ucidŭ pe nobiliĭ ce nu cunosceaŭ căile şi sângeréză pênĕ în departe tóte acele prăpăstiĭ cu uciderile lor.

XXIX.

Prinţul Andreĭ, rugat fiind de aĭ sĕĭ ca să fugă să scape pênĕ când eĭ maĭ ţineaŭ frunte duşmanuluĭ, se şi trăsese cu un mic numĕr, lăsând drumul mare şi luând'o prin cotiturile munteluĭ. Dupĕ ce a făcut ca vre-o douĕ miĭ de paşĭ, el fu silit

www.dacoromanica.ro

din pricina prăpăstiilor şi a greutăţii drumuluĭ, să 'şĭ lase călăria, cu atât maĭ mult că al sĕŭ cal nu maĭ putea umbla, fiind cu totul obosit. Decĭ el începu pe jos a urca pe munte, ajunse cum putu în locurĭ anevoĭe de apropiat şi 'şĭ îndreptă fuga spre părţĭ nelocuite. Lepădând tot ce ar fi putut întârdia fuga sa, cu patru soţĭ, ce din întîmplare găsise, el pĕtrunse pênĕ în adîncul munţilor. Prin aceştĭ munţĭ Stefan numit Negrul era fórte trebuincios prinţuluĭ, căcĭ cunoscea bine căile, dar fiindcă sângele ce curgea din rana ce el priimise îi luă puterea şi simţurile. Andreĭ şi soţiĭ sĕĭ, temêndu-se ca duşmaniĭ ce'ĭ goniaŭ să nu'l găséscă şi să'ĭ răpéscă puţina viéţă ce'ĭ maĭ rĕmăsese, îl culcară maĭ mort într'un loc umbrit şi 'l acoperiră cu frunze uscate. Vindecându-se după aceĭa şi întorcêndu-se la casa sa, el povesti acéstă barbară măcelărire.

După acest fel de îngropare a luĭ Negru, Andreĭ maĭ înaintă cât-va, doborît de sete, de căldură şi de drum; în sfîrşit, făcêndu-se din ce în ce maĭ mult nópte, el şi singurul soţ ce 'ĭ maĭ rĕmăsese, un nobil credincios anume Nicolae Mico, zăriră lucind în depărtare un foc. Eĭ se îndreptară spre acest loc numit Nascalat, care se străluci de atuncĭ prin crunta dramă ce se petrecu într'însul. Sosind lângă acest foc care ardea în coliba unuĭ păstor,

www.dacoromanica.ro

Andreĭ, obosit de ostenéla drumuluĭ, nu maĭ putea face un pas şi, murind de sete, ceru de la ţĕranul ce găsi în acel bordiŭ să 'ĭ dea de bĕut. Ţĕranul ne-avênd alt-ceva, îĭ dete puţin zer. Prinţul Andreĭ luă cupa şi maĭ întâĭ o întinse luĭ Nicolae Mico ca să guste, ţicênd: «Să bem aceste amărăciunĭ «cu care vicleniĭ şi trădătoriĭ ne-aŭ adăpat îndestul.» El înghiţi o dată, apoĭ trămise îndatĕ pe ţĕran să'ĭ caute puţină apă, dându-ĭ un galben de aur unguresc, numaĭ să vie maĭ curînd. Eşind atuncĭ din colibă, Andreĭ se duse de se întinse pe iarbă sub un copaciŭ vecin, îşĭ rezimă capul de un trunchiŭ pe jumĕtate putred şi însărcină pe Mico să stea la pază, în vreme ce el se va odihni puţin, ca să pótă apoĭ să'şĭ urmeze drumul, făgăduind că va sta şi el la rîndul sĕŭ de stréjă pênĕ când Mico va odihni. Zăcênd astfel pe pămîntul gol, Andreĭ luă breviarul în mână, se puse a citi, la lumina luneĭ, césurile canonice şi îndată ostenéla biruindu-l, somnul pe nesimţite îl cuprinse. În vremea acésta trupa Sĕcuilor, urmând deosebitele cotiturĭ şi locurĭ grele, pe unde Mico şi Andreĭ fugiseră, sosesce cu o iuţime minunată şi cade asupra ţĕranuluĭ strigând: «Ce procleţĭ de nobilĭ aĭ priimit în gazdă? De nu «ni-ĭ veĭ da îndată, te vom ucide, dupĕ ce te vom face maĭ întâĭ a suferi miĭ de chinurĭ, calăule.» Spăimêntat fórte şi nesciind ce voiaŭ eĭ să facă,

www.dacoromanica.ro

«ţĕranul le spuse: «că doĭ inşĭ intrase la dînsul, «şeḑuse puţin şi apoĭ eşise; că el nu scia de loc «cine eraŭ eĭ şi că gândesce că sunt ascunşĭ p'a-«colo p'aprópe». Mico, auḑind sgomotul acelor ce soseaŭ şi întrebările ce făceaŭ ţĕranuluĭ, se duse spăimêntat de sculă pe prinţul Andreĭ şi-ĭ vesti că duşmaniĭ ĭ-aŭ călcat, rugându-l să caute a scăpa cum va putea. Dar luna, ca cum s'ar fi temut a lumina fără-de-legea, se ascunsese sub negri norĭ; şi în acel întuneric, Andreĭ, care nu cunoscea locurile n'avea chip de scăpare. El trămise pe Mico înaintea vrăjmaşilor spre a căuta să-ĭ îmblânḑéscă prin vorbe şi făgăduielĭ. Dar glóta Sĕcuilor furiósă, în loc d'a asculta rugăciunile luĭ Mico, întórse către dînsul armele eĭ. Dupĕ ce se ocrotì un minut cu sabia sa, Mico, plin de rănĭ, fu prins viŭ. Se povestesce că, doritor d'a scăpa maĭ curênd de viéţă şi simţind pe gâtu-ĭ tăişul ruginit al paloşuluĭ unuĭ ţĕran, el îĭ întinse sabia sa, care era maĭ ascuţită, ḑicêndu-ĭ: «Slujesce-te cu acésta, prietene, «şi nu mĕ maĭ sfăşia, rănindu-mĕ cu arma ta fără «tăiş». Şi ḑicênd aceste, el îĭ întinse gâtlejul, ca să nu se ḑică că un vitéz a avut, ca un om fără inimă, capul tăiat pe dinapoĭ. In vreme ce Mico este astfel prins şi ucis, Blasie Ordög, de care am pomenit maĭ sus, împreună cu alţĭ treĭ soţĭ, isbesce pe Andreĭ. Împins maĭ mult de nevoie decât de

www.dacoromanica.ro

vitejie, Andreĭ trase sabia cea latĕ ce purta la cópsă şi începu a se apăra cu o mână slabă, silind să nu móră fără de rĕsbunare. El isbutise a răni pe uniĭ din văjmaşĭ, când Blasie, maĭ îndemânatec în luptă, îĭ dete o lovitură de secure în frunte, făcêndu-ĭ o rană mare d'asupra ochiuluĭ stîng, de unde începu sângele a curge părîŭ de-ĭ acoparea vederea. In acéstă stare nenorocitul Andreĭ încercă să fugă, dar urmat de aprópe de ucigaşĭ, el priimi cu o asemenea armă o altă rană în partea din dos a capuluĭ, d'asupra grumazuluĭ şi, perdênd simţirile, căḑu la pămînt, bătêndu-se în sângele sĕŭ. N'apucase încă să-şĭ dea sufletul când ucigaşiĭ, urându-li-se de vremea ce perdeaŭ ca să-ĭ smulgă un inel frumos de diamant ce purta în degetul cel mic, îĭ tăiară degetul ca să pótă lua inelul; apoĭ, apropriindu-se de dînsul Blasie Ordög, îĭ taie capul, pe care, puindu-l într'o suliţă, îl luă cu dînsul, ĭar trupul îl lăsară în acel loc despuiat de orĭ-ce veşmînt şi în prada férelor sĕlbatice. Acéstă tragedie se petrecu lîngă satul Szent Domokos (St. Dominic.) Astă-ḑĭ încă, într'acele părţĭ, ţĕraniĭ îţĭ arată locul unde fu omorît sĕrmanul Andreĭ şi credincĭosul sĕŭ Mico. [1])

---

[1]) Analiştiĭ contimporanĭ se deosibescŭ asupra ţileĭ în care Andreĭ fu ucis. Timon şi Alexandru Dubokay pomenescŭ de

www.dacoromanica.ro

XXX.

Astfel fu sfîrşitul luĭ Andreĭ Bathori, prinţ, cardinal şi episcop de Varmia în Prusia. El era în vîrstă de douĕ-ḑecĭ şi opt de anĭ numaĭ, nalt la stat, barba şi pĕrul capuluĭ galbene, pe care de pe ritul religieĭ, el avea obiceiŭ a le purta rase. Era d'un caracter dulce şi blând şi maĭ bun pentru biserică decât pentru rĕsboiŭ. Din copilăria luĭ avusese plecare către călugărie. Din nenorocire chĭar calităţile luĭ private făcură dintr'însul un rĕŭ stăpînitor; ambiţia de a domni îl perdu; el cumpĕră printr'o crudă mórte o domnie de opt lunĭ asupra Ardéluluĭ şi fu numaĭ un jalnic exemplu al ticăloşieĭ ursitelor omenescĭ. De pe arătarea unor analiştĭ, nenorocirea în care pică Andreĭ şi Ungurĭĭ din Ardél fusese prevestită prin nisce semne cerescĭ. In luna luĭ iunie se ridică de odată despre apus o furtună grozavă care înfricoşá pe toţĭ şi pricinui multă stricăciune într'o parte mare a Ardéluluĭ. De diminéţă norĭĭ se rostogoleaŭ unĭĭ d'a-

---

ḑiua de 31 octomvrie. Ortelius o pune la 9 noiemvrie, iar Bisselius tocmaĭ la 20 noiemvrie. Noĭ am urmat pe Bethlen, care o pune şése ḑile dupĕ bătaia de la Sibiiŭ, adică în nóptea de 3 spre 4 noiemvrie, socotind acéstă datĭ, dupĕ potrivirea ce am făcut cu altele, ca cea maĭ adevĕrată.

www.dacoromanica.ro

supra altora. Cerul întreg se întunecase; tunetul urla neîncetat; trăsnetul ce cădea, fulgerile ce străluciau prin întuneric, o ploie désă şi repede şi mai ales o vijelie grozavă spăimântaseră pe toţi. Parte din acoperişele caselor din Alba-Iulia fură ridicate, nălţimile zidurilor doborîte, precum şi grajurile din curtea prinţuluĭ care eraŭ fórte puternic zidite; păstoriĭ pe drumuriĭ fură rĕsturnaţi séŭ tîrîţi cu iuţélă încotro nu voĭaŭ; mulţi caĭ ce păsceaŭ pe la câmp fură asvîrliţi în Mureş, unde se înnecară; o mulţime de stejariĭ mariĭ şi pomiĭ roditoriĭ fură smulşi din rĕdăcină. Acéstă furtună ţinu maĭ puţin de un cés şi fu privită de toţi ca prevestirea nenorocirilor ce sosiră cu câte-va luniĭ în urmă. Intr'aceĭaşi vreme globuriĭ de foc se arătară în deosebite locuriĭ rĕspândind gróza. O mulţime de lupĭ se pogorîră cete cete din munţiĭ numiţi Meseş şi se rĕspândiră în şesurile Ardéluluĭ şi prin sate; asemené şi multe alte fére sĕlbatice. Cinciĭ ţile înaintea bătălieĭ de la Sibiiŭ, tótă nóptea se vĕţură flacăriĭ pe cer, astfel încât armata luĭ Andreĭ merse la drum luminată d'aceste minunate flacăriĭ. Când Andreĭ tăbĕrî la oraşul Mercurea din pămîntul săsesc, el vĕţu de odată trecênd pe dinăinte-ĭ un arap negru purtând în mână o cósă grozavă. El întrebă cine are o slugă cu un chip aşa de neplăcut şi toţi magnaţiĭ, dupĕ ce cercetară şi căutară, iĭ rĕspun-

www.dacoromanica.ro

seră că un asemenea om nu se află în armie. Cu puţine ţile pênĕ a nu se întîlni Andreĭ cu Mihaĭu-Vodă, el visă că picase în nisce turme de ţapĭ furioşĭ şi că d'abĭé scăpase, când nisce porcĭ îĭ sfâşiară mantela şi coĭful. Încredinţat că acest vis este un semn de rĕŭ, el îl povesti îndată la Alba-Iulia luĭ Stefan Bathori şi altora. In vreme ce Andreĭ se scobora pe scara palatuluĭ sĕŭ din Alba-Iulia ca să mérgă la tabăra de la Sus-Sebeş, unul din pinteniĭ sĕĭ de aur se sfărîmă şi când eşĭa pe pórtă îşĭ sfărîmă asemenea şi chiotórea mantaleĭ sale. In sfîrşit spiritul de superstiţie şi de misticism al Ungurilor merse pênĕ a crede că şi schimbarea portuluĭ ce eĭ făcuseră de vre-o câţĭ-va anĭ, fusese un semn rĕŭ care arătă că eĭ trebuie să sufere într'o ţi jugul uneĭ naţiĭ străine.

XXXI

Dupĕ uciderea luĭ Andreĭ, Sĕcuiĭ se apucară a căuta prin pădurĭ şi prin strîmtorĭ pe nobiliĭ care umblaŭ rĕtăcind prin întuneric şi, dupĕ ce'ĭ uciseră maĭ pe toţĭ, se întórseră la locul lupteĭ spre a culege jaful. Dar cu cât pusese maĭ multă grabă spre a câştiga acéstă pradă, cu atâta perdură din vreme spre a o împărţi, certându-se şi înjurându-se între dînşiĭ încât p'aci eraŭ să se înhaţe la bă-

www.dacoromanica.ro

taïe cu armele. Fură omorîţĭ atuncĭ, parte cu Andreĭ, parte în fuga lor, Ion Beldi cu junele sĕŭ fiŭ Pavel, Nicolae Mico, fraţiĭ Toma şi Emeric Besz, Francisc Romany comis al luĭ Andreĭ, căruïa îi scăpă viéţa în luptă, omorînd un Sĕcuïu ce'l ameninţa cu mórtea, Emeric Lazăr, Francisc numit cel Mare, Michaïu Caraczoni, meşter căpitan de artilerie, şi mulţĭ alţiĭ vestiţĭ prin meritele şi avuţiile lor. «Sĕcuiĭ îĭ ucideaŭ fără milă, încredinţaţĭ «că nimic nu putea fi maĭ folositor republiceĭ sĕ«cuïescĭ decât moartea tutulor acestor ómenĭ care «îĭ ţinuse într'o robie aspră, ca pe nisce robĭ cumpĕraţĭ cu banĭ. Eĭ credaŭ că numaĭ acest mijloc «aŭ spre a'şĭ redobîndi starea lor cea d'întîïŭ şi «a'şĭ asigura libertatea pe care o doreaŭ cu înfo«care.» Numaĭ un singur nobil, Csomortany, bărbat vestit în rĕzbóïe, scăpă în Moldova. Acesta este acelaş care, dupĕ cum s'a vĕdut înapoĭ, fusese trămis sol de Andreĭ la Mihaïu-Vodă şi carele, cu tóte că credinţa luĭ era bănuită de Andreĭ, îl însoţi în fuga sa, dovadă puternică despre uşurinţa cc punu une-orĭ ómenĭĭ în bănuïelile lor!

Fu atuncĭ o dispută între Sĕcuĭ, din care unĭĭ voiaŭ să păstreze în viéţă vre'o câţĭ-va din nobiliĭ prinşĭ, ĭar alţiĭ cereaŭ ca să se omóre îndată «aceştĭ «ómenĭ nesuferiţĭ şi vrednicĭ de ură». Se învoiră apoĭ a amâna pentru câtă-va vreme mórtea unora

www.dacoromanica.ro

dintr'înşiĭ. Aceştia eraŭ Ion Iffiu, fratele luĭ Andreĭ, Stefan Kaboşi, Gaspar Paloşi, Nicolae Bartakuti, Francisc Gereb şi Wolfgang Lazăr. Sĕcuiĭ le legară mânile la spate şi tot înjurându'ĭ mereŭ îĭ porniră ca să'ĭ ducă spre Alba-Iulia la Mihaĭu-Vodă. Inaintea lor, Blasie Ordög ducea, înfipt într'o suliţă, sângeratul cap al luĭ Andreĭ Bathori, învĕlit într'o pânză. Pênĕ a nu ajunge însă la Alba-Iulia, Sĕcuiĭ în cale uciseră pe prinşiĭ lor; trupurile lor le aruncară într'un şanţ lîngă Alba, ĭar capetele sângerate şi vinete le asvîrliră neîngropate în oraş. Blasie Ordög păstră numaĭ pe Ion Iffiu, pe un fiŭ al luĭ Nicolae Mico anume Mihaĭu în vîrstă numaĭ de 12 anĭ şi capul luĭ Andreĭ, pe care'l înfăţişă luĭ Mihaĭu-Vodă, în 11 ale luĭ Noiemvrie. Puseseră capul pe o masă şi Mihaĭu cătă puţin la dînsul în tăcere, pênĕ când, vĕdênd pe dómna Stanca ce era lîngă dînsul înnecându-se în lacrimĭ, o întrebă pentru ce plânge? — «Pentru că, — respunse acéstă milósă şi simţitóre femeĭe, — «aceĭa ce i s'a întîmplat luĭ se póte întîmpla şi ţie séŭ acestuĭa,» arătând pe fiul eĭ Pĕtraşcu. Acéstă vorbă pĕtrunse inima oţelită a aspruluĭ domn şi'ĭ aduse aminte nestatornicia lucrurilor omenescĭ. Cuprins de milă, el plecă capul cu întristare, lacrimile de odată îmbrobodiră fulgerarea ochilor luĭ şi din inimă strigă: «O săracul popă! săracul popă!» Astfel plânse

www.dacoromanica.ro

marele Cesar când vĕḑu dinainte'ĭ capul duşmanuluĭ sĕŭ Pompeiŭ

Dupĕ acésta, Mihaĭu trămise acest cap, pus sub un disc, luĭ Malaspina. Acesta puse un zugrav de scóse un portret de pe dînsul, pe care'l trămise împĕratuluĭ. Mihaĭu trămise pe Ion Iffiu în închisóre la cetatea Deva şi, de pe povaţa ce'ĭ dete logofĕtul Teodosie, porni ómenĭ să caute trupul luĭ Andreĭ pe care'l găsiră gol, dar nevĕtămat de paserĭ şi de dobitóce, nelipsind de la dînsul decât degetul cel mic care fusese tăiat de ucigaşĭ, dupĕ cum am spus. Trupul mortuluĭ fu pus într'un car şi, ca să nu fie într'o asemené stare expus privirilor, când băgară carul în oraş, îl acoperiră cu foĭ de copacĭ verḑĭ. Astfel îl aduseră în Alba-Iulia, nouĕ ḑile dupĕ mórtea sa. Indată, cu mare îngrijire, din porunca luĭ Mihaĭu, fu trupul învestit cu haĭne măreţe, întins pe o pétră de marmură şi acoperit cu o manta de purpură. Apoĭ îl duseră în templul cel mic ca să stea pênĕ la ḑioa înmormîntărieĭ. Câte-va ḑile dupĕ aceĭa, adunându-se acolo şi deputaţiĭ ţĕrĭĭ convocaţĭ pentru deschiderea dieteĭ. Mihaĭu trămise de aduse şi trupul luĭ Baltazar Bathori pe care prinţul Sigismund pusese de'l îngropase fără nicĭ o cinste în cetăţuia de la Gherla şi apoĭ se făcu înmormîntarea luĭ Andreĭ cu o pompă de tot crăĭască. Sicriul era purtat de junĭ no-

www.dacoromanica.ro

bilĭ şi înconjurat de toţĭ boĭerilĭ românĭ. Armăsarul luĭ, frumos împodobit cu tóte armele sale, urma dupĕ sicriŭ. Apoĭ venea Mihaĭu însuşĭ cu faţa întristată, cu o mulţime de nobilĭ, ofiţerĭ şi popor. Înainte şi înapoĭ păşĭaŭ cu tótă cuviinţa oştile înarmate în bună rânduială. Apoĭ preoţiĭ, cântăreţiĭ şi faclele nu maĭ aveaŭ numĕr. Astfel duseră trupul luĭ Andreĭ în biserica cea mare şi'l puseră în acel monument ce el, în viéţă fiind, zidise pentru frate-sĕŭ Baltazar. Acolo trupurile ambilor fraţĭ fură împreunate. În acelaş templu zăceaŭ de maĭ multă vreme îngropaţĭ duoĭ alţĭ călugărĭ, bărbaţĭ marĭ şi puternicĭ, care perirĕ cu aceĭaşĭ mórte ca Andreĭ, Cardinalul George Martinuţiŭ, ucis din porunca împĕratuluĭ Ferdinand, moşul luĭ Rudolf II, şi episcopul Oradieĭ, ucis de Griti. Blasie Ordög, ucigaşul luĭ Andreĭ, în loc de rĕsplata ce aştepta de la Mihaĭu, fu osîndit a i se tăĭa capul pentru fărădelegea ce făcuse. Tótă prada ce Sĕcuiĭ luaseră de la Andreĭ şi de la soţiĭ luĭ, în aur şi argint, din porunca luĭ Mihaĭu, fu vĕrsată în vistieria ţĕriĭ.

XXXII.

Mila, îndurarea şi generositatea ce arătă Mihaĭu-Vodă către caĭnicul sĕŭ duşman, mări favórea po-

www.dacoromanica.ro

pórelor pentru dînsul, îĭ atrase inimile nobilimeĭ Ardéluluĭ şi lauda tutulor naţiilor străine. Nobiliĭ transilvanĭ simţiră maĭ ales atuncĭ că, urîţĭ fiind de mórte de către popor, singura lor scăpare e acum Mihaĭu. Eĭ gândiră că, de aŭ perdut cârmuirea ţĕriĭ şi aŭ căḑut subt un stăpînitor de alt sânge, încaĭ să caute a 'şĭ păstra starea şi viéţa lor. Acestea într'adevĕr eraŭ atuncĭ fórte amenin-ţate; am vĕḑut înapoĭ ce fel uraŭ şi trataŭ Sĕcuiĭ pe nobiliĭ. Ostaşiĭ mercenarĭ Ungurĭ, Poloni, Sêrbĭ, Cazacĭ şi alţiĭ rĕspândindu-se prin ţĕră, nefiind sub ochiul straşnic al Domnuluĭ, necăjeaŭ încă pe lo-cuitorĭ, iar maĭ ales pe nobilĭ, făcêndu-ĭ să simţă tóte relele războiuluĭ. Apoĭ chinuita naţie a Ro-mânilor din Ardél, cum află de învingerea de la Sibiiŭ, se ridică în picĭóre gróznică, învierşunată, amenin-ţătóre. Cu cât fuseseră eĭ maĭ cumplit îm-pilaţĭ de nobiliĭ Ungurĭ, cu cât maĭ mult înneca-seră în inima lor suferinţele şi ura ce aveaŭ către dinşiĭ, cu atît isbucnirea acesteĭ ure fu puternică şi pustiitóre. Româniĭ ardelenĭ cuvîntaŭ astfel şi într'un chip simplu către Ungurĭ: «Sunteţĭ nisce «veneticĭ, care aţĭ venit prin silă de ne-aţĭ călcat «ţéra, ne-aţĭ răpit pămînturile, drepturile, viéţa; «ne-aţĭ chinuit şi ne-aţĭ aruncat în cea maĭ cum-plită robire. Între noĭ şi între voĭ n'a domnit «dreptatea seŭ simţirile omenireĭ, ci numaĭ sila;

www.dacoromanica.ro

«acum, când ne-am deşteptat şi ne simţim puter-«nicĭ, vrem să intrăm şi noĭ în drepturile şi în «pămînturile nóstre, ce ni le-aţĭ răpit odinióra; vom lua dar pe sémă-ne moşiile şi casele vóstre, «iar pe voĭ vĕ vom ucide séŭ vĕ vom goni, ca «să curăţim ţéra de voĭ.» Aceste ideĭ şi simţiminte povăţuiră tóte revoluţiile făcute séŭ încercate de Românĭ, de la năvălirea Ungurilor pênĕ astă-dĭ. Astfel revoluţiile véculuĭ de mijloc, aceia de la 1437, răscóla de la 1599, insurecţia luĭ Horia de la 1784 şi revoluţia de la 1848 fură maĭ mult inspirate de setea rĕsbunărĭĭ decât de dragostea libertăţĭĭ, şi pentru aceĭa Românĭĭ nu'şĭ putură asigura libertatea; căcĭ libertatea triumfă fără de a 'şĭ rĕsbuna; altmintrelea ea nu maĭ este libertate ci numaĭ rĕsbunare. Nicĭ o dată şi nicĭ într'un loc libertatea nu s'a putut întemeia prin călcarea dreptăţĭĭ şi prin cărmuirea grózeĭ. Libertatea nu se ţine şi nu se întemeiază prin tiranie, ci numaĭ prin libertate.

Românĭĭ, creçênd a 'şĭ asigura libertatea şi a stinge aristocraţia, se puneaŭ de ucideaŭ la aristocraţĭ şi pustiaŭ bunurile lor şi, fiindcă maĭ adesé nobilĭĭ apucaŭ de fugeaŭ, eĭ işĭ vĕrsaŭ furia maĭ mult asupra bieţilor burgezĭ unguri de prin oraşe; apoĭ, cum trecea furtuna, aristocraţia era ĭarăşĭ în pér şi Românul ĭar cădea în ghiara eĭ. De ase-

www.dacoromanica.ro

mené, niaĭ mulţĭ Domnĭ românĭ din principate, duşmanĭ aĭ aristocraţieĭ, printr'un guvern de teróre, credeaŭ că facŭ ceva uciḑênd la boĭerĭ, în loc de a ucide boĭeria. Tótă schimbarea era de persóne, dar spiritul de castă şi instituţia se păstra, ba încă se maĭ întărea prin interesul ce însufflaŭ ómenilor, ceĭ prigoniţĭ şi împilaţĭ. Revoluţia de la 1848 din Ţéra Românéscă singură pricepu că spre a asigura libertatea, trebuie a lăsa pe boĭerĭ să putrezéscă în pace şi a ucide boĭeria prin proclamarea dreptuluĭ comun. Româniĭ ardelenĭ n'aŭ priceput acésta, nicĭ la 1848; cu atât maĭ puţin eĭ o pricepură la 1599. Eĭ nu se gândcaŭ că nu este nicĭ drept, nicĭ folositor, nicĭ cu putinţă de a curăţi ţéra Ardéluluĭ de tóte populaţiile străine, care facŭ maĭ a treia parte din totalul locuitorilor eĭ; uĭtară că o posesie îndelungată aduce drepturĭ positive şi netăgăduite, că o naţionalitate, orĭ-cât de mică va fi, trebuie respectată, căcĭ sfînt e dreptul ce are ea de a trăi în pământul ce ocupă; că acest drept natural e pe d'asupra orĭ-căruĭ drept istoric, de vreme ce pământul este al ómenilor, ĭar nu ómeniĭ aĭ pământuluĭ. Problema de deslegat în Ardél era şi este, nu cum vorŭ face fie care din Românĭ, Ungurĭ, Saşĭ şi Sĕcuĭ, ca să rĕmână numaĭ eĭ singurĭ într'acea ţéră şi să gonéscă pe cele-l'alte popóre, ci proclamând dreptul comun séŭ

www.dacoromanica.ro

egalitatea pentru individe şi naţionalităţi, să caute mijlocul de a armonisa împreună, alcătuind un Stat federativ. Fără îndoială că numĕrul Românilor în Ardél le asigură în orĭ-ce cas o preponderanţă naturală şi dréptă în trebile ţĕrĭi şi va preface órecum Ardélul într'o ţéră românéscă.

Astfel Românii şi Ungurii la 1848, luptându se unii împotriva celor-l'alţi, plecară de la aceleaşĭ principiĭ greşite şi căḑură sub acelaş jug.

XXXIII.

Aşa şi la 1599. Românii ardeleni ridicându-se, nu se purtară ca un popor matur, însuflat de dragostea libertăţiĭ, prin care purtare, eĭ ar fi impus şi luĭ Mihaĭu şi asupritorilor lor şi ar fi silit şi pe unul şi pe ceĭ-l'alţĭ a 'ĭ întregi în drepturile lor naturale şi sociale; ci, setoşĭ de rĕsbunare, se apucară să preumble torţe şi paloş prin palaturile nobililor. Mulţĭ nobilĭ pĭeriră atuncĭ, dar şi maĭ mulţĭ încă scăpară, unii afară din ţéră, alţiĭ sub protecţia luĭ Mihaĭu. Acesta nu putea să sufere asemené neorînduelĭ care se descărcaŭ asupra-i. Banuit, încă pênĕ a nu intra în Ardél, de Unguri că lucréză prin preoţiĭ români a scula pe ţĕranĭ împotriva nobilimeĭ ungurescĭ, el dorea sa dovedéscă neadevĕrul acelor bănuielĭ, deşi după intrarea sa în

www.dacoromanica.ro

Ardél fusese îndemnat spre uciderea nobilimeĭ unguresc, nu numaĭ de către Românii ardelenĭ şi de către o sémă de boĭerĭ, dar încă şi de un numĕr însemnat din ceĭ marĭ aĭ Ardéluluĭ, în capul cărora era episcopul catolic Dimitrie Naprazdi. O politică fără inimă ar fi îndemnat póte pe Mihaĭu a'şĭ asigura stăpînirea Ardéluluĭ prin nimicnicirea acesteĭ aristocraţiĭ puternicĭ, care tot-d'a-una era să 'ĭ stea împotrivă; dar inima sa, dorinţa d'a 'şĭ da un nume mare şi bun în Europa, care 'şĭ aţintise ochiĭ acum asupră-ĭ, îl depărtaŭ de la o asemené faptă, preferind a încerca cu binele să 'şĭ traga inimile nobililor ungurĭ. Din nenorocire el nu se mulţumi numaĭ a'ĭ tolera şi protegea, ci se înconjură de dînşiĭ, le încredinţă posturile cele maĭ însemnate în arme şi administraţie şi impărţi ĭarăşĭ între dînşiĭ averea confiscată de la ceĭ ucişĭ în bătaie séŭ care pribegiseră. Umilinţa ce arătaŭ către dînsul aceştĭ aspri şi trufaşĭ nobilĭ şi setea cu care vînaŭ favórea luĭ, înşelă pe Mihaĭu. El credu ca eĭ nu vorŭ mai ridica nicĭ odată capul lor, dupe ce l-au plecat aşa de jos. El socoti că va găsi un réziin şi o putere într'înşiĭ şi că prin eĭ va trage inima întregeĭ naţiĭ ungurescĭ şi va deschide un câmp mare la întinsele şi ambiţiósele sale proiecte. Acésta îl orbi şi 'l făcu de împinse pênĕ la nesocotinţa generositatea sa către dînşiĭ;

www.dacoromanica.ro

şi cu cât eĭ stăruiaŭ în învinovăţirile şi bănuielile lor, cu cât eĭ complotaŭ şi umblaŭ maĭ rĕŭ să 'l surpe, cu atâta el se arăta maĭ îndurător către dînşiĭ, încât generositatea luĭ ajunse a fi o slăbiciune care îl perdu. Acésta făcu că el, după ce domoli setea de rĕsbunare a ţĕranilor românĭ, nu le dete libertatea, spre a nu vătăma interesele nobililor. Adevĕr că el nu putea lucra în Ardél împotrivă de ce făcuse în Ţéra Românéscă. Nenorocitul *aşeḑĕmînt de Rumânie*, ca un butuc îl ţinea în lanţ şi 'l tîra spre perḑare. El dedese libertatea Sĕcuilor, nevoit fiind şi fiindcă aceştia numaĭ de puţină vreme o perduseră şi o doreaŭ cu înfocare. Dar Româniĭ de maĭ multe vécurĭ îşĭ perduseră libertatea şi fiind maĭ numeroşĭ, paguba ce arŭ fi încercat nobiliĭ Ungurĭ arŭ fi fost mult maĭ simţitóre. Apoĭ Sĕcuiĭ eraŭ o populaţie fórte războĭnică, în vreme ce Româniĭ subt împilare uitaseră pênĕ şi întrebuinţarea armelor, de la a căror mânuire stăpînirĭ lor îĭ opriseră. Mihăĭu însă, ca toţĭ războinicĭĭ, credea maĭ mult în soldaţĭ decât în popor; spiritul luĭ era maĭ mult de cuceritor decât de naţionalist. Nobiliĭ în ochiĭ luĭ eraŭ representanţiĭ poporuluĭ, naţia armată, şi pre arme voia el a se întemeia. Mihaĭu socoti să urmeze în Ardél, în privinţa Românilor, politica Corvinilor, adică a uşura óre-cum sarcinele ţĕranilor, a 'ĭ ocroti în contra

www.dacoromanica.ro

abuzurilor nobililor şi a înălţa mai mulţi dintr'înşii în trépta de nobilĭ, ca astfel naţia să fie representată în dietele ţĕriĭ. Dar am vĕdut mai înapoi că acéstă sistemă nu adusese marĭ folóse Românilor, căcĭ nobiliĭ lor, dobîndind interese împotrivitóre glóteĭ poporuluĭ, se aliaŭ cu ceĭ-l'alţi nobilĭ, ungurĭ, şi se lepădaŭ chĭar şi de naţionalitatea lor. Datoria luĭ Mihaĭu arŭ fi fost de a da Românilor ĭertarea de ĭobăgie şi propietate de pămînt spre chezăşuirea aceleĭ libertăţĭ şi de a înfiinţa o representare deosebită a lor în dieta celor-l'alte treĭ naţiĭ. Astfel arŭ fi dat stăpînireĭ sale în Ardél o temelie neclintită. Nicĭ odată ocasie maĭ bună pentru acésta nu se înfăţişase ca acum, îndată dupĕ batălia de la Sibiiŭ, când Ungurii îngroziţi, amorţiţi cu totul, se mulţumeaŭ de li s'ar fi lăsat măcar viéţa. Maĭ târdiŭ Mihaĭu în zadar voi; anevoinţele crescuse pré mult; ocasia trecuse. Şi nu trebuie a crede că noĭ aci judecăm pe Mihaĭu de pe ideile de democraţie ale véculuĭ nostru, ĭar nu de pe acelé ale véculuĭ sĕŭ, căcĭ urma ne va dovedi că aceste ideĭ eraŭ bine simţite atuncĭ şi însuşĭ de Mihaĭu.

De altfel de ideĭ inspirat însă, Mihaĭu-Vodă deschise la 20 Noiemvrie în Alba-Iulia adunarea generală, în care el făgădui că va păstra constituţia ţĕreĭ şi tóte privilegiile, libertăţile şi dăniile nobi-

www.dacoromanica.ro

lilor, afară de cele făcute de Sigismund. Representanţiĭ depuseră jurămîntul de credinţă şi, spre răspuns la cererile Domnuluĭ d'a i se da provisiĭ şi banĭ pentru ţinerea oştilor, se orândui ca de fie-care casă séŭ pórtă (cum se ḑice în Ardél) să se dea câte opt măsurĭ de făină şi opt măsurĭ de ovĕz séŭ orḑ, şi de la ḑece case câte o vită de tăiat, iar fiind omul sărac, în lipsă de vită, să dea treĭ oĭ. Asemené se hotărî că, de vreme ce s'a dat libertatea Săcuilor, aceştia să aĭbă a da, de pe vechiul lor obiceiŭ, când se schimbă Domnul séŭ când se însóră, din şése boĭ unul pe séma domnuluĭ. Acéstă dare se numea de Săcuĭ *friptură de boĭ*. Incât pentru banĭ spre purtarea răsboĭuluĭ, se hotărî ca să se dea de fie-care casă, fără a fi nimenĭ scutit, nicĭ domn nicĭ boĭer, câte şése florinĭ; treĭ florinĭ să se dea pênĕ în 25 ḑile, socotindu-se din ḑiua publicăriĭ decretuluĭ, ĭar ceĭ-l'alţĭ treĭ cu 25 ḑile maĭ târḑiŭ. Tóte cele-l'alte articole, ce se încheĭara atuncĭ şi fură cuprinse în actul general al dietiĭ care se întări de Mihaĭu Vodă şi se publică, privescŭ numaĭ interesele nobililor; ele daŭ voĭe unora dintr'înşiĭ a se întórce în ţéră, asigură libertatea Secuilor, ĭar pe Românĭ, fără nicĭ o uşurare, îĭ lăsă în stare de ĭobagĭ aĭ nobililor. Astfel Mihaĭu trădase misia sa in Ardél şi merita de a cădé.

www.dacoromanica.ro

XXXIV.

În vremea acéstase rĕspândi faĭma în Ardél cum că o oştire turcéscă ar fi intrat în Ţéra Românéscă pe la începutul luĭ Dechemvrie, şi mulţĭ se îngrijiră; dar acéstă temere peri îndată, lămurindu-se cum că Turciĭ, ce într'adevĕr intraseră în ţéră, cu tóte că bine armaţĭ, de pe obiceiul lor, eraŭ însă puţinĭ şi veniseră numaĭ ca să cumpere miere şi unt, ceia ce făcênd, eşiră din ţéră, fără a vĕtăma pe nimenĭ. Cu tóte astea, Mihaĭu, îngrijindu-se, porni armie de călăreţĭ în Ţéra Românéscă, eare să împedice asemené venirĭ ale Turcilor şi să apere ţéra. Scurt dupĕ aceĭa Mihaĭu porni şi pe fiul sĕŭ Pĕtraşcu în Ţéra Românéscă cu o sémă de óste, spre a cârmui ţéra în locul luĭ, şi-ĭ dete de curator pe Pancratie Sennyei, pe care însă dupĕ o lună îl rechĭemă înapoĭ, nu se scie din ce pricină. Mihaĭu poruncise la o sémă de nobilĭ din Ardél ca să însoţéscă pe Pĕtraşcu în Ţéra Românéscă. Dar eĭ începură a tremura toţĭ, gândind că mergŭ la peirea lor, de se vorŭ duce în Ţéra Românéscă, şi rugară pe Mihaĭu d'a amâna de o cam dată pornirea lor, la care fapt el se şi învoi.

La sfîrşitul dietiĭ, Mihaĭu puse de aduse la Alba-Iulia vistieria prinţuluĭ Sigismund ce el pusese în cetăţuia Vecs, sub paza luĭ Ştefan Bodoni. Era un numĕr însemnat de vase de argint: cupe, talere,

www.dacoromanica.ro

discurĭ, vasurĭ şi între altele, nişte pahare de argint aşa de marĭ încât abié duoĭ ómenĭ puteaŭ duce unul gol; pe lîngă aceste maĭ eraŭ podóbe de caĭ, platoşe, şelĭ ornate cu petre scumpe şi diamanturĭ, săbiĭ, pumnale, paloşe, hangeruri, securĭ şi alte asemené lucrurĭ; apoĭ maĭ multe veşminte scumpe preţuite 32 miĭ florinţĭ, din care unul împodobit cu diamanturĭ era preţuit 15 miĭ florinţĭ; pe urmă un mare numĕr de monete de aur, numite *de Portugalia*, din care una făcea cât ḑece galbenĭ de aur. Când intră Mihaĭu ca să vaḑă acéstă avuţie în casa unde era aşeḑată, răpit de mirare strigă: «Ce de banĭ am să fac d'aci ca să-mĭ plătesc os-«taşiĭ şi ómeniĭ meĭ!» Preţul se ridica într'adevĕr la maĭ multe sute miĭ de florinţĭ. Mihaĭu îşĭ aşeḑă apoĭ oştirea în deosebite comitate pentru iernat, împărţind'o maĭ ales prin cetăţĭ; dar óre-care escesurĭ ce făcură ostaşiĭ şi maĭ ales Unguriĭ, Sêrbiĭ şi Cazaciĭ, ridicară plângerĭ din partea locuitorilor, maĭ cu osebire din partea nobililor, care alergaŭ la Mihaĭu văităndu-se. La aceste plângerĭ, Mihaĭu rĕspundea adesé cu bunătate, ḑicênd: «că acestea «se facŭ fără ştirea luĭ, făgăduind că va pedepsi «straşnic pe ceĭ vinovaţĭ; că de vreme ce, din mila «luĭ Dumneḑeŭ, Ardélul este acum al luĭ, el se «va sili a face să domnéscă într'însul pacea şi

www.dacoromanica.ro

«liniştea şi că va stărui ca nimeni să nu încerce «vre o pagubă».

În vremea acésta, cuprins de mânie asupra luĭ Ion Maro, puse să'l caute şi să-l gonéscă prin tótă ţéra, pênĕ-l vorŭ prinde. Este şciut că acest secretar al luĭ Mihaĭu desvĕlise maĭ întêiŭ prinţuluĭ Andreĭ proiectul stăpînuluĭ sĕŭ d'a năvăli în Ardél. Mihaiŭ îĭ iertă cu generositate acéstă vină; dar în ajunul bătălieĭ de la Sibiiŭ, nemulţumitorul Maro trecuse din tabăra luĭ Mihaĭu în aceĭa a luĭ Andreĭ, sperând că acesta va isbândi. Mihaĭu care iertase întâiŭ pe Maro, intră într'o mânie furiósă la acéstă nouă a luĭ trădare. Maro, care aflase mânia Domnuluĭ asupră-ĭ, rătăci pe ascuns într'o parte şi într'alta prin sate şi oraşe, pe la deosebiţĭ nobilĭ, căutând vre-o ocasie spre a fugi în Ungaria. Ast-fel umblând, el se duse din întêmplare séŭ într'adins la Ştefan Tholdi, nobil ungur, rugându-l a-ĭ acorda un asil ca să scape de góna ce-ĭ da Mihaĭu. Tholdi îl priimi şi-ĭ făgădui că va fi în siguranţă în casa luĭ; dar, temêndu-se de Mihaĭu şi dorind a dobîndi favórea sa, îĭ descoperi îndată că Maro este ascuns la dînsul. Tîrît la Alba-Iulia, Maro fu dus dinaintea luĭ Mihaĭu, care dupĕ ce-l mustră pentru fără-de-legea luĭ, îl dete pe mâna călăilor meşteriĭ a chinui pe vinovaţĭ. Aceştia îl legară strîns de picióre şi de mânĭ la un stîlp,

www.dacoromanica.ro

care se afla într'una din suburbiile Albeï; apoï îï ciuntiră maï ântêiŭ piciórele, pe urmă genuchiï unul dupĕ altul şi în sfîrşit braţele pânĕ la cóte. Trupul luï, sfâşiat şi despuiat de tóte veşmintele, rĕmase douĕ ḑile în privirea tutulor, acoperit de noroiŭ şi de sânge.

Dar să întórcem maï bine ochiï de la acéstă uriciósă privelişte, tânguind barbaria acelor timpurï.

XXXV.

Mihaïu-Vodă trămise o deputaţic de douĕ persóne, între care şi Petru Arménul, ca să mérgă la Praga să vestéscă împĕratuluï norocita biruinţă asupra luï Andreï şi coprinderea Ardéluluï. Ajungênd deputaţia la Viena şi dând archiducelui Mateï acéstă înveselitóre şcire, el puse îndată să. cânte în tóte bisericile *Te Deum laudamus* şi, poruncind să ducă tóte tunurile pe bulevarduï, deşertară maï multe salve de artilerie spre semn de bucurie. Archiducele Mateï dărui căpeteniei deputaţilor un lanţ de aur şi soţilor sĕï câte un pahar de argint suflat cu aur; apoï deputaţia se porni înainte şi se duse la Pilsen, unde găsi pre împĕratul. Ea raportă împĕratuluï despre isbînda dobândită. Acéstă ambasadă fu vesel priimită de

www.dacoromanica.ro

Mărirea sa şi fiind bine dăruită, i se dete poruncă a se întórce înapoĭ.

Împĕratul scrise îndată Papiĭ, vestindu-ĭ norocita cuprindere a Ardeluluĭ, şi (de óre-ce nu cunoştea încă mórtea cardinaluluĭ) plângêndu-se fórte de purtarea luĭ, învinovăţindu-l că el este în înţelegere cu Turciĭ şi rugând pe Sfinţia sa ca să-l afuriséscă şi să-ĭ iea înapoĭ pălăria de cardinal. Într'aceĭaşĭ vreme sosi la Roma şi scrisorile episcopuluĭ Malaspina, care vesteaŭ mórtea cardinaluluĭ. Tot atuncĭ solul craiuluĭ Polonieĭ făcu cunoscut că învingerea şi mórtea cardinaluluĭ adusese marĭ neplăcerĭ la tótă curtea regeluĭ Polonieĭ şi că toţĭ strigaŭ împotriva luĭ Malaspina. Cu ocasia acestor deosebite scrisorĭ, Papa convocă la 12 Ianuarie 1600, o congregaţie de nouĕ-spre-ḑece cardinalĭ ca să chibzuiască de trebuie a se cere vre-o satisfacţie şi a huli omorîrea cardinaluluĭ. Papa maĭ întêiŭ şi apoĭ ceĭ maĭ mulţĭ din cardinalĭ fură de părere «că nu trebue de o cam dată a procede «nicĭ cu censura, nicĭ a cere vre-o satisfacţie de«spre mórtea cardinaluluĭ, cu atât maĭ puţin că el «fusese ucis în rĕsboiŭ, purtând arme şi într'o «haĭnă şi meserie deosebită de aceĭa de cardinal; «că nu se şcie cine l'a ucis şi dacă aceia şciaŭ séŭ «nu că ucidŭ un cardinal, nicĭ dacă sunt eĭ catolicĭ «séŭ schismaticĭ şi afară de jurisdicţia sfintuluĭ

www.dacoromanica.ro

scaun; că, înainte de a procede la afurisire, trebuie a face formă de judecată, pe care în acea nehotărîre nu şciŭ de unde s'o încépă; că apoĭ «cu acésta, Papa ar supĕra pe împĕratul şi pe «prinţul Ţĕrii Româneştĭ, pentru mânia acestora «asupra cardinaluluĭ, a căruĭ memorie eĭ se vorŭ «sili a o înnegri cât vorŭ puté; că în acel cas eĭ arŭ puté privi ca făcute indirect împotriva lor acele procederĭ şi censurĭ şi vorŭ face a se çom-«pune cărţĭ împotriva cardinaluluĭ, în care nicĭ colegiul cardinalilor, nicĭ sîntul scaun nu vorŭ fi cruţaţĭ; că maĭ bine este să aştepte sosirea nunciuluĭ Malaspina, care acum lăsase Ardélul şi se «afla în cale spre a se întórce la Roma şi de la care vorŭ afla maĭ multe şi maĭ desluşit şi vorŭ şci ce este de făcut».

Se vede că maĭ târdiŭ Papa se hotărî a pedepsi uciderea cardinaluluĭ osîndind, depre cum spune analistul Timon, pe tótă naţia săcuie la un post straşnic de o sută de anĭ. Malaspina, întorcêndu-se la Roma, Papa îl făcu să simţă că aflase purtarea luĭ, căcĭ îĭ porunci să se tragă în episcopatul sĕŭ, unde muri de mîhnire, ducênd dorul pălăriei de cardinal.

www.dacoromanica.ro

XXXVI.

Ci dar în mijlocul acestor vremĭ, la 2 Noiemvrie generalul Basta, pe care archiducele Maximilian, depărtându-se la Viena, îl lăsase locotenent în locu-ĭ la Casovia şi în Ungaria de sus, însoţit de Mihaĭu Sekeli, Pavel Nias şi David Ungnad, se duse cu oştile lor la Oradia mare, purtând cu dînşiĭ şi o mare sumă de banĭ ce împĕratul trămisese la Casovia pentru plata armieĭ. Eĭ voiaŭ să vină în Ardél spre a da ajutor luĭ Mihaĭu întru cuprinderea acesteĭ ţĕrĭ, când aflară că Mihaĭu a şi isbutit a cuprinde ţéra fără a maĭ aştepta ajutorul lor. Cu tóte acestea, Basta hotărî a intra cu armia sa în Ardél, cu pretenţia d'a cârmui ţéra în numele împĕratuluĭ. David Ungnad, svetnic însemnat al împĕratuluĭ, strălucit prin multe soliĭ la Constantinopole şi într'alte părţĭ, apucă înainte luĭ Basta şi, însoţit de Petre Lasli, sosi în 12 Noiemvrie la Alba-Iulia spre a curteni pe Mihaĭu-Vodă despre norocita sa biruinţă. Acesta le dete audienţă a doua ḑi în 13, la opt césurĭ de diminéţă, priimindu-ĭ fórte bine. Dupĕ aceĭa le trămise acasă capul luĭ Andreĭ Batori, pe care-l bălsămise. Ungnad puse îndată de scóse un portret de pre cap, fórte aseménat. În 17 Noiemvrie, când Ungnad voi să plece, Mihaĭu, care priimise în dar de

www.dacoromanica.ro

la dînsul un ban de aur mare pe care eraŭ ḑece portrete ale împĕratuluĭ, îĭ trămise şi el printr'unul din ceĭ maĭ marĭ aĭ sĕĭ ofiţerĭ, o harşă frumósă, rugându-l s'o priiméscă cu bună-voinţă, Ungnad priimi acest dar arĕtând o mare mulţumire şi apoĭ porni din Ardél.

Mihaĭu-Vodă, aflând de venirea luĭ Basta, trămise îndată vr'o mie de ómenĭ către cetatea Husta de pe Mureş, care e cheia drumuluĭ ce din Polonia, Ungaria şi Moldova duce în Ardél. În acéstă cetate era o garnizónă de 19 companiĭ de trabanţĭ, cărora se poruncise d'a se ţine bine acolo pênĕ la cel din urmă om; dar eĭ, vĕḑênd cetatea ocolită şi isbită, perdură curagiul şi se închinară cu condiţie că li se va cruţa viéţa. Intrând Valoniĭ luĭ Mihaĭu în cetate, puseră mâna pe avuţiĭ nepreţuite, căcĭ acolo Batori şi mulţĭ nobilĭ îşĭ lăsase averile lor. Spunŭ că aceste avuţiĭ se urcaŭ la ḑece milióne. Tot atuncĭ Mihaĭu cuprinse şi Lipova şi alte oraşe din Banat.

Basta, intrând în Ardél, prinse la Şimlăŭ pe Ştefan Batori, care fugise acolo de la cetatea Husta. El îĭ făgădui că va dobêndi iertare de la împĕratul, dacă va mijloci predarea cetăţiĭ Uióra, cea maĭ puternică a Ardéluluĭ şi unde eraŭ atuncĭ în garnizónă 2000 trabanţĭ cu multe arme. Ştefan Batori priimi a-şĭ cumpĕra libertatea prin predarea

www.dacoromanica.ro

Uĭóreĭ. Mihaĭu se grăbi a trămite o garnizónă în acea cetate. Astfel acum, prin predarea acesteĭ din urmă cetăţĭ, Ardélul întreg căḑu sub stăpînirea luĭ Mihaĭu. Atuncĭ pentru întâiaşĭ dată se întîlni în faţă Mihaĭu cu Basta, al căruĭ nume era menit a fi înscris cu sângele sĕŭ în istoria vieţeĭ luĭ. Eĭ nu 'şĭ plăcură unul altuĭa. Dupĕ ce-şĭ arătară antipatia lor în public prin vorbe amare şi împungĕtóre ce unul ḑicea asupra altuĭa şi muşcându-se prin satire, împrejurările îĭ aduse îndată a 'şĭ-o arĕta prin fapte.

Să ne oprim puţin asupra acestuĭ geniŭ fatal al erouluĭ român.

George Basta era de némul luĭ arnăut, dar născut într'un sat numit la Rocca, lîngă Tarent, la anul 1547; tatăl sĕŭ Dimitrie, nobil din Albania, îşĭ părăsise ţéra împreună cu alte familiĭ spre a scăpa de tirania otomană şi trecuse în Puglia sub umbrirea craĭuluĭ Spanieĭ, care-ĭ făcuse o pensie anuală şi-ĭ dedese comanda uneĭ companiĭ de lăncierĭ tot arnăuţĭ, cu care-l trămisese la Milan. El luă de soţie o damă din Alexandria şi avu duoĭ feciorĭ, din care cel maĭ mare Nicolae, ajunse locotenent-general de cavalerie în armia craĭuluĭ Spanieĭ, cel d'al duoilea, George Basta, intră la patru-spre-ḑece anĭ ca soldat în compania tatăluĭ sĕŭ, apoĭ dupĕ mórtea acestuĭa, trecu ca stegar în compania fratéluĭ

www.dacoromanica.ro

sĕŭ. El ajunse curênd locotenent în acea companie, pe urmă căpitan de archebusierĭ călărĭ, căpitan de lăncierĭ, svetnic de rĕsboĭu. El comanda un regiment de călărime de Arnăuţĭ, când ducele de Parma fu numit cârmuitor în Ţĕrile de jos, 1577 şi el se perfecţionă în meseria armelor subt acest mare căpitan, care recunoscênd meritul luĭ Basta, îl făcu comisar general de călărime la anul 1580. El se deosebi în asedierele cetăţilor Anvers (1584) şi Bonn (1588), însoţi în Franţa pe ducele de Parma în ajutorul Ligeĭ la anĭ 1590 şi 1592; asemené făcu parte din expediţia comiteluĭ Carol de Mansfeld în Francia la 1593. Dupĕ aceĭa merse de făcu câte-va campaniĭ în Ungaria, se întórse iarăşĭ în Ţĕrile de jos la 1596 şi, la 1597, fu cerut de împĕratul de la Filip II, regele Spanieĭ, ca să-l lase să intre în slujba sa şi dobîndindu-l îl numi general de artilerie şi guvernator al cetăţiĭ Vieneĭ şi apoĭ general în óstea archiduceluĭ Maximilian, fratele împĕratuluĭ. El era mare şi plin la trup, gras la faţă, ochiĭ marĭ şi privirea aspră, gura potrivită, dar buza de sus cam ridicată, faţa măslinie; caracterul fisionomieĭ luĭ aràta viclenia; iar caracterul luĭ moral vom lăsa ca faptele sale sĕ ni-l vedéscă [1]).

[1]) Basta e autorul a douĕ scrierĭ despre arta militară. 1. *Maestro di Campo generale*, Veneţia, 1606, în 4°; 2. *Governo*

www.dacoromanica.ro

XXXVII.

Mihaĭu-Vodă se supĕră de venirea luĭ Basta, nu voi în nicĭ un chip să-l cunóscă de general căpitan al ţĕrĭĭ, ḑicênd că el este numit căpitan general şi prinţ vasal şi tributar al împĕratuluĭ; el făcu cunoscut luĭ Basta că, de vreme ce a biruit pe cardinalul fără ajutorul nimenuĭ, va putea păstra pré bine ţéra în supunere, şi el ar face bine a se trage în Ungaria de sus, căcĭ n'are trebuinţă nicĭ de dînsul nicĭ de oştile luĭ. Dar Basta, care era sigur a dobêndi el de la împĕratul cârmuirea Ardéluluĭ, nu numaĭ că nu voi să asculte cererea luĭ Mihaĭu, dar încă pretinse să pună garnizóne nemţeştĭ prin cetăţile Ardéluluĭ, silind pe Mihaĭu, în numele împĕratuluĭ, a priimi acésta măcar pe o vreme, pênĕ când Ardélul va fi cu totul liniştit şi nu va maĭ avé a se teme de năvălirea străinilor. Mihaĭu-Vodă, care priimise în numele împĕratuluĭ şi numaĭ ca locotenent al luĭ, jurământul de credinţă al ţĕrĭĭ Ardéluluĭ, jurase asemené că va păstra

---

de la Cavaleria leggiera. Francfort, 1612, în fol. Cea d'ântâiŭ din aceste scrierĭ se află în Biblioteca Statuluĭ în Bucureşţĭ împodobită cu un portret al luĭ Basta; cea de a doua am găsit-o în Biblioteca naţională din Paris.

www.dacoromanica.ro

tóte privilegiile şi drepturile acesteĭ ţĕrĭ. El era hotărît a-şĭ ţine jurămêntul chiar împotriva împĕratuluĭ, al căruĭ scop înţelese că era a reduce ţéra într'o provincie a împerăţieĭ, ĭar nu a o ţine ca o ţĕră deosebită, liberă şi numaĭ tributară corónelĭ sale, de pe cum se făgăduise ântêiŭ. Afară de acésta, Mihaĭu nu voia să lase din mâna-ĭ guvernul Ardéluluĭ, pe care-l câştigase cu sabia şi să-l vadă maĭ ales trecênd în mânele luĭ Basta, pe care de acum încă nu-l putea suferi.

Peste puţin ura acestor duoĭ ómenĭ se vĕdi publiculuĭ într'o ciocnire, care fu p'aci să aprindă flacările rĕsboiuluĭ între dînşiĭ. Basta, spre a începe îndeplinirea voinţeĭ sale d'a pune garnizóne din oştirea sa prin cetăţĭ, trămise o cétă de Germanĭ ca să intre în cetatea Husta, de pe Tisa. Dar comandantul român ce Mihaĭu pusese în acea cetate nu voi să priiméscă în lăuntru pe ómeniĭ luĭ Basta şi închiqêndu-le porţile cetăţiĭ, îĭ respinseră înapoĭ cu vorbe rĕstite. Óstea împĕrătéscă fu nevoită să petrécă nóptea aceĭa în câmp pe o brumă şi un frig mare şi pe urmă a se întórce îndĕrĕt. Basta aflând acésta, se înfuriă şi îndată începu a se pregăti de rĕsboiŭ, trămiţênd să-ĭ vină călărimea din Silesia şi pedestrimea de pe marginele vecine ale Ungarieĭ şi întocmindu-şĭ astfel o numerósă oştire subt arme. Mihaĭu nu se

www.dacoromanica.ro

lasă mai în urmă şi îşi strînse şi el pe lîngă sine tóte puterile. Amêndouĕ taberile eraŭ acum gata a începe rĕsboiŭ între dînsele şi a se dumica una pe alta. Dar jurisconsultul Petz, om îndemânatic, ce se afla atuncĭ în Ardél, alergând când la Mihaĭu când la Basta, şi arĕtându-le primejdia în care se expune creştinătatea deschiḑêndu-se între eĭ un rĕsboiŭ civil, pe când Ibraim-Paşa în Ungaria începea a ameninţa prin mişcărĭ rĕsboĭnice, isbuti prin autoritatea cuvintelor sale, a-ĭ împăca şi, de şi eĭ urmară a se urî din inimă, dar în vederea ómenilor trăiaŭ în pace. Mai apoĭ însă, rugat de Basta, Mihaĭu priimi la 24 Dechemvrie în cetatea Husta, pe lîngă garnizóna românéscă şi 200 de soldaţĭ aĭ împĕratuluĭ. În oraşele Tatta şi Şimlăŭ încă eraŭ nişte cete de Nemţĭ. Iar în ccle-l'alte cetăţĭ Mihaĭŭ nu lăsă să intre garnizóne împĕrăteştĭ, ḑicênd că acésta este împotriva privilegiilor şi libertăţilor ţĕrĭĭ şi că acum rĕsboiul încetând într'acéstă ţĕră, el n'are trebuinţă de alte puterĭ decât d'ale luĭ. Aflând el prin comisarul împĕrătesc Petz, că împĕratul voieşte a da cârmuirea Ardéluluĭ luĭ Basta, se mâniă fórte de înşelăciunea, nemulţumirea şi perfidia împĕrătéscă şi strigă tare că în acéstă revoluţie, Ardélul a dobêndit mai mult un stăpîn puternic, al căruĭ jug nesuferit o va împovăra, decât un apĕrător împotriva puterĭĭ turceşcĭ.

www.dacoromanica.ro

Mihaĭu impută încă prin vorbe amare cruḑimea, scumpetea şi obrăznicia cu care puţin maĭ nainte ómeniĭ împĕrăteştĭ trataseră Ardélul. În urma acestora. Domnul făcu sfat cu toţĭ boieriĭ românĭ şi nobiliĭ Ardéluluĭ, arĕtându-le lupta ce are cu ómeniĭ împĕrăteştĭ pentru drepturile ţĕriĭ. La acest sfat toţĭ fură de părere şi îndemnară pe Mihaĭu ca să ţină Domnia acesteĭ ţĕrĭ, fiind numaĭ tributară către împĕratul. Spre a face cunoscut împĕratuluĭ acéstă hotărîre a ţĕriĭ, Mihaĭu îĭ trămise îndată duoĭ solĭ, pe banul Mihalcea şi pe logofĕtul Stoĭca, ceĭ maĭ strĕluciţĭ dintre sfetniciĭ sĕĭ. Aceştia sosind în 13 Ianuarie (1600) la Pilsen, înfăţişară maĭ întêiŭ împĕratuluĭ din partea luĭ Mihaĭu-Vodă, sabia, busduganul şi stégul luĭ Andreĭ Bathori, precum şi calul ce el încălicase în bătălie. Apoĭ eĭ îĭ făcură cunoscut că Mihaĭu-Vodă nu se privesce în Ardél decât ca un guvernator spre a administra ţéra şi a o păzi de năvălirile duşmanilor şi că, sub acest titlu, el voieşte ca împĕratul să ĭ-o încredinţeze: al duoilea cereaŭ ca să se hotărască ce să facă cu oraşul Cluşuluĭ, care de maĭ multe orĭ necunoscuse şi trădase autoritatea împĕrătéscă şi merită o pedépsă exemplară: şi în sfîrşit, cum să se pórte cu aceĭ nobilĭ din Ardél, care fugiseră şi acum cereaŭ iertare voind a se întórce înapoĭ. Soliĭ, dupĕ ce fură ascultaţĭ cu multă bună-voinţă

www.dacoromanica.ro

de împĕratul şi dupĕ ce M. S. ţinu sfat, fură bine dăruiţĭ şi trămeşĭ înapoĭ cu mare cinste, purtând acest rĕspuns: «Că împĕratul va trimite comisariĭ «sĕĭ în Ardél şi că printr'înşiĭ va face cunoscut luĭ Mihaĭu voinţa sa». În vremea acésta sosise la curtea împĕrătéscă scrisorĭ secrete ale luĭ Basta împotriva luĭ Mihaĭu-Vodă, prin care el făcea cunoscut sfatuluĭ împĕrătesc că acest prinţ voĭa să usurpeze suveranitatea ţĕrĭĭ: că omenia ce acest om barbar afectézĕ şi dragostea ce el arată că are pentru popórele învinse mărescŭ bănuielile, şi e de temut ca rugăciunile cele viĭ ce el face împĕratuluĭ pentru păstrarea privilegiilor ţĕrĭĭ şi spre a-l îndemna a nu trămite într'însa oştirĭ străine, să nu ascundă gândirĭ ambiţióse. Aceste scrisorĭ aruncară în deosebite părerĭ sfatul împĕrătesc séŭ maĭ bîne acea camarilă de femeĭ şi de iesuiţĭ ce cârmuiaŭ împĕrăţia în locul slabuluĭ şi leneşuluĭ Rudolf II. Uniĭ, câştigaţĭ cu totul în favórea luĭ Mihaĭu, strigaŭ că Basta scrie ca un rival şi ca un pismaş al glorieĭ sale; că Mihaĭu este fórte credincios împĕratuluĭ şi că este un căpitan cu merit şi cu vitejie sublimă. Dar alţiĭ, a căror părere birui, ziseră că trebuie a da maĭ mult creděmînt luĭ Basta, căpitan credincĭos şi cu sfat înţelept, decât luĭ Mihaĭu, a căruĭ nesăţiósă ambiţie de a domni este deobşte cunoscută.

www.dacoromanica.ro

XXXVIII.

Mihaĭu sigur acum că, dupĕ ce l'a ajutat norocul, ca să cuprinḑă Ardélul, îl va ajuta ca să-l şi stăpînéscă, aştepta cu o veselă nerăbdare sosirea comisarilor împĕratuluĭ şi urmà a administra Ardélul ca pe o ţĕră a sa. La 9 Fevruarie el convocă dieta ţĕriĭ, unde, de pe ḑisa unuĭ cronicar sas, nu făcură alta decât «mâncară, bĕură şi numĕrară baniĭ luĭ Vodă»; iar de pre. mărturia istoricul Bethlen, acéstă sesiune se vede a fi fost maĭ seriósă, căcĭ Mihaĭu, începênd a se desilusiona de nobiliĭ Ungurĭ şi voind a face óre-care uşurărĭ poporuluĭ, dînşiĭ începură a-l ruga să nu se atingă de privilegiile lor. Eĭ îndrăznéŭ a vorbi de privilegiile lor, atuncĭ când cu orĭ-ce jertfă trebuia a uni pe toţĭ locuitoriĭ ţĕriĭ spre a apĕra privilegiile ţĕriĭ ce eraŭ ameninţate de Nemţĭ. Domnul, furios de acésta, rĕspunse lovind cu mâna mânerul săbieĭ sale şi strigând: «Iată privilegiul vostru!» Din nenorocire el ameninţă numaĭ, dar nu lucră. Intr'adevĕr, acum era maĭ greŭ d'a o face decât îndată dupĕ bătălia de la Sibiiŭ. El apucase din nenorocire a jura paza constituţieĭ ţĕriĭ şi, credincios jurămêntuluĭ ca un Domn constituţional, el nu putea nimic în ţĕră fără de învoirea dieteĭ. El nu voia încă să facă ca Sigismund, să silĕscă dieta prin

www.dacoromanica.ro

împilare a-ĭ împlini voința. Ast-fel acum, ca și maĭ pe urmă, ne vom încredința că buna credință îl perdu pe el și tocmaĭ acéstă virtute ĭ-o tăgăduiră dușmaniĭ sĕĭ. Ungurii îl învinovățiră atuncĭ că el ar fi vrut să stingă nobilimea și că ar fi și făcut-o, dacă Dimitrie archiepiscopul Bulgarilor nu s'ar fi dus cu Biblia la dînsul ca să-l întórcă din acea hotărîre. Vom maĭ vedé în urmă acéstă învinovățire repețindu-se de maĭ multe orĭ, la care singurul rĕspuns ce istoria póte da spre a o nimici, este că Mihaĭu a avut multe ocasiĭ de a o face, ba încă și împrejurările l'aŭ îndatorat sprc acésta, și tot n'a făcut o. Asemené suntem la îndoială de arĕtarea ce numaĭ Bethlen face cum că Mihaĭu ar fi poruncit în acea vreme luĭ George Ratz comandantul cetățiĭ Deva, să arunce în Mureșul înghețat pe junele Ion Iffiu, ce se afla acolo la închisóre. Mihaĭu era un om iute la mânie, dar nu era crud. Viéța luĭ ne dovedește cu ce generositate el s'a purtat într'atâtea rênduri, către boĭeriĭ din Țéra Românéscă ce complotase peirea luĭ. Apoĭ am vĕdut dorința luĭ d'a trage prin bunătate inima Ungurilor și-l vom vedé în privința lor generos pênĕ la nesocotință [1]). Mihaĭu-Vodă, care maĭ de

[1]) Intr'aceia Mihaĭu spre a păstra memoria biruințeĭ sale în Ardél, puse de tăĭe o medalie care se află în cabinetul împĕrătesc de la Viena, bătută în aur și trăgênd dece galbenĭ. Pe

www.dacoromanica.ro

mult făgăduise că se va duce la Braşov şi fusese împedecat prin venirea solilor şi prin alte trebĭ, se duse în sfîrşit la 1 Martie în acest oraş, unde intră cu maĭ mult de 6000 călăreţĭ şi pedestri şi cu o pompă necreḑută. La 9 Martie ajunse la Braşov un sol de la împĕratul Turcesc, Paşa de la Timişóra, bĕtrân venerabil numit Huraĭa-Aga. Mihaĭu îĭ eşi înainte cale de o jumĕtate de mil de oraş la Ghimbaş cu o cavalcadă mărĕţă; când se întîlniră, şi unul şi altul se deteră jos de pe caĭ si după ce se îmbrăţişară, aga luă de la Mihaĭu o pală persienéscă ce acest Domn purta la cópsa sa şi-ĭ dărui alta turcéscă împodobită cu

---

faţa principală se vede portretul luĭ Michaĭu. Atât împrejurul portretuluĭ, cât şi pe cea-l'altă parte se cuprinde titlul luĭ în latineşte ast-fel:

«Michael Valachiae Transalpinae Woiwoda, sacrae Caesareae «Regiae Majestatis Consiliarius per Transilvaniam Locumte- «nens cis Transilvaniam partium, eius super exercitu Generalis «Capitaneus».

Şi în mijloc; «a Deo vigilantia, virtute et armi victoriam «nactus (1600)» adică:

Michaĭu Voevodul Ţĕrĭĭ Româneştĭ, Consiliarul Majestăţiĭ Sale Imperiale, crăiesc locuţiitor al Ardéluluĭ şi general căpitan peste armia din părţile cele dincóce de Ardél, dobîndind de la Dumneḑeŭ biruinţă prin veghĭere, virtute şi arme (1600).

Acest titlu dovedeşce că acéstă medalie s'a tăĭat după cuprinderea Moldoveĭ, precum aŭ bănuit unĭĭ din istoricĭ.

www.dacoromanica.ro

aur şi pĭetre scumpe. Pe lîngă acésta, îĭ maĭ dete un stég verde spre semn de protecţie otomană, maĭ multe pene de erodiŭ din cele maĭ frumóse, spre a face fuliĭ, şépte caĭ de preţ şi un fórte bun şoĭm. Aceste daruri fură purtate înainté luĭ Mihaĭu şi ast-fel eĭ intrară amêndoui în Bravov în sgomotul artilerieĭ întregĭ. Trămisul turc se sili în tot chipul a îndupleca pe Mihaĭu de a se deslipi de împĕratul Germanieĭ spre a se alia cu sultanul. Mihaĭu îĭ rĕspunse cu bună-voinţă, dar îĭ declară curat că el nicĭ o dată nu va recunóşce altă autoritate decât aceĭa a împĕratuluĭ creştinesc. Tot atuncĭ sosiră şi trămişiĭ împĕratuluĭ către Mihaĭu-Vodă, némţul David Ungnad şi ungurul Mihaĭu Seckeli, căpitan în Sathmar. Eĭ fură

Şi într'adevĕr, ḑice Ioachim, vegherea luĭ era neobosită. Ea nu-l părăsea nicĭ o dată şi el a arĕtat în tóte împrejurările că şcia să se păzéscă de cele maĭ micĭ lucrurĭ ce l'arŭ fi putut vĕtăma; vitejia luĭ era în tot chipul încercată şi într'acésta, duşmaniĭ sĕĭ ceĭ maĭ înverşunaţĭ îĭ da dreptate; în sfîrşit, născut, ca să ḑicem aşa, în tabără, crescut sub corturĭ, mânuind armele maĭ bine decât orĭ şi cine din aĭ sĕĭ, el nu dete de minciună devisa sa. El împreună într'însul virtuţile ce un poet cânta despre un alt eroŭ:

Labor impiger, aspera virtus
Vis animi excellens ardor, vigilantia cura,
Et durum tractandis robur in armis.

(*Joachim's* Neueröffnetes Münz-Kabinet).

www.dacoromanica.ro

martorĭ la acéstă priimire făcută soluluĭ turcesc Luĭ Mihaĭu îĭ păru bine de acésta: el nu se îndoi că o priveliște așa de nouă nu-ĭ va pune în grije și că bănuielile ce-ĭ va cuprinde îĭ va face să fie maĭ înduplecătorĭ. Cu tóte acestea el le dete să înțelégă că eĭ nu trebuie a se scandalisa de ce vĕ-ḑuseră; că el nu putea să nu priimească de pe cuviință un ambasador și d'a nu'ĭ face cinstea ce i se cădea fără de a fi privit de toțĭ ca cel maĭ puțin curtén dintre toțĭ prinții. Mihaĭu porni înapoĭ pe solul turcesc făcându-ĭ multe darurĭ și cinste mare, trimițênd sultanuluĭ vorbe pacĭnice și în secret făgăduind munțĭ de aur, cum se ḑice. Agenții împĕrătescĭ, înfățișându se dinaintea Domnuluĭ, îĭ ḑiseră: «că cesarul, pentru atâta credință și slujbe memo-«rabile ale luĭ, îĭ făgăduiesce tótă clemența și tótă «bunătatea sa împĕrătéscă, dar fiind că împrejurā-«rile și starea Ardéluluĭ o cerŭ, el îĭ porunceșce de «a se întórce îndată în Țéra Românéscă și d'a «păzi hotarele împotriva Turcilor». Spre dovadă de favórea cesaruluĭ, eĭ îĭ înfățișară o carte împĕrătéscă cu acéstă cuprindere:

XXXIX.

«Rudolf al II-lea, din mila luĭ Dumneḑeŭ împe-«rat al Romanilor, pururé august.

www.dacoromanica.ro

«Noĭ recunóştem şi facem a se cunóşce prin cu-
«prinderea acestora tuturor:

«Dupĕ ce, din mila a tot puterniculuĭ Dumneḑeŭ
«(pentru gloria căruia ne luptăm împotriva naţiilor
«păgâne şi barbare) Ardélul a fost supus puterei
«nóstre şi strălucitul Mihaĭu-Vodă din Ţéra Ro-
«mânéscă, înflăcărat de un mare zel pentru creşti-
«nătate a supus pe sine şi ţéra sa Maiestăţeĭ
«nóstre şi ne-a dovedit credinţa sa către noĭ prin
«fericitele şi curagiósele sale întreprinderĭ împo-
«triva Turculuĭ şi în Ardél, unde a tras acéstă
«ţéră de sub domnirea nedréptă a cardinaluluĭ
«Bathori şi a dobêndit o mare biruinţă; atât pen-
«tru îngrijirea cu care priveghem la păstrarea po-
«sesiilor nóstre, cât pentru bunătatea şi dărnicia
«nóstră obicĭnuită către supuşiĭ şi vasaliĭ noştri,
«am voit să mărturisim că statornica credinţă a
«străluciturui voĭvod Mihaĭu către noĭ şi slujbele
«sale ne-aŭ fost plăcute, încredinţaţĭ nu numaĭ că
«strălucitul voĭvod va urma a fi credincĭos precum
«a fost, dar încă şi urmaşiĭ sĕĭ vorŭ imita acest
«lăudat exemplu de credinţă şi de curagĭu; pen-
«tru aceia, din chiar voinţa nóstră, dupĕ ce am
«chibzuit îndestul, priimim în credinţa şi clientela
«nóstră şi aceĭa a următorilor noştri regĭ aĭ Un-
«garieĭ, pe numitul Mihaĭu voĭvod si copiĭ sĕĭ
«şi ţinutul sĕŭ Ţéra Românéscă, precum o mărtu-

www.dacoromanica.ro

«risim prin aceste cărţĭ. Ast-fel, de câte orĭ va fi «trebuinţă, pe cât vom puté, noĭ îĭ vom da aju- «tor, pentruca domnia acesteĭ Ţĕrĭ Românesc să «trécă regulat de la persóna strălucituluĭ Mihaĭu «cu legĭuiţiĭ sĕĭ copiĭ de sexul bărbătesc de la «cel d'întâiŭ născut la cel d'întâiŭ născut, cu acéstă «condiţie însă, că câte orĭ se va înfăţişa un noŭ «cas de moştenire, acel ce va moşteni va face «nouĕ şi următorilor noştri jurământul de credinţă «ce Mihaĭu ne-a făcut. Spre dovada acestor cărţĭ, «subscrise cu mâna nóstră şi la care s'a pus pecetea «nóstră, datu-s'a în oraşul nostru Pilna, la 11 Fe- «vruarie, anul Domnuluĭ 1600, al 24-lea al stăpîni- «reĭ nóstre ca rege împĕrat al Romanilor, al 28-lea «ca rege al Ungarieĭ şi al 24-lea al stăpînireĭ «nóstre ca rege al Boemieĭ.

RUDOLF.

prin porunca Sânteĭ Maiestăţiĭ
Sale Împĕrăteseĭ
Ion Barvitius.» [1])

Mihaĭu-Vodă auḑind de aceĭa ce-ĭ spuneaŭ agenţiĭ cesaruluĭ în numele sĕŭ, nu-şĭ putu ţine mânia şi

[1]) Acest act, spune Bethlen care cel d'âŋtâiŭ l'a scos la lumină, era scris pe pergament şi se afla păstrat în biblioteca luĭ Gabriel Bethlen, prinţul Ardéluluĭ, şi la mórtea luĭ trecu la comitele Ştefan Bethlen, fratele sĕŭ.

www.dacoromanica.ro

le rĕspunse îndată de faţă: «că el nu va lăsa Ar-«délul spre a se întórce în Ţéra Românéscă şi nu «va face pe voia împĕratuluĭ; că deşi cesarul ĭ-a «plătit în toţĭ anĭ o subvenţie, dar că prin tóte «ostenelile şi primejdiile ce a suferit de la duş-«manĭ cesaruluĭ, luptându-se pentru dînsul, el me-«ritase guvernul Ardéluluĭ, care de pre dreptate şi «legĭuit i se cuvine», dând a înţelege că numaĭ puterea armelor cu care câştigase acéstă ţĕră, îl va puté sili a o întórce înapoĭ. Apoĭ Mihaĭu, de a doua óră adună la sfat boĭerĭĭ, care toţĭ fură de părere «că ĭĭ este prin înţelepciune poruncit a «păstra pe sémă-ĭ Ardélul; că el suindu-se pe «scaunul Ţĕrĭĭ Româneşcĭ, ţéra era ocolită de «vrăjmaşĭ şi că Dumneḑeŭ ĭĭ puse în mână Ar-«délul ca cu puterile unite a ambelor ţĕrĭ, să se «pótă apĕra». Mihaĭu, vĕḑând că simţimintele boie-rilor şi ale nobililor ardelenĭ conglăsuescŭ cu ale sale, se întemeiè şi maĭ mult in hotărîrea de a ţine Ardélul. În 15 Martie el deschise dieta pe care o chiămase la Braşov. Cu douĕ ḑile înainte el voise s'o amîne şi să-ĭ schimbe locul la Sibiiŭ, dar fiind-că deputaţiĭ veniseră din tóte părţile, îl rugaŭ a o continua. Tótă sfătuirea dieteĭ ţinu numaĭ un cés, aruncând o contribuţie de patru fiorinĭ de cap. Toţĭ se aşteptaŭ la o contribuţie mult maĭ aspră; apoĭ, auḑind acésta, o priveaŭ ca o binefa-

www.dacoromanica.ro

cere deosebită şi se învoiră cu toţiĭ. În 16 Martie la 7 césurĭ porni din Braşov la Sibiiŭ şi d'acolo la Alba, ducênd şi pe agenţiĭ împĕrăteştĭ cu sine. Aci, dupĕ ce-ĭ ţinu câte o sĕptĕmână şi îĭ maĭ zăbovi şi la Cluj, îĭ trămise înapoĭ la împĕratul Rudolf cu acest rĕspuns: «că de nu va trămite sub-«venţia anuală şi acésta în grabă, el va duce «împĕratuluĭ nu numaĭ ómenĭ, dar încă miĭ de «miĭ de demonĭ; că el n'are trebuinţă de ajutorul «străinilor; că are destuĭ soldaţĭ, numaĭ banĭ îĭ «lipsesc spre a-ĭ puté ţine». El rugă încă pe agenţĭ a se sili ca împĕratul să numéscă altă persónă în locul luĭ Basta, care îĭ era bănuit din deosebite cuvinte şi pentru ca sveḑile lor particulare să nu turbure liniştea ţĕriĭ întregĭ. El învinovăţea maĭ ales pe Basta că, în loc să grăbéscă a-ĭ aduce ajutorul ce era dator împotriva cardinaluluĭ, îşĭ petrecuse vremea în zadar în fapte de nimic, încă se preſăcuse că e bolnav, pentru că priimise o sumă mare de banĭ de la cardinal, prin mijlocul luĭ Corniş ca să nu-l vatăme şi pentru aceĭa el se mişcase pré cu încetul cu óstea sa spre Ardél, lăsând să scape ocasia d'a intra împreună cu dînsul în acea ţĕră. Deosebit de acésta Mihaĭu făcu a se propune pe de lăturĭ agenţilor împĕratuluĭ «că, de vreme ce Ardélul i se face din ce în ce «maĭ iubit, el doreşte ca să-l stăpînéscă şi dupĕ

www.dacoromanica.ro

«dînsul să trécă la fiul sĕŭ prin drept de moştenire; «că pe lângă Ardél, să i se adaoge încă Oradia-«Mare, Husta, Baia-Mare şi părţile din afară ale «hotaruluĭ Ungarieĭ, care maĭ nainte ţinuse de «Ardél şi că tot ce va maĭ câştiga cu vreme, ţĕrĭ «şi ómenĭ să rĕmînă pe séma luĭ şi a fiuluĭ sĕŭ; «că să i se dea banĭ pentru a ridica oştĭ şi aceleaşĭ «pensiĭ şi aceĭaşĭ cinste de care se bucurase Si-«gismund Bathori, între care să fie făcut şi prin-«cipe al Sfinteĭ Împĕrăţiĭ şi să i se dea ordinul «Mieluluĭ de aur; că împĕratul şi ceĭ-l'alţĭ principĭ «creştinĭ, care ţinŭ de împĕrăţie să se îndatoreze «de a 'l rĕscumpĕra cu banĭ de la Turcĭ, întêm-«plânduse să cadă prins în mânile lor; că dacă «cum-va va fi gonit de duşmanĭ din Transilvania «séŭ din Ţéra Românéscă, împĕratul să aĭbă a 'ĭ «plăti o sută miĭ talere pentru traĭul sĕŭ în Un-«garia de sus». El adăogi, spre a pipăi şi maĭ bine plecările deputaţilor împĕratuluĭ, «că speră că nu «i se vorŭ cere înapoĭ cetăţile Ardéluluĭ, pe care «şi le luase în stĕpînire». Apoĭ din parte-ĭ se îndatora către împĕrat a 'l privi ca pe un prinţ pu-«ternic; că nicĭ o dată nu va umbla a 'ĭ smulge «ţĕrile ce el ĭĭ încredinţase, ci din potrivă a i le «păstra prin slujbe credincióse, precum asemené «şi cele l'alte părţĭ ale Ardéluluĭ ce sunt ale Mă-«rieĭ sale, cu partea de ţĕră pênĕ în Tisa, el le va

www.dacoromanica.ro

«cuprinde și le va supune împĕratuluĭ. Dacă tóte «aceste dăruirĭ le va dobêndi el de la bunătatea «și dărnicia împĕratuluĭ, apoĭ făgădueşte a face «pentru mântuirea creştinătăţiĭ maĭ multe isbânzĭ «și cuprinderĭ asupra duşmanuluĭ comun, de cum «ar face vre-o dată cine-va și că, de i se va da «numaĭ atâţĭa banĭ cât se cheltuia pe fie care an «în Ungaria pentru armie, se légă că va supune «împĕratuluĭ tótă ţéra de la marea Négră pênĕ la «Buda, Stuhlweissemburg și Solnoc.»

De și aceste cererĭ ale luĭ Mihaĭu eraŭ mult maĭ prejos de condiţiile ce împĕratul dedese luĭ Sigismund Bathori prin tractatul de la 24 ianuarie 1595, ele se părură peste mĕsură de marĭ agenţilor împĕratuluĭ și, aprinșĭ încă de Basta împotriva luĭ Mihaiu, se întórseră fórte întărîtaţĭ și cu inimă bănuitóre lîngă împĕratul, căruia îĭ însuflară aceleașĭ bănuielĭ.

Mihaĭu nu'șĭ maĭ făcea ilusiĭ acum asupra Nemţilor; el înţelegea că de bună-voĭe eĭ nu-ĭ vorŭ da nimica, ci numaĭ siliţĭ de dînsul și de împrejurărĭ. El se gîndi a se împăca cu duşmaniĭ sĕĭ ca să înceteze odată acest îndelungat rĕsboiŭ și spre a putea fi liber la întîmplare în faţa Nemţilor. Pentru aceĭa trămise o solie la craiul Polonieĭ spre a încheia pace și alianţă. Vorba eșĭ atuncĭ că Mihaĭu propuse și luĭ Ieremia domnul Moldoveĭ ca să-șĭ

www.dacoromanica.ro

dea pe fiié-sa dupĕ Pĕtraşcu, fiul luĭ Mihaĭu, ca aşa Ardélul, Polonia, Moldavia şi Ţéra Românéscă fiind una, să n'aibă temere nicĭ de Tătarĭ, nicĭ de Turcĭ, cu mult maĭ puţin încă de Nemţĭ. Dar o nouă dorinţă de domnire ce cuprinse pe nestatornicul Sigismund Bathori, împedecă orĭ-ce tratăţie şi aprinse din noŭ flacările rĕsboiuluĭ.

XL.

Când Sigismund Bathori află tragica mórte a vĕruluĭ sĕŭ Andreĭ, alergă îndată către cumnatul sĕŭ Ión Zamoisky, marele cancelar al Polonieĭ ca să-l róge să 'ĭ vină într'ajutor spre a redobêndi Ardélul şi a goni dintr'însul pe Mihaĭu-Vodă. Din nenorocire pentru dînsul, în acest drum i se aprinseră duoĕ trăsurĭ care arseră împreună cu maĭ mulţĭ caĭ şi cu tot ce avea maĭ scump. Zamoisky nu-ĭ refuză ajutorul sĕŭ. Ast-fel Sigismund pe care nisce emigraţĭ din Ardél, anume Francisc Ferrei, Gabriel Bethlen şi alţiĭ îl aţiţaŭ mereŭ spre a rĕsbuna mórtea cardinaluluĭ, făcu confederaţie cu Ieremia-Vodă din Moldova şi cu Zamoisky. Se ţicea că el se învoise cu acesta pe următórele base: «ca Zamoisky să-l ajute pe Sigismund din tóte «puterile cu banĭ şi ómenĭ spre a-l restatornici pe «tron; Sigismund să iea în căsătorie o fată a luĭ

www.dacoromanica.ro

«Zamoisky, séŭ pe orĭ-cine alta, numaĭ să nu fie «nemţóică; de va muri fără fecĭorĭ atuncĭ domnia «Ardéluluĭ să cadă în moştenire la fiul luĭ Zamo-«isky, născut din Griselda sora luĭ Sigismund. In «tot casul Sigismund şi Ardélul să fie cu totul «desfăcuţĭ de Nemţĭ.»

Sigismuud şi Ieremia-Vodă se adresară şi la Sultanul cerênd banĭ şi óste într'ajutor. Sultanul nu îndrăzni a se declara de faţă împotriva luĭ Mihaĭu, refusă a le da banĭ, dar în taĭnă era cu dînşiĭ; el mijlocì mult prin scrisorĭ ca Poloniĭ să le stea puternic în ajutor şi le trămise o sémă de óste, care de faţă se priviaŭ ca volontarĭ. Zamoisky asemené îşĭ puse tóte silinţele spre a hotărî pe regele la acest rĕsboiŭ şi prin acésta dete o bună ocasie Sueḑilor de a scăpa de acest rege al lor, pe care nu-l maĭ voiaŭ.

Astfel craiul Sigismund îşĭ perdu drepturile sale din Suedia, spre a călca pe ale vecinilor sĕĭ. Aliaţiĭ puseră în picióre o armie de maĭ mult de 40,000 ostaşĭ, compusă de Moldovenĭ, Ungurĭ, Poloni, Tătarĭ şi Turcĭ. Eĭ se apropiară de hotarul Ardéluluĭ şi sta acum a năvăli asupra luĭ Mihaĭu-Vodă.

Acesta află furtuna ce-l amenința şi începu să se pregătéscă în grabă a o stăvili din tótă puterea ambelor ţĕrĭ ce el stăpînĭea. In inima sa, se bucură

www.dacoromanica.ro

de noua ocasie ce dușmanii îĭ dau, séŭ mai bine de silința ce eĭ îĭ facŭ d'a-și îndeplini proiectul sĕŭ cel vechiŭ d'a cuprinde Moldova, precum cuprinsese Ardélul. El era sigur de ostașiĭ și de popórele sale și avea tótă credința într'înșiĭ. Sĕcuiĭ îĭ eraŭ cu totul jertfițĭ pentru drepturile ce căpĕtase de la dînsul; Cazaciĭ, Sêrbiĭ și Bulgariĭ sta gata a muri pentru dînsul, căcĭ el îĭ îmbrăcase, îĭ înarmase, îĭ căutase adesé și le plătea simbrie bună. Trupurile lor cele marĭ, barbele cele lungĭ, strălucirea veșmintelor și a armelor însuflaŭ gróza. Dar Mihaĭu punea temeĭ și maĭ mult pe iubirea oștilor românești, viteze și cercate în atâté rĕsbóĭe, și apoĭ se întemeĭa el pe dragostea poporuluĭ român din ambele țĕrĭ, care în răpirea entusiasmuluĭ ce avea pentru eroul sĕŭ, nu-l numĭa altfel decât «*Macedon al nostru*». Moldoveniĭ înșișĭ iubeaŭ maĭ din trecut pe Mihaĭu și cu atât maĭ mult pre cât uraŭ acum de mórte, pre Ieremia pentru asprimea cârmuireĭ sale și pentru dăjdiile nesuferite ce el scosese. Intr'adevĕr el pusese o dajdie de o soldie de aur pe lună și toțĭ baniĭ ce-ĭ strîngea, îĭ trecea în Polonia, spre a avé cu ce trăi acolo la nevoĭe, căcĭ el nu se întemeĭa în puterile sale și negreșit încă maĭ puțin pe dragostea supușilor sĕĭ.

Mihaĭu îșĭ avea armia astfel împărțită în deo-

www.dacoromanica.ro

sebite părți ale Ardéluluĭ: Sĕcuiĭ rĕmăseseră în ținutul lor; Ungurĭĭ mercenarĭ, în nnmĕr de 1500, eraŭ așeḑați lîngă orașul Brașov pe malurile rîuluĭ Bîrsa, prin satele și castelurile nobililor, ca într'un loc maĭ lesne de hrană; ĭar pe Cazacĭ îĭ așeḑă în tabĕră în tîrgul numit Arany (Uroiul) pe țĕrmul Mureșuluĭ lîngă cetatea Deva. Mihaĭu, séŭ din dorința de a se feri de rĕsboiŭ și de a înființa planul alianțeĭ între Ardél, Moldova, Țéra Românéscă și Polonia ce-șĭ închipuise, séŭ că, desperând de a puté împedica rĕsboĭul, voĭa numaĭ să câștige vreme ca să se pótă găti și să isbéscă pe dușman fără veste, deschise tractație de pe cum avea obiceĭŭ de a vorbi tot de pace, pe când se pregătea cu din adinsul pentru rĕsboiŭ. El trămise un sol la Sigismund, propuindu-ĭ că 'ĭ va întórce Ardélul, dacă el va lua în căsătorie pe fiica sa Florica, făgăduind că nu va păstra pentru sine decât orașul Brașovuluĭ și cetatea Făgărașuluĭ. Sigismund era gata a priimi aceste propunerĭ, dar Baltazar Szilasi și Hertelius, care eraŭ pe lîngă dînsul, îl făcură a schimba părerea, cu atât maĭ mult că de acéstă propunere a luĭ Mihaĭu se ținea și alta ce acesta tot cu aceĭașĭ ocasie făcuse luĭ Ieremia. Mihaĭu îĭ cerea să dea pe fiie-sa dupĕ fiul luĭ, Pĕtrașcu și apoĭ de bună voĭe să se tragă în Poionia, lepădându-se de domnia Moldoveĭ care să

www.dacoromanica.ro

rĕmână pe séma luĭ Mihaĭu, ca de acolo sá aibă ocasie a goni pe Tătarĭ de la Dunăre pênĕ la Cetatea-Albă şi Nistru şi astfel să-şĭ măréscă Statul.

XLI.

Negociaţiile cu Sigismund şi cu Ieremia nu isbutiră. Mihaĭu, vĕḑênd că nu va puté încunjura rĕsboĭul, voi cel puţin a se sili să slăbéscă cât putea maĭ mult pe duşman. Spre acest sfîrşit trămise la sultanul un sol anume Mihaĭu Török spre a-ĭ vorbi de dorinţa luĭ de a ţine pace cu Turciĭ şi a-ĭ cere semnele întărireĭ pentru domnia sa asupra Ardéluluĭ. Asemené trămise o solie şi la craĭul Polonieĭ poştindu-l ca să nu sprijinéscă pe duşmanul sĕŭ Ieremia Movilă, nicĭ să dea ocrotire emigraţilor din Ardél, între care era şi Thomas Csomortany. Acéstă solie nu numaĭ că nu fu ascultată, dar încă craĭul Sigismund înştiinţă pe Ieremia de hotărîrea luĭ Mihaĭu d'a-l isbi, ca să ĭea mĕsurile cuviincĭóse, să gătéscă provisiĭ pentru arinia polonă şi să întăréscă cetăţile Sucéva şi Hotinul. Mihaĭu se tulbură fórte vĕḑênd pe Polonĭ declaraţĭ cu totul şi de faţă vrăjmaşĭ aĭ sĕĭ. El îşĭ închipui atuncĭ un plan de uriaş; el voia să năvăléscă în Polonia, să se foloséscă de simpatiile ce avea în poporul aceleĭ ţĕrĭ spre a face o revoluţie, a res-

www.dacoromanica.ro

turna pe rege, a pune pe altul în locu-ĭ séŭ chĭar a opri acea crăie pe sémă-ĭ. Într'adevĕr, o parte mare din locuitoriĭ Polonieĭ şi popórele ruse, speriate de unirea religiósă, la care regele Sigismund împreună cu iesuţiĭ ce-l cârmuiaŭ, le sileaŭ a face cu religia catolică, chĭemaŭ pe Mihaĭu din tótă inima lor. «Nu era acu de temut», ţicŭ cronicariĭ polonĭ, «de perderea uneĭ singure provinciĭ, dar «de schimbarea guvernuluĭ pentru tot regatul.» Mărturisescŭ încă uniĭ din analiştiĭ polonĭ că Mihaĭu merse şi maĭ departe, căcĭ el cerea să desmăduleze crăia Polonieĭ, fără-de-lege în potriva sfîntuluĭ drept al naţiilor, care, din norocire nu întină sabia românéscă, rĕmâind ca să fie, în ţilele nóstre, povara ruşinósă a suveranilor Europeĭ. Spre îndeplinirea planuluĭ sĕŭ asupra Polonieĭ, Mihaĭu se puse în corespondenţă cu patriarchul de la Constantinopole, cu mitropolitul de la Kiev, cu marele duce al Muscalilor şi cu Carol ducele de Sudermania, carele cârmuĭa regatul Suedieĭ. El făgădui acelor duoĭ archiepiscopĭ că, de-l vorŭ ajuta cu mijlócele ce le sunt prin putinţă, el va cuprinde Polonia, va întemeĭa acolo religia rĕsărituluĭ şi o va întinde maĭ departe în Europa. Stăpînitorilor, el propunea o alianţă pentru împărţirea Polonieĭ pe aceste base; caseĭ austriace să i se dea Polonia cea mare, Muscaluluĭ Lituania, Suedieĭ Livonia, iar cele-alalte

www.dacoromanica.ro

provinciĭ le oprea el pe séma sa. Maĭ înainte însă de a-ĭ sosi rĕspunsurile de prin tóte locurile de unde trămisese solĭ, Mihaĭu îşĭ puse oştile în mişcare asupra Moldoveĭ. Acéstă grabă a luĭ îĭ fu folositóre într'aceĭa că îĭ înlesni răpedea cuprindere a aceleĭ ţĕrĭ; dar îl vătămă mult apoĭ, căcĭ nefiind sigur de aliaţiĭ sĕĭ, el nu îndrăzni să tragă folósele isbînzilor sale, năvălind în Polonia, ca să schimbe sórta aceştiĭ ţĕrĭ séŭ s'o siléscă a încheĭa pace. Fu într'adevĕr o mare greşélă din partea luĭ Mihaĭu, pe care o plăti scump, de a întărîta pe tóte puterile vecine împotrivă-ĭ, lăsându-se pe sine fără nicĭ un aliat. De ar fi apucat cel puţin a se învoi cu împĕratul în privinţa Ardéluluĭ ca să fie sigur că nu va fi isbit în lipsă-ĭ, séŭ de ar fi luat în Ardél drept temelie a stăpînireĭ sale întréga mulţime a poporuluĭ român; dar el jertfise pe acesta nobililor, a căror dragoste tot nu şĭ-o putu trage şi care acum şi eĭ complotaŭ peirea luĭ. Mihaĭu într'adevĕr prevĕdŭse multe din acestea; el căutase să amâne acest rĕsboiŭ, la care era tîrît ca de o fatalitate. Hotărîndu-se a-l face, el spera că, pe lîngă aceĭa că-şĭ împlinea o veche dorinţă a inimeĭ sale, cuprinzênd Moldova, o isbîndă nouă va putea încă să-ĭ slujéscă a învinge îndĕrătnicia Austrieĭ şi a o sili fără voĭe chĭar să-ĭ acorde tóte cererile sale în privinţa Ardéluluĭ; şi într'acésta nu

www.dacoromanica.ro

se înşela. El nu ştia însă că acéstă împĕrăţie nu uĭtă nicĭ o dată ceĭa ce i s'a smuls prin silă, nu ĭértă pre ceĭ ce aŭ siluit'o şi că perfida eĭ politică, în cumplita-ĭ sete de rĕsbunare, nu-şĭ alege mijlócele. Mihaĭu înştiinţă însă pe împĕratul că el voĭeşte să facă o expediţie împotriva Moldoveĭ spre a goni de acolo pe emigraţiĭ din Ardél, partisanĭ aĭ luĭ Andreĭ Bathori şi aĭ familieĭ luĭ, dându-ĭ mult a spera. Spre a se asigura că nobiliĭ ungurĭ din Ardél nu vorŭ face nicĭ o mişcare în contră-ĭ, porni la fiiul sĕŭ Pĕtraşcu, în Ţéra Românéscă, treĭ-ţecĭ din ceĭ maĭ de căpetenie nobilĭ ca să fie ca nişte zălóge. El nu voi să ĭea în ajutor nicĭ pe Basta, nicĭ vre o cétă din óstea împĕrătéscă, séŭ din'adins séŭ din graba cu care era silit a năvăli asupra duşmanuluĭ. [1])

XLII.

Adunându-şĭ în grabă oştile sale străine din cartierele lor, Mihaĭu le împreună cu armia sa şi cu a Ardéluluĭ. Eşi din Alba-Iulia şi, la 1 maiŭ, îşĭ aşeḑă taběra lîngă orăşelul Preşmĕr. Acolo porunci

[1]) Aci autorul voia să adauge un capitol special pentru care nu există text, căcĭ aflăm aci în manuscris următórea notă: «A intercala aci un capitol deosebit de descriere a Moldoveĭ.«

Nota editorului.

www.dacoromanica.ro

tutulor Sĕcuilor să se scóle în arme şi să-l urmeze. El făcu cunoscut atuncí armieĭ că are să intre în Moldova spre a rĕsbuna mórtea luĭ Stefan-Vodă Răzvan, aliatul sĕŭ, pe care Ieremia-Vodă îl omorîse cincĭ anĭ maĭ nainte, într'un chip crud, ruşinos şi împotrivitor obiceĭurilor creştineştĭ. Armia luĭ Mihaĭu, spunŭ că trecea peste 50,000 ostaşĭ din care 38,000 puşcaşĭ, 3000 Cazacĭ, 4000 călăreţĭ sêrbĭ, 4000 Sĕcuĭ şi 4000 volontarĭ sub comanda luĭ Baba-Novac. Cea maĭ mare parte din acéstă armie trebuia să se pogóre din Ardél în Moldova pe la Trotuş; cea-alaltă să trécă din Ţéra Românéscă pe la Focşanĭ. În 6 maiŭ 1600, Mihaĭu, lăsându-şĭ soţia în Ardél, porni spre Moldova şi, voind a ajunge chĭar şi înainte de vestea sosireĭ sale, cu o grabă de care toţĭ s'aŭ minunat, fără a da rĕsuflare oştilor sale, trecu hotarul, nu prin drumul obicĭnuit pre unde ştia că-l aştéptă duşmanul, ci urcându-se prin munţiĭ ceĭ maĭ greĭ, printre stâncĭ şi prin aspre strîmtorĭ. Pe acolo armia avu a suferi mult, maĭ cu sémă din lipsa provisiilor ce nu găsiră nicĭ pe acolo nicĭ în părţile Moldoveĭ, de óre-ce duşmanul le pustiise maĭ dinainte. Caiĭ însă avură păşune şi ostaşiĭ fură siliţĭ a se hrăni cu foĭ de copacĭ; totuşĭ oştile nu murmurară de loc împrotiva acesteĭ repejunĭ. Într'adevĕr Mihaĭu e dedese încredinţare că vorŭ birui şi le făcuse să

www.dacoromanica.ro

spere mult în îmbilşugarea şi gloria ce vorŭ dobêndi prin biruinţa câştigată fără de nicĭ un aliat. Oştile vrăjmaşe orânduite spre paza acelor munţĭ, vĕdêndu cu mirare şi spaĭmă că duşmanul, trecênd prin prăpăstiĭ, le-a ocolit, se traseră spre şesul Moldoveĭ către taběra lor cea mare din lăuntrul ţĕreĭ.

Sigismund Bathori şi Ieremia-Vodă, care se aflaŭ atuntĭ la o nuntă în oraşul Trotuşuluĭ, luând veste că Mihaĭu a trecut munţiĭ ceĭ marĭ şi că acum, rânduit de bătălie, se apropie de dînşiĭ, rĕmaseră încremeniţĭ. În gróza ce-ĭ cuprinse, eĭ gândiră că aceĭa ce e maĭ sigur pentru dînşiĭ este d'a se trage înlăutrul ţĕriĭ şi fără zăbavă sculându-se cu tótă armia, se îndreptară spre Sucéva. Mihaĭu-Vodă, neîntîmpinând în faţă pe duşmanĭ, de pre cum se aştepta, se luă dupĕ dînşiĭ cu aceĭaşĭ iuţélă cu care trecuse munţiĭ. Armia luĭ avu şi aice a suferi mult de sărăcia loculuĭ, maĭ ales că duşmanul pustia tot în cale spre a întârdia góna ce-ĭ daŭ aĭ noştri. Dar oştile luĭ Mihaĭu, biruind aceste suferinţe, se îmbărbătară şi maĭ mult, siliră la drum şi în sfîrşit ajunseră pe cele vrăjmaşe la un loc anume Iascea şi le nevoiră a sta de rĕsboiŭ; avanguardia duşmanuluĭ alcătuită de câte-va regimente poloneze bine armate, isbi avanguardia nóstră compusă de câţĭ-va Românĭ şi Sêrbĭ şi o sparseră. Mihaĭu trămise îndată de chĭemă

www.dacoromanica.ro

o sémă de Ungurĭ de Ardél, care se aflaŭ maĭ în urmă şi-ĭ asvêrli asupra Polonilor din avanguardia duşmanilor, care dupĕ puţină apĕrare, se întórseră în răsipă, lăsând în loc ca la 200 morţĭ dintr'înşiĭ. Între aceştia era şi un vitéz polon anume Dydynski. Îndată dupĕ acéstă luptă de avanguardie, ambele trupurĭ de armie protivnice se arĕtară una în faţa alteia. Ele cătară cât-va una către alta ca cum ar fi aşteptat ceva. Ce va face armia moldovană? Lupta-se-va ea alăturĭ cu Polonĭĭ, pentru un domn pus de aceştia şi nesuferit ţĕrĭĭ, împotriva fraţilor lor de sânge şi a unuĭ eroŭ, fala tutulor Românilor? Moldovenĭĭ nu stătură mult în cumpĕnă. Într'o clipă 15,000 dintr'înşiĭ, puindu-şĭ cuşmele în vîrful lăncilor, cu mare strigare de bucuric trecură în tabĕra luĭ Mihaĭu. Ieremia nu maĭ avu alt ce face decât a fugi cât maĭ în grabă, împreună cu óstea ce-ĭ rĕmăsese, spre Hotin. Ajungênd la Sucéva, el nu îndrăzni să intre în cetate, neîncreţêndu-se în locuitorĭ. «Era aşa de gróznic Mihaĭu «Vodă şi vestit de rĕsbóĭe în tóte aceste părţĭ», —ţice Miron Costin,— «cât îndată ce aŭ sosit la Su«céva i s'aŭ închinat cetatea Sucevĭĭ şi a Némţuluĭ «şi puse în cetăţĭ o sémă de aĭ luĭ pedestraşĭ». Cronicarul polon Heidenstein bănuieşte că comandantul Sucevĭĭ, un polon anume Trzaska, ar fi trădat cetatea, câştigat fiind printr'o mică rĕsplă-

www.dacoromanica.ro

tire. Mihaĭu-Vodă apoĭ pripi aşa de aprópe pe Ieremia, încât avanguardia sa ajunse nişte haĭducĭ pedestri cu câte-va care din arierguardia luĭ Ieremia. Haiducĭ stătură cu inimă la rĕsboiŭ apărându-se câte-va césurĭ, dar înglotându-se óstea luĭ Mihaĭu, eĭ fură sparţĭ şi deteră dosul. Acéstă luptă stătu lîngă rîul Jijia, la un sat anume Verbia, unde stă o movilă mare făcută dupĕ aceĭa peste trupurĭ, de Ieremia. În sfîrşit duşmanul ajungênd la Nistru, la cetatea de margine a Moldoveĭ, numită Hotinul, pe care Ieremia o grijise fórte bine cu slujitorĭ de aĭ sĕĭ nemţĭ, hotărî de a se opri acolo spre a da bătaĭe, sperând că va puté isbuti să biruie oştile luĭ Mihaĭu, obosite de atâta cale. Numĕrul ostaşilor ce aveaŭ aliaţiĭ cu dînşiĭ se urca încă la 30,000. În 18 maiŭ sosi şi Mihaĭu pe loc şi îndată se înhăţă bătaĭa la Otanĭ lîngă Hotin. Bătălia ţinu de la 10 césurĭ diminéţa şi pênĕ séra şi, cu tóte că duşmanul se purtă maĭ vitejeşte în acéstă bătălie, dar nu fu maĭ norocit decât altă dată. Mihaĭu căḑu cu o furie mare asupra armieĭ duşmane, care dupĕ o lungă împotrivire perdu câmpul de bătaĭe, pe care 'l roşi şi 'l udă cu valurĭ de sânge; 8000 de vrăjmaşĭ zăceaŭ pe câmpul bătălieĭ, ĭar din óstea nóstră numaĭ 2000; mulţĭ duşmanĭ încă periră ca vaĭ de eĭ, înnecaţĭ în rîul Nistruluĭ. Româniĭ câştigară o pradă bogată, ĭar

www.dacoromanica.ro

duşmaniĭ ce scăpară se închiseră cu toţiĭ în cetatea Hotinuluĭ. [1])

XLIII.

Mihaĭu începu a bate cetatea. Ghĭulele luĭ, spune Miron, se cunoşteaŭ în zidurile cetăţiĭ pênĕ la surparea eĭ, şi dupĕ un asediŭ de treĭ ḑile, vĕḑênd că nu o va puté sparge, căcĭ îĭ lipséŭ tunurĭ marĭ, puse un trup de pază împrejurul cetăţiĭ şi, lăsând în capul oştilor pe Udrea, împreună cu Deli-Marcu şi Baba-Novac, el se întórse la Sucéva şi de acolo la Iaşĭ, unde intră cu triumf, se sui în tronul Domnilor moldoveniĭ, priimind într'o ceremonie solemnă jurămîntul de credinţă al boĭerilor acesteĭ ţĕrĭ. De atuncĭ el începu a se întitula şi a se scrie: «Domn al Ţĕreĭ Românéştĭ, al Moldoveĭ şi al Ardéluluĭ.» Ieremia-Vodă, vĕḑênd că 'l vorŭ scóte din cetate, fugi într'o nópte pe furiş cu toţĭ boĭeriĭ luĭ în Polonia. Mihaĭu deşi cunoştea bine cât de mulţĭ partisanĭ are în Polonia întrégă,

---

[1]) Maĭ toţĭ analiştiĭ punŭ acéstă bătaĭe pe Nistru, însă uniĭ la Hotin, la un loc aprópe, pe care nu 'l scriŭ tot un fel. Aşa De Thou scrie *Orthein*, Ortelius *Oglioni* şi alţiĭ *Orthun*, Bisselius, *Orthano*. Acéstă din urmă se aséměnă cu numele satuluĭ *Otaniĭ* de lîngă Hotin, unde credem că s'a dat acéstă bătălie, necunoscênd vr'un loc acolo al căruĭ nume să se apropie maĭ mult de cele date de istoriciĭ.

www.dacoromanica.ro

ĭar maĭ cu sémă că vecina ţéră a Polonieĭ, care era de lege orientală îl chĭema şi 'l aştepta cu mare bucurie spre a i se închina luĭ, tot nu îndrăzni a trece peste hotar în Polonia, spre a sfîrşi rĕzboĭul, închiăind pace séŭ îndeplinindu-şĭ planurile séle în acea ţéră, din pricină că el încă nu era înţeles bine cu aliaţiĭ sĕĭ, că nu putuse cuprinde cetatea Hotinul şi că trebĭ grabnice îl chĭemaŭ în Ardél. Acésta fu o mare greşală a luĭ Mihaĭu, cŏcĭ vecinatele provinciĭ eraŭ fără oştĭ şi cu simpatia popórelor, chĭar şi fără de aliaţiĭ sĕĭ, el ar fi putut impune voinţa sa în Polonia. El scrise craĭuluĭ Polonieĭ că a luat armele şi a intrat în Moldova spre a opri isbucnirea unuĭ complot rĕŭ ce Ieremia urdise împotrivă-ĭ. Eraŭ atuncĭ Polonĭĭ strînşĭ la dietă în Varşovia, sfătuind óste împotriva Suedieĭ, silind mult craĭul ca să i se dea mijlóce de a 'şĭ redobîndi crăia de moştenire. Eşise vorba cum că Mihaĭu dobêndise de la Pórtă întărirea, nu numaĭ de domn al Moldoveĭ, ci încă i se dedese o diplomă scrisă cu litere de aur, prin care i se întărea stăpînirea peste tóte provinciile polone ce va puté cuprinde. Tóte acestea aţîţară maĭ dispute în dietă. Adoratoriĭ şi partisaniĭ luĭ Mihaĭu, care eraŭ mulţĭ, tăgăduĭaŭ adevĕrul acesteĭ din urme vorbe şi, lăudând faptele eroice ale luĭ Mihaĭu, împotriva Turcilor, încredinţaŭ că el va fi

www.dacoromanica.ro

un om fórte folositor republicei şi pregătirile rĕsboĭnice ce vorŭ să facă împotrivă'ĭ sunt de prisos. «Siguranţa crăieĭ Polonieĭ, — ţicéŭ eĭ, — nu se razimă «pe Moldova. Ce ne pasă nuoĕ şi ce perde séŭ «câştigă republica, dacă va domni în acea ţĕră «Ieremia séŭ Mihaĭu? De trebuie a apĕra pe Iere«mia, apere-l aceĭa care aŭ câştigat dintr'acésta şi «cărora le place orĭ-ce pricinuire numaĭ să pótă «face rĕsboiŭ.» Acéstă din urmă observaţie bătea în Zamoisky şi în ambiĭ fraţĭ Potocki. Cel d'întâĭ era patronul luĭ Ieremia pe care 'l pusese pe tronul Moldoveĭ şi făgăduise a-l apĕra; ceĭ-alaţĭ eraŭ rudiţĭ cu Ieremia prin căsătorie. Partida luĭ Zamoisky striga împotriva partideĭ luĭ Mihaĭu, învinovăţindu'o de a fi spirit austriac şi prietenă a religieĭ rĕsărituluĭ. O greşală se făcu atuncĭ din partea nóstră. Baba-Novac intră în Pocuţia, provincie a Polonieĭ, cu gând ca să tragă pe Cazacĭ în partea luĭ Mihaĭu. El pustii acolo moşiile luĭ Stefan Potocki. Fără îndoială că aveam drept a intra în Polonia, care ne făcuse rĕsboĭŭ pênĕ atuncĭ; aveam drept a intra în Pocuţia, care este o veche provincie a Moldoveĭ, fiind cumpĕrată la 1431 de Alexandru-Vodă cel bun şi cel bĕtrân de la craĭul Polonieĭ Vladislaŭ, într'o miie de ruble de argint, şi apoĭ multă vreme ea stătu o pricină de rĕsbóĭe nęcurmate între Poloni şi Moldoveni. Mihaĭu cu-

www.dacoromanica.ro

noştea acésta şi reclama acum drepturile Moldoveĭ asupra Pocuţieĭ. Dar nefiind hotărît Mihaĭu a purta îndată rĕsboĭul în Polonia, intrarea în Pocuţia era o greşală, cŏcĭ întărită maĭ mult pe duşmaniĭ sĕĭ în Polonia şi le dete cuvînt împotriva partisanilor noştri. Partida luĭ Zamoisky începu într'adevĕr a striga tare că Baba-Novac a pustiit Pocuţia prin foc şi sabie, ducênd în robie o mulţime de ómenĭ, femeĭ şi copiĭ, prin mijlocul oraşelor şi satelor aprinse. Cu tóte acestea dieta nu voi a libera banĭ pentru pregătirile de rĕzboĭu. Zamoisky nu se descurage de acestea, nicĭ se lăsă din hotărîrea sa. El câştigă pe craiul, asupra căruĭa ştim că avea mare influenţă, mereŭ ţicêndu'ĭ prin scrisorĭ şi prin graĭŭ că unchĭul şi vrăjmaşul sĕŭ ducele de Sudermania din Suedia se va bucura mult şi se va întări în puterea sa, vĕţênd că străiniĭ calcă ţéra Polonieĭ nepedepsiţĭ. În înţelegere dar cu craĭul, Zamoisky dete poruncă hatmanuluĭ Zotewsky de a se duce în grabă cu câte oştĭ va puté să adune maĭ curênd ca să se aşeţe pe Nistru spre a apĕra hotarul şi a observa mişcările luĭ Mihaĭu. Acesta, vĕţênd atuncĭ că Poloniĭ nu sunt încă în stare a 'ĭ face vre un rĕŭ, că eĭ se mulţumescŭ a sta în posiţie de apărare, socoti pênĕ una alta să se întórcă în Ardél, spre a pune capĕt la pricina ce era între dînsul şi împĕratul pentru stăpînirea

www.dacoromanica.ro

Ardéluluĭ. El trămise curierĭ la cetăţile acesteĭ ţĕrĭ spre a vesti triumfurile sale în Moldova şi tot Ardélul îşĭ arătă veselia prin descărcăturĭ de tunurĭ şi alte ceremoniĭ. Asemené Mihaĭu pornise curierĭ la împĕratul ca să 'ĭ facă cunoscut cuprinderea Moldoveĭ şi aĭ-o închina din partea sa şi a fiuluĭ sĕŭ Pĕtraşcu, păstrând însă pe sémă-ĭ stăpînirea eĭ.

XLIV.

Apoĭ spre a 'şĭ trage dragostea poporuluĭ Moldoveĭ, Mihaĭu îĭ iertă birul şi 'l aduse a făgădui că pe câtă vreme se va păstra acéstă iertare, cu mijlócele lor, locuitoriĭ vorŭ apĕra ţéra de tot felul de duşmanĭ. El oprise asemené prin straşnică poruncă jaful în oraşe şi sate, hotărînd a fi osîndiţĭ la bătaĭe totĭ oşteniĭ românĭ care o vorŭ călca; ĭar pe ostaşiĭ ungurĭ, fiind maĭ deprinşĭ la pradă, îĭ osîndea la mórte. Din nenorocire nobiliĭ Ungurĭ, carĭ strigaseră atât de mult asupra relelor ce făceaŭ soldaţiĭ luĭ Mihaĭu în Ardél, găseaŭ că este pré firesc lucru ca ostaşiĭ lor să prade în Moldova nepedepsiţĭ. Într'o ţi şépte Ungurĭ din ómeniĭ luĭ Pancratie Sennyei şi Giegi Sibrii, nobiliĭ însemnaţĭ din Ardél, fură prinşĭ jăfuind şi aduşĭ dinaintea luĭ Mihaĭu. O mulţime de nobiliĭ alergară atunci şi se rugară de Domn, în numele întregeĭ armiĭ un-

www.dacoromanica.ro

gurescĭ, ca să dea drumul vinovaţilor. Mihaĭu le dete drumul cu vorbe nehotărîte şi cum plecară nobiliĭ, îndată trămise poruncă să omóre pe aceĭ şépte prinşĭ. Începură atuncĭ Ungurii a murmura, ḑicênd că fără dreptate aŭ fost aceştia ucişĭ. Nisce intriganţĭ ambiţioşĭ, precum Moisi Sĕcuiul şi Ştefan Csaki, se folosiră de ocasie spre a întărîta pe nobilĭ împotriva cârmuiriĭ luĭ Mihaĭu şi a 'ĭ aduce a trămite pe ascuns deputaţĭ către Sigismund Bathori, carele se auḑise că se află la marginile Podolieĭ în taběră cu Ioan Zamoisky cancelarul crăieĭ polone, spre a se sfătui cu dînsul şi cu Potocki despre chipul cu care ar puté să intre maĭ lesne în Ardél spre a goni pe Mihaĭu, făgăduind că eĭ îĭ vorŭ sta într'ajutor şi că poporul îl va priimi cu mare bucurie. Sigismund le rĕspunse că: «Dum-«neḑeŭ e bun şi că, de va voi să 'l chĭeme ĭarăşĭ «la cârmuirea Ardéluluĭ, el nu va lăsa să 'ĭ scape «din mână ocasia, de temere ca să nu sté împo-«triva voinţeĭ luĭ Dumneḑeŭ. Dar că acuma trebuie «să sufere cu răbdare tóte relele la care ca ómenĭ «suntem supuşĭ, şi să aştepte vremea hotărîtă de «Dumneḑeŭ pentru sfîrşitul tiranieĭ luĭ Mihaĭu». Zamoisky încă făgădui că la vreme va da ajutor aliatuluĭ sĕŭ Sigismund. Boĭeriĭ Moldoveĭ se rugară de Mihaĭu ca să dea Domn spre a 'ĭ cârmui în locu-ĭ pe fiul sĕŭ Nicolae. Mihaĭu le făgădui

www.dacoromanica.ro

întâĭ a le face pre voie şi porni numaĭ decât pe Radu Buzescu şi pe postelnicul Stoica cu o cétă de 300 inşĭ să mérgă să aducă din Ţéra Românéscă pe fiul sĕŭ Nicolae, dar pe urmă se socoti cum că fiul sĕŭ este pré tînĕr şi nu va puté cârmui o ţéră de margine, maĭ ales că avea încă a se teme de Ieremia şi de Polonĭ, şi îşĭ schimbă hotărîrea, orânduind o comisie vremelnică de cârmuire pentru Moldova, alcătuită de patru generalĭ aĭ sĕĭ, anume hatmanul Udrea, vistierul Androni, armaşul Sava şi spătarul Negrea. Apoĭ în 27 Iunie, părăsind Moldova, trecu pe la Oĭtuz în Ardél şi veni la Braşov, însoţit numaĭ de 400 călăreţĭ Cazacĭ, Sêrbĭ şi Valonĭ. El poruncise ca armia să 'l urmeze, rĕmâind în Moldova numaĭ 6000 pedestraşĭ şi călăreţĭ, sub comanda unuĭ boĭer strălucit în rĕzbóĭe, anume Mârza şi a luĭ Moise Sĕcuiul, pe care 'l numise în acéstă expediţie căpitan general al Ungurilor. La Braşov, Mihaĭu petrecu cincĭ ḑile. Aicĭ, necăjindu-se pe Braşovenĭ pentru nisce vorbe deşerte ce auḑise de la dînşiĭ, îĭ ameninţă că le va prăda cetatea, dar rugat de unĭĭ din ómenĭĭ sĕĭ şi maĭ ales de Moise Sĕcuiul, care 'l însoţise din Moldova, se îmblânḑi şi 'ĭ iertă, cŏcĭ el adesé avea asemené mâniĭ preĭăcute. El îşĭ împărţi apoĭ armia în Ardél într'astfel: pe Ungurĭ, sub poruncile luĭ George Mako şi Stefan Tarkany,

www.dacoromanica.ro

în ţéra Bârseï; pe Sêrbï în scaunele Saşilor de la Cohalm şi Şink; pe Polonï şi pe Cazacï asemené în scaunele săsescï, de la Sighişóra şi Mediaş, şi cu tótă cea-l'altă óste intră cu triumf în Alba-Iulia, în cele d'întâï ḑile ale luï Iulie şi hotărî ḑiua de 20 ale aceleiaşï lunï pentru a se aduna acolo dieta ţĕriï.

XLV.

Când se vesti cuprinderea Moldoveï, tótă lumea rĕmase uïmită de mirare. Acel căpitan care umblă şi isbesce ţéra cu iuţéla trăsnetuluï, aceï minunaţï ostaşï care sufere în tăcere marşurile cele maï repeḑï, ostenéla şi fómea cumplită, trăind numaï de entusiasm şi de glorie, bătêndu-şï joc de puterile naturiï, ca şi de ale ómenilor, acea bună rînduială, acea disciplină şi jertfirea ce eï păstrase în acéstă campanie, tóte strălucitele triumfurï care încununară strădaniile lor furĕ glorificate şi trîmbiţate în tóte părţile. Vécul nu arătase încă în Europa o asemené armie nicï un asemené general. În tóte părţile se ḑicea că Mihaïu a cuprins Ardélul în un-spre-ḑece ḑile şi Moldova numaï în opt. Toţï duşmaniï sĕï se îngroziră. Eï se încredinţară că singurï nu potŭ face nimic împotrivă-ï, ci numaï coalisându-se toţï împreună.

www.dacoromanica.ro

Mihaĭu ajunsese acuma în culmea glorieĭ şi a mărireĭ ce el visase. Abié cincĭ anĭ trecuse de când el trăsese sabi.. spre a apĕra ţéra sa de tirania turcéscă şi printr'o mulţime de eroice triumfurĭ respinsese potopul turcesc departe de dînsul şi de întrégă Europa creştină. Nu numaĭ atît! El voise a'şĭ crea o patrie mare pe cât ţine pămîntul românesc şi norocul ajutându-l, în câte-va lunĭ şi Ardélul şi Moldova şi o parte din Banat sunt unite cu Ţéra Românéscă. Rĕmăsese numaĭ Timişóra cu ţinutul ce se afla sub Turcĭ şi Oradea-mare cu părţile orientale ale Ungarieĭ, pe care el le cerea de la împĕratul, cu dreptul că ele facŭ parte din Ardél, precum fusese şi sub Sigismund Bathori. Aceste micĭ ţinuturĭ dobîndite, unitatea naţională ar fi fost completă. Independenţa absolută ar fi urmat fără îndoială. Mihaĭu realisase acum visarea iubită a voevoţilor celor marĭ aĭ Românilor. Acum Românul s'a înfrăţit cu Românul, şi toţĭ aŭ una şi aceĭaşĭ patrie, una şi aceĭaşĭ cârmuire naţională, astfel precum eĭ n'aŭ fost din vremile uitate ale vechimeĭ. Statul acesta noŭ are hotare naturale de minune; el e destul de puternic; pămîntul sĕŭ destul de bine-cuvîntat de cer; locuitoriĭ sĕĭ numeroşĭ şi în mare parte omogenĭ; el póte trăi, póte sta de sineşĭ şi a se apĕra împotriva năvălirilor străine. Mihaĭu avea destulă înţelegere spre a

www.dacoromanica.ro

constitui acest Stat, ale căruĭ hotare le trăsese cu sabia sa. Dar spre a aşeda bine temeliile şi a întări cimentul acesteĭ zidirĭ, pré grabnic înălţată, îĭ trebuia vreme; şi vremea îĭ fu de lipsă. El n'apucase încă să încunune zidirea sa d'abié ridicată şi ĭată glasul cobitor al clopotuluĭ rĕstriştеĭ începe a suna cu tărie, şi din tóte părţile învierşunaţĭ alérgă duşmaniĭ sĕĭ miĭ de miĭ şi toţĭ într'una spre a'l dărîma. Vaĭ! cŏcĭ nu ne-am putut opri aci, în culmea triumfuluĭ naţieĭ Române, oprind împreună cu noĭ şi timpul şi istoria?

Pentru ce, dupĕ draga povestire a atîtor norocite şi marĭ isbînḑĭ, să fim osîndiţĭ a descrie şi cruntele nóstre nenorocirĭ?! [1])

---

[1]) S'ar puté ḑice că acéstă patriotică urare a autoruluĭ, cel puţin pentru sineşĭ, s'a îndeplinit, cŏcĭ mórtea l'a răpit maĭ nainte ca el să fi terminat cartea următóre, a V-a «*Mirisltĭ*» şi să fi început măcar ultima «*Gurusltĭ*». Am puté să ne oprim aci cu acéstă publicare, mărginind'o în cele patru cărţĭ care povestescŭ măreţele fapte împlinite de eroul Românilor pênĕ în epoca când el ajunse, singur dintre toţĭ Domniĭ românĭ de pênĕ astă-ḑĭ, a realisa dorul întregeĭ Românimĭ, *Unitatea Naţională.*

Respectul însă ce datorim ilustruluĭ scriitor N. Bălcescu ne impune şi sarcina de a da publicităţiĭ cele XXXII capitole ce ne-aŭ rĕmas printre manuscrisele luĭ, din următórea carte a V-a. In planul Bălcesculuĭ, cu dînsa trebuia să se încépă a doua parte a opereĭ sale: *Scădérea măriréĭ românescĭ,* precum cele tipărite pênĕ acum formaŭ partea întîĭa séŭ *Crescérea aceléĭ măriréĭ.*

Nota editoruluĭ.

www.dacoromanica.ro

CARTEA V.

MIRISLĂU

(Iulie 1600. — Ianuarie 1601)

SUMARIU:

I. Mihaĭu tractézĕ cu Rudolf II, care vrea să'l depărteze din Ardél. — El deschide dieta în Alba-Iulia. — II El priimesce un sol de la sultanul şi trămite la Constantinopol pe vornicul Dimu, care e ucis acolo. Basta e însărcinat să observe pe Mihaĭu. Moise Săcuiul trece cu trădare la Polonĭ.—III. Mihaĭu cată s'i liniştéscă prin Nicolae Vitézul pe nobiliĭ ungurĭ din Ardél.—IV. Aceştia însă complotézĕ cu vrăşmaşiĭ luĭ Mihaĭu, spre a 'l depărta din Ardél—V. Mihaĭu trămite solĭ în Polonia.—VI. Desbinarea cresce între Românĭ şi Ungurĭ în Ardél şi în tótă armia luĭ Mihaĭu.—VII. Plan de ucidere a nobililor ungurĭ ce pe nedrept se atribuia Domnuluĭ român.—VIII. Uneltirĭ de trădare ale luĭ George Mako, căpitan al Ungurilor. — IX. Nobiliĭ se adună la Cluş şi apoĭ se răsipescŭ. — Mihaĭu scrie luĭ Basta ca să vină a se uni cu el. — X. Mihaĭu îşĭ adună óstea la Sas-Sebeş şi chiamă la sine pe nobiliĭ ungurĭ adunaţĭ la Turda. — Aceştia refusă de a veni.—XI. Csaki se află în capul nobililor revoltaţĭ.—Eĭ trămitŭ să céră ajutorul luĭ Basta, care le făgăduiesce.—XII. Nobiliĭ se

www.dacoromanica.ro

înțelegŭ cu G. Mako și înșélă pe trămișiĭ luĭ Mihaĭu.— XIII. Basta face sfat spre a trămite oștĭ în ajutorul nobililor.—XIV. Nobiliĭ nu isbutescŭ a câștiga în partea lor pe Cazacĭ, dar sunt maĭ norocoșĭ cu altĭ ostașĭ aĭ luĭ Mihaĭu. — XV. Sașiĭ se desbină și eĭ de la Mihaĭu, ĭar Clușeniĭ îĭ staŭ credincĭoșĭ.— XVI. Legiunea luĭ G. Mako, după câte-va înduoĭelĭ, se unesce cu nobiliĭ.— XVII. Noue cercărĭ ale luĭ Mihaĭu spre a îmbuna pe nobiliĭ.— Basta se împreună cu dînșiĭ și priimesce comanda armieĭ lor. — XVIII. Mihaĭu trămite din noŭ solĭ la Basta, la nobiliĭ și la ostașĭ.—Vis prevestitor al luĭ Mihaĭu. — XIX. Mihaĭu înaintézĕ spre Mirislĕŭ și se așéză într'o posiție minunat de întărită. — Basta se pornesce împotrivă-ĭ și se încinge o luptă de avanguardie.—XX. Basta, deși învingĕtor, amână bătaĭa pe a doua-zi și 'șĭ așédă strejile de nópte.— XXI. Înduoĭelĭ fatale din partea luĭ Mihaĭu. — XXII. A doua-zi Basta, încredințându-se de tăria posițieĭ nóstre, propune ca stratagemă de a se retrage, ceĭa ce și făcu după un sfat de războĭŭ.—XXIII. Mihaĭu se ĭa în góna luĭ Basta, dar acesta, ajungênd la un loc priincĭos, se opresce gata de bătaĭe.—XXIV. Întocmirea ósteĭ luĭ Mihaĭu.—XXV. Întocmirea armateĭ luĭ Basta.— XXVI. Bătălia se începe.— Isprăvile artilerieĭ românescĭ; ea cade însă în mânile dușmanuluĭ.— XXVII. Româniĭ perdŭ bătălia după o luptă crâncenă. — Durerea luĭ Mihaĭu, care părăsesce câmpul de bătaĭe, mântuind stégul țĕrĭĭ. — XXVIII. Mihaĭu scapă trecênd Mureșul călare și merge prin Alba-Iulia la Făgăraș.—XXIX. Rĕsbunările nobililor ungurĭ asupra Românilor și Sĕcuilor. — Bucuria curțiĭ austriace de biruința luĭ Basta.— XXX. Baba-Novac întîmpină pe Mihaĭu la Făgăraș și amînduoĭ se ducŭ la Codlea unde sosescŭ și oștile aduse de Pĕtrașcu din Țéra Românéscă. — XXXI. Întîmplările de maĭ nainte ale ósteĭ luĭ Pĕtrașcu, cu împotrivirile Brașovenilor și pustiirile lor în țéra Bârseĭ. — XXXII. Mihaĭu se vede din noŭ în capul uncĭ oștirĭ puternice, gata a'șĭ rĕsbuna asupra Ungurilor și luĭ Basta. — Dar el află că Sigismund Bathori a intrat cu óste polonă în Moldova. . . . . .

I.

Îndată după întórcerea luĭ Mihaĭu în Albia-Iulia sosiră acolo olacĭ de la împĕratul, aducêndu-ĭ urărĭ

www.dacoromanica.ro

pentru norocita isbêndă din Moldova şi însciinţându-l ca să se mulţuméscă cu Ţéra Românéscă şi cu Moldova şi să lase Ardélul pe séma împĕratuluĭ. Mihaĭu nu se putea învoi cu aceste propuneri, neîndurându-se a lăsa Ardélul; el porni îndată la curtea împĕrătéscă duoĭ solĭ, pe Tudosie logotĕtul şi pe Gaspar Corniş, spre a ruga pe Rudolf II ca să 'í lase Ardélul, cŏcĭ l'a dobêndit cu sabia şi cu atâta sudóre, ostenelĭ şi sânge, şi să 'ĭ dea drumul asupra Turcilor, să mérgă a lua maĭ întîĭ de la dînşiĭ Timişóra, pe care s'o închine împĕratuluĭ. Dupĕ aceĭa, Mihaĭu schimbă cârmuirea vremelnică din Moldova şi orândui acolo în locul sĕŭ pe Marcu, fiiul luĭ Petru-Vodă Cercel, trămiţênd împreună cu dînsul şi pe credinciosul sĕŭ Preda Buzescu.

Întru aceĭa, Mihaĭu, la 20 Iulie 1600, deschise dieta în Alba-Iulia spre a o consulta despre deosebite trebuinţe ale ţĕreĭ. El o puse din noŭ de 'ĭ jură credinţă. Însă nu se spărsese dieta şi Mihaĭu, aflând că doctorul Bartolomeŭ Petz, trămis de împĕratul către dînsul, sosise la Satmar în Ardél, porni duoĭ Ardelenĭ, pe Francisc Alord şi Andreĭ Barcsai la Cluş, ca să se împreune cu Banul Mihalcea ce era acolo, ca să mérgă tustreĭ la Satmar lângă acest ambasador spre a'l invita să vină la Alba, unde 'l aştepta dieta cu nerăbdare, ca să

www.dacoromanica.ro

aducă banii ceruți într'atâtea rânduri împăratului de Mihaiu, și în sfîrșit spre a trata despre trebile Ardéluluĭ și ale cârmuireĭ sale. El le ḑise că la întîmplare când solul bănuitor, cum se aude, s'ar teme să vină, eĭ să rĕmână la Satmar zălog pênĕ la întórcerea sa. Ajungênd aceștia la Satmar, înduplecară pe Petz a merge la Alba și eĭ rĕmaseră în acel oraș. Petz fu adus în câmpia Albeĭ în mijlocul mulțimeĭ de popor și înconjurat de un strălucit cortegiŭ de pedestrași și de călăreți; pe urmă, dupĕ un măreț cuvînt de urare ce 'ĭ ținu Pancratie Sennyei, fu dus la palat, unde Mihaiu îĭ eși întru întîmpinare pênĕ la mijlocul rândurilor. Bartholomeŭ Petz, fiind astfel priimit, aduse Domnuluĭ, în numele împăratuluĭ, darurĭ scumpe, titlul de Locuțiitor al sĕŭ în Ardél, acela de consilier împărătesc și o sumă însemnată de banĭ pentru plata ostașilor, pe care însă o lăsase la Satmar, séŭ din pricina nesiguranțeĭ drumurilor, cum da el a înțelege, séŭ pentru că nu voia să dea aceștĭ banĭ în mâna luĭ Mihaïu, pênĕ a nu se asigura maĭ nainte bine de simțimintele luĭ. Mihaiu, dupĕ ce priimi bine pe solul împărătesc, îĭ trămise rĕspuns prin Gaspar Corniș și Pancratie Sennyei: «ca să bine-«voiască a se întórce îndată lângă Cesar, spre a'ĭ «cere pentru dînsul și în numele sĕŭ, să 'ĭ dea «Ardélul sub nisce nouĕ condițiĭ și să 'l róge a

www.dacoromanica.ro

«trămite rĕspuns craĭuluĭ Polonieĭ ca să nu 'l is-«béscă cu putere în Moldova, pentru ca el, cu oș-«tile ardelene, moldovene și muntenescĭ, precum și «cu acele ce avea în léfă de la împĕratul, să pótă «cu maĭ multă grabă și siguranță merge împotriva «Turcilor, să trécă Dunărea și să amenințe Con-«stantinopolul». Auḑind acestea, Bartholomeŭ Petz le rĕspunse în taĭnă: «că el scie cum că, după por-«nirea sa, Mihaĭu nu va împlini nicĭ una din fă-«găduielile sale, că înșelătoria luĭ este acum deplin «cunoscută; dar, — ḑise el, — tréba vóstră este de «a priveghia tóte faptele luĭ și, de 'l veț vedé că «plănuiesce ceva împotriva împĕratuluĭ, daț îndată «de scire Maiestățeĭ Sale.» Aceste cuvinte ale luĭ Petz ne desvĕlescŭ caracterul adevĕrat al misieĭ luĭ; cu tóte acestea el făgădui a sprijini dinaintea împĕratuluĭ cererile luĭ Mihaĭu. Astfel se întórse Petz, după ce în câteva ḑile fu tratat cu mare cinste de către Mihaĭu și umplut de darurĭ. În acéstă vreme Mihaĭŭ începu a 'șĭ lua următorul titlu: *Mihaĭu Voevod al Țĕreĭ Românescĭ, al Moldoveĭ, consilier al Sfinteĭ Maiestățĭ împĕrătescĭ și crăiescĭ și Locuțiitorul sĕŭ în Ardél.*

Într'aceĭa, dieta hotărî o contribuție de șése fiorinĭ de fie-care pórtă pentru ținerea oștilor Dom-nuluĭ, poruncind la toț a fi gata de plecare în rĕzboĭŭ la porunca domnéscă. În vremea acésta,

www.dacoromanica.ro

nobiliĭ din Ardél, ce fuseseră trămişĭ în Ţéra Românéscă la Pětraşcu, se întórseră înapoĭ.

II.

Încheindu-se dieta, vestiră luĭ Mihaĭu că un sol de la marele vizir Ibrahim se apropie de Braşov cu darurile ce 'ĭ trimete împăratul turcesc. Decĭ îndată el porni într'acolo cu o escortă numerósă. Aflând sosirea soluluĭ, el eşi din oraşul Braşov în câmpie spre a 'l întêmpina, împreună cu toţĭ guarḑiĭ sĕĭ şi cu alte oştĭ, ducênd înainte prin Seiḑĭ câţĭ-va caĭ frumoşĭ. Eĭ se pogorî de pe cal, priimi stégul sultanuluĭ plecându-se şi îmbrăţişându-l; pe urmă, salutând cu mult respect pe sol, priimi de la dînsul sabia şi cuca pe care o puse pe cap. Apoĭ încălecând, puse pe sol la stânga sa, ceĭa ec pentru Turcĭ este un loc maĭ de cinste decât drépta, îl duse în oraş pe când se descărcaŭ tóte tunurile şi bombardele ce se aflaŭ în Braşov şi 'l priimi, în acéstă lungă procesiune, cu tóte semnele putincióse de bucurie şi cu tóte graţiile uneĭ gazde recunoscĕtóre. Dupĕ ce l'a tratat măreţ, l'a împovărat cu daruri şi l'a ţinut câtă-va vreme la sine, Mihaĭu îĭ dete drumul şi se întórse la Alba-Iulia.

Împreună cu solul turc, Mihaĭu trămise în solie la marele vizir Ibrahim, care bătea atuncĭ cetatea

www.dacoromanica.ro

Canișa, pe vornicul Dimu séŭ Dumitru, spre a trata despre trebile Ungarieĭ; dupĕ luarea Canișeĭ, pe la începutul luĭ Septemvrie (1600), vizirul Ibrahim porni la Constantinopole pe ambasadorul român cu Iazid-șade, Reis-efendi al taberiĭ, spre a se înțelege acolo cu divanul și cu sultanul. Hafiz-Pașa eunucul, vĕḑênd pe Dimu care 'l înșelase și 'l biruise la Nicopole în anul 1598, precum am vĕḑut înapoĭ, voi să-șĭ rĕzbune. El dobêndi de la muftiul Sanollah o fetvà care declara că solul unuĭ Domn viclén ca Mihaĭu este afară de dreptul gintelor; pe acéstă fetvà rezimându-se, eunucul puse mâna pe Dimu și 'l bătu la falangă pênĕ ce 'șĭ dete sufletul în gróznice durerĭ. Acésta trase asupra luĭ Hafiz-Pașa, mânia tutulor, chiar și a Turcilor. Ibrahim-Pașa maĭ ales se supĕră fórte și scrise într'acésta sultaneĭ Validè. Hafiz-Pașa fu îndată depărtat din slujba de caĭmăcam. Acéstă întêmplare ânsĕ mâniă fórte pe Mihaĭu și din noŭ îl întărîtă împotriva Turcilor.

Într'aceia, dînsul, aflând că Poloniĭ adună óste pe hotarul Moldoveĭ și că și-aŭ așeḑat taběra lângă Nistru în dreptul Hotinuluĭ, scrise îndată generaluluĭ împĕrătesc din Ungaria de sus ca să 'șĭ țină armia gata, ca la trebuință s'o pótă avé sub mână. Era Basta care comanda acéstă armie. Din porunca împĕrătéscă el se trăsese din Ardél

www.dacoromanica.ro

la Casovia, capitala guvernuluĭ sĕŭ, cu durere în inimă că lasă Ardélul pe mâna luĭ Mihaĭu. El avea însă poruncă de a sta gata a ajuta pe Mihaĭu, la orĭ ce cerere.

Dar aceste favorĭ ce împĕratul făcu luĭ Mihaĭu ascundeaŭ o vicléně trădare. Am auçlit vorbile luĭ Petz către Corniş şi Sennyei şi am observat că ele vĕdescŭ adevĕrata luĭ misie. Într'adevĕr el fusese însărcinat ca, pe de o parte să aducă luĭ Mihaĭu împlinirea cererilor luĭ, iar pe de alta să pregătéscă elementele prin care să pótă trage rĕsbunare asupra luĭ Mihaĭu pentru siluirea ce stăruinţa sa făcuse împĕratuluĭ. În lipsă de óste spre a puté scóte prin silă pe Mihaĭu din Ardél, Cesarul, care se temea ca din ambiţie el să se alieze cu Turciĭ şi să se proclame neatêrnat de împĕrăţie, hotărî a 'l adormi acordându-ĭ cererile sale şi într'aceiaşĭ vreme, cunoscêad ura nobililor Ungurĭ către Mihaĭu. prin taĭnice instrucţiĭ ce dete luĭ Petz şi luĭ Basta, ĭĭ însărcină a se folosi de acéstă ură, a o aţiţa şi a o lăţi şi maĭ mult, iar când va isbucni rĕscóla, a ajuta cu putere mişcările în contra luĭ Mihaĭu. Petz şi Basta nu pregetară întru acésta; elemente găsiră cu prisos. Cunóscem viclenele uneltirĭ ale luĭ Moise Sĕcuĭul şi Ştefan Csaki în Moldova. Cu tótă favórea la care 'ĭ avea Mihaĭu pe amĕnduoĭ, cu tótă cinstea şi darurile ce le făcea, eĭ îşĭ

www.dacoromanica.ro

urmară în taĭnă comploturile lor. Moise Sĕcuĭul lăsase pe Mârzea în Moldova şi însoţise, cum am vĕdut, pe Mihaĭu în Ardél. La întórcerea sa el se opri câtăva vreme în ţinutul Bârseĭ, în oraşele Feldióra şi Bodul; se înţelese acolo cu George Mako şi cu ceĭ-l'alţĭ căpitanĭ ce comandaŭ pe ostaşiĭ ungurĭ, despre întórcerea luĭ Sigismund şi revolta contra luĭ Mihaĭu, aţîţându-ĭ a sta şi eĭ una spre a mântui naţia lor de sub domnirea unuĭ aşa de rĕŭ stĕpân. Dupĕ aceia, el trecu la Sighişóra sub cuvênt ca să-şĭ vadă femeia şi pe ginerile sĕŭ Wolfgang Corniş, şi şedênd puţin acolo, fugi în Polonia la Zamoiski, ca să 'ĭ céră ajutor de óste împotriva luĭ Mihaĭu. Îndată ce acesta auḑi de desertarea luĭ Moise şi înţelese uneltirile luĭ, porni la Sighişóra pe George Raţ ca să prinḑă pe Wolfgang Corniş şi să i-l aducă în fére la Alba-Iulia. Pe când se săvêrşéŭ acestea, Sĕcuiĭ din scaunul Odorheiuluĭ, aflând vicleniile nobililor pe care atât de mult îĭ uraŭ, puseră mâna pe duoĭ dintr'înşiĭ, anume Francisc Farcaş şi Mihaĭu Szemere şi 'ĭ uciseră acolo în Sighişóra. Unul din complotiştĭ, anume Ion Petki, ce se afla acolo, o luă la fugă; dar Domnul spre pedépsă îĭ confiscă avuturile, iar pe Wolfgang Corniş, dupĕ ce fu adus la Alba-Iulia, îl puseră la închisóre. Uciderea acelor duoĭ nobilĭ şi arestarea acestuĭ din urmă deteră pricină

www.dacoromanica.ro

intriganţilor a aţîţa şi a spăimânta lumea, pregătind şi întinḑênd ast-fel complotul lor. Eĭ maĭ ales strigaŭ maĭ tare,— şi întru acésta se părea că aŭ óre-care cuvênt, — în contra relelor ce făceaŭ ostaşiĭ în ţéră şi ḑiceaŭ că aceştia arŭ fi omorît un preot sas din târgul numit *Insula Creştină* şi că arŭ fi jăfuit pe alţiĭ. Dar aceĭa ce pricinui maĭ multă turburare fu fapta ce se întêmplă în oraşul Huedinul. Mihaĭu trămisese în acest oraş o sută de pedestraşĭ românĭ spre a fi hrăniţĭ acolo. Locuitoriĭ nu pré eraŭ mulţumiţĭ de purtarea lor; când într'o ḑi de Duminecă, diminéţa pe când eĭ mergeaŭ în numĕr mare la biserică, iată că vĕḑŭ în piaţă maĭ mulţĭ ostaşĭ românĭ beţĭ făcênd felurĭ de rele şi necăjind ómeniĭ, luându-le marfa de prin prăvăliĭ. Larma şi strigările neguţătorilor şi soldaţilor auḑindu-se în biserică, locuitoriĭ ce se aflaŭ în lăuntru, neşciind ce se petrece afară, eşiră înspăimêntaţĭ din biserică şi se siliră a împăca cérta; dar întărîtându-se şi maĭ mult şi uniĭ şi alţiĭ, Românĭ chĭamă pe toţĭ aĭ lor într'ajutor şi urméză a prăda şi a face la rele; locuitoriĭ din partea lor se adună mulţime mare, ĭeaŭ armele, năvălescŭ asupra Românilor şi 'ĭ ucidŭ pe toţĭ, afară de un mic numĕr ce putură scăpa. Aflând acésta Mihaĭu se turbură fórte şi, în aprinderea mâneĭ sale împotriva locuitorilor Huedinuluĭ, voind a face un staş-

www.dacoromanica.ro

nic exemplu, porunci luĭ Ştefan Csaki, căpitan general peste tótă armata ţĕriĭ, să iea câtă óste îĭ va trebui, ca să mérgă să spargă oraşul, să ucidă pe locuitorĭ séŭ să 'ĭ aducă prinşĭ. Csaki, neîndrăznind a sta împotriva poruncií domneşcĭ, plecă spre a o îndeplini: dar apucă înainte de trămise pe ascuns un om care spuse locuitorilor primejdia ce 'ĭ ameninţa. Locuitoriĭ se grăbiră atuncĭ a fugi la munte cu familiile lor şi cu tot ce aveaŭ maĭ scump; un mic numĕr numaĭ de nenorociţĭ, creḑênd că nu li se va întêmpla nimic, rĕmaseră pe loc şi oraşul fu ars împreună cu dînşiĭ.

III.

Vestindu-se tóte acestea în ţéră, se spăĭmêntară peste mĕsură nobiliĭ, încât mulţĭ (ca la o sută dintr'înşiĭ), încărcând în care familiile cu tot ce aveaŭ maĭ scump, se sileaŭ a se mîntui prin fugă. Afiând însă Mihaĭu aceste mişcărĭ ale nobilimeĭ, în urma desertăreĭ luĭ Moise Sĕcuĭul, spre a opri ca din acéstă ferbere să nu se aprinḑă un foc maĭ mare şi plecat fiind maĭ mult a întrebuinţa mijlóce blânde decât aspre către nobilĭ, trămise oficial în palatele şi locuinţele lor pe Nicolae Vitézul un Român din Ardél, vestit orator pe acele timpurĭ. Vitézul, supus şi jertfit cu totul Domnuluí, priimi cu bucurie însărcinarea ce 'ĭ dete şi, închi-

www.dacoromanica.ro

nându-i-se plecat, se şi duse la fie-care nobil în deosebĭ; întrebuinţând felurite argumente de pe spiritul celor către care se adresa, el se sili a 'ĭ încredinţa despre strălucitele proiecte ce are Domnul pentru creştinătate şi adesé sfîrşea cuvêntul ţicênd că: «Mihaĭu îĭ iubeşte maĭ presus de orĭ «ce mântuire şi păstrarea creştinilor; că ţi şi nópte «el se gândesce numaĭ cum ar puté sluji maĭ cu «credinţă împĕratuluĭ, a întinde hotarele creştinescĭ «a doborî puterile Turcilor, în sfîrşit a păstra Ar«delenilor, a căror vitejie o preţuise în cea de cu«rênd biruinţă asupra luĭ Ieremia, vechile lor legĭ «şi privilegiĭ; că el n'are nimic maĭ scump ca sân«gele nobililor, nimic care să iubéscă maĭ mult ca «naţia unguréscă, şi că nu va întreprinde nimic «împotriva legilor obştescĭ ale acesteĭ ţĕrĭ, precum «de curênd o încredinţase luĭ Bartolomeiŭ Petz so«lul împĕratuluĭ; că nimenĭ nu trebuie să se tur«bure de fuga luĭ Moise Secuĭul, carele în cea din «urmă expediţie din Moldova făcuse parte dintr'o «conjuraţie, al căruĭ scop era de a omorî pe Domn «spre a da principatul luĭ Sigismund, şi că el, prin «fuga sa în Polonia, scăpase de drépta pedépsă a vicleniei sale; că deşi duoĭ ómenĭ însemnaţĭ, Fran«cis Farcaş şi Mihaĭu Szemere, fuseseră ucişĭ la «Sighişóra prin furia Sĕculor, acésta fórte a fost «neplăcută Domnuluĭ şi el asiguréză că uneltitoriĭ

www.dacoromanica.ro

«morţiĭ lor se vorŭ pedepsi îndată cu mórte, iar «pentru vĕtămarea ce soldaţiĭ Domnuluĭ aŭ făcut, «fără scirea luĭ, locuitorilor, după o cercetare şi o «preţuire făcută, se vorŭ plăti pênĕ la un ban». Prin asemenea cuvinte şi jurăminte personale, Nicolae Vitézul, părêndu-se a fi domolit înferbîntarea nobililor, se întórse triumfător lângă Mihaĭu. Nobiliĭ ungurĭ eraŭ însă împărţiţĭ în deosebite părerĭ şi partide. Aceĭ veniţĭ din Ungaria, care numaĭ de câtă-va vreme se statorniciseră în Ardél şi care nu împărtăşaŭ ura naţională a nobililor transilvănenĭ, către Românĭ, se lipiseră din inimă de Mihaĭu. Eĭ vedeaŭ de atâţea anĭ, de la nenorocita înfrângere de la Mohacĭ, draga lor patrie Ungaria robită şi sfîşiată de Turcĭ şi de Nemţĭ. Eĭ vedeaŭ acum că nu aŭ altă sperare de a mîntui patria lor şi de a o reîntregi în libertatea şi unitatea eĭ decât în Mihaĭu. Într'însul eĭ îşĭ pironiseră tóte sperările; eĭ îl înconjuraŭ, îl aţîţaŭ, îl îndemnaŭ, îl înguşaŭ dându-ĭ titlul de *Rege,* titlu cu care îl salutase şi vizirul Ibrahim; şi îl rugaŭ să scape crăia Ungarieĭ din mânile Turcilor şi ale Nemţilor şi s'o opréscă pe sémă-ĭ, aducêndu-şĭ bine aminte că cele maĭ strălucite timpurĭ ale aceleĭ crăiĭ aŭ fost când ea era cârmuită de familia română a Corvinilor. Aceste sperărĭ nu eraŭ deşarte; ele cuprindeaŭ o mare idee, care fusese visarea băr-

www.dacoromanica.ro

baţilor celor marĭ ungurĭ şi românĭ în trecut, şi care a rĕmas de atuncĭ pênĕ astădĭ şi va fi încă în viitor idealul ómenilor de stat aĭ acestor duoĕ naţiĭ, deopotrivă viteze şi generóse. Într'adevĕr, locuind în parte pe acelaş pământ, singure numaĭ deosebindu-se cu sângele pe cele-lalte némurĭ din prejur, deopotrivă ameninţate şi bântuite de puternicele împĕrăţiĭ ce le împresóră, aceste naţiĭ dintru început semănaŭ menite a 'şĭ uni viéţa printr'o legătură frăţéscă, spre mântuirea şi desvoltarea comună şi spre a forma un Stat mare şi puternic între Adriatica şi marea Négră. Maĭ mulţĭ regĭ aĭ Ungarieĭ, precum Ştefan-cel-Mare, Carol-Robert, Sigismun I şi Ludovic I, precum şi Corviniĭ doriră şi se ispitiră a înfiinţa acéstă idee; dar, înfăţişatorĭ aĭ ideilor véculuĭ lor şi aĭ geniuluĭ semeţ şi iubitor de domnire al Ungurilor, în loc de a vorbi Românilor de frăţie şi egalitate, eĭ cereaŭ ca aceştia să li se supună şi să recunóscă a lor supremaţie. Aceste smintite şi nenorocite pretenţiĭ aţiţaŭ în inima Românilor, înfocată atuncĭ pentru libertate, o ură mare împotriva Ungurilor şi tóte încercările regilor Ungarieĭ şi năvălirile lor în Ţéra Românéscă şi în Moldova fură greŭ pedepsite. Ambiţia luĭ Mihaĭu zîmbea la proiectele nobililor din Ungaria; el întrevedea póte în viitor o ḑi în care se va ispiti întru îndeplinirea lor; dar de o cam dată

www.dacoromanica.ro

se vede, că deşi ameninţa prin vorbe pe Austria ca s'o aducă a 'ĭ împlini cererile, dar în adevĕr nu avea de gând să ridice rĕzboiŭ în contră-ĭ spre a 'ĭ smulge drepturile eĭ asupra crăieĭ ungare, de pe cum îl învinovăţescŭ uniĭ din istoricĭ. Nevoia şi înţelepciunea sa îl sileaŭ spre acésta. Înconjurat de atâţĭ duşmanĭ, el nu putea să scótă sabia şi asupra Austrieĭ, când tótă sperarea luĭ de sprijinire o avea numaĭ într'însa.

IV.

Cu totul altele eraŭ simţimintele nobililor ungurĭ din Ardél către Mihaĭu. Un mic numĕr dintr'înşiĭ, recunoscĕtorĭ pentru purtarea cea blândă a domnuluĭ către nobilime, se lipiseră de dînsul şi 'l slujeaŭ în dreptate; eĭ vedeaŭ bine că, de vorŭ scăpa de stăpânirea luĭ Mihaiŭ, vorŭ cădé sub Nemţĭ, sub Turcĭ séŭ sub Sigismund Bathori, şi vorŭ fi cu mult maĭ rĕŭ. Ceĭ maĭ mulţĭ însă nu iubeaŭ pe Mihaĭu, fiind-că era domn român. Deprinşĭ a urî şi a despreţui naţia română în iobagiĭ lor ţĕranĭ, le venea cu cĭudă a 'şĭ pleca semeţele şi trufaşele lor capete subt o stăpânire românéscă. Eĭ se temeaŭ încă, şi cu mare cuvînt, de relele urmărĭ ce póte avé pentru dînşiĭ întemeĭerea unuĭ guvern românesc în Ardél; se temeaŭ de o schimbare în politica luĭ Mihaĭu, de ţioa în care el va înceta

www.dacoromanica.ro

d'a mai fi generos către dînşiĭ şi d'a 'ĭ ocroti pe eĭ şi privilegiile lor în paguba Românilor; se mai temeaŭ chĭar ca ceĭ mai mulţĭ dintr'înşiĭ, câştigaţĭ de domn séŭ mânaţĭ de simţul slugărieĭ şi ambiţieĭ, să nu se lepede cu încetul de naţionalitatea lor şi să se românéscă. Ceĭa ce se petrecea în Ardél de cât-va timp da temeĭŭ mare temerilor lor. Mihaĭu începuse a favora ca deosebire pe Românĭ şi a căta cu ochĭŭ bănuitor la nobiliĭ ungurĭ, pe care îĭ învinovăţea de a fi nemulţumitorĭ către dînsul, ĭar mai ales nobiliĭ sĕcuĭ, pe care îĭ scia duşmanĭ aĭ sĕĭ, pentru libertatea ce el dedese poporuluĭ. El înălţa din Românĭĭ ardelenĭ la trépta de nobilĭ, silea pe Ungurĭ a face óre-care uşurarea ţĕranilor, şi ocrotea pe aceştia împotriva abusurilor. Deosebit de acestea începuse a umplé Ardélul deşertat în mare parte de locuitorĭ, cu coloniĭ de Românĭ din Ţéra Românéscă şi de Bulgarĭ, şi nu se încredea decât în aceĭ nobilĭ ungurĭ care adoptaseră cu totul obiceĭele şi veşmintele românescĭ. Apoĭ ĭar, ca să placă Românilor ardelenĭ, le zidise mitropolie în Alba-Iulia şi o înzestrase cu multe averĭ. Un baston de argint, dăruit de dînsul mitropolituluĭ Ión la anul 1599, se păstrézĕ şi pênĕ astă-dĭ la Blaj. Tóte acestea dovedeaŭ la Mihaĭu planul de a români cu încetul Ardélul, ĭar pe nobiliĭ ungurĭ îĭ îngrijaŭ fórte; eĭ vedeaŭ că se stinge

www.dacoromanica.ro

cu totul supremaţia lor în Transilvania, care se prefăcea într'o ţéră mai cu sémă românéscă. Aceste temeri le aţîţa şi le mărea încă micul numĕr de complotişti pe care 'i am vĕḑut în lucrare încă din expediţia în Moldova. Dupĕ fuga lui Moise Sĕcuiul, soţul sĕu Stefan Csaki rĕmăsese cap al complotului. Csaki se trăgea din una din cele mai strălucite familii ungureşti din Ardél. Era el om ager la minte, harnic, cu falnică înfăţişare, dulce la limbă, dar viclén la inimă şi ambiţios peste mĕsură; el închipuise a aduce rĕsturnări în Ardél, că dóră de va puté dobêndi pe sémă-i tronul acestei ţĕri. Începuse prin a se face cu totul curtén al lui Mihaiu, imitând în tóte apucăturile şi obiceiele lui, apărând cu înfocare faptele şi proiectele lui, înălţându-l pênĕ la cer şi comparându l cu ceĭ mai mari eroi ai lumei, ale căror mari fapte le laudă istoria. Prin aceste chipuri, iar mai ales prin vitejia ce dovedi în expediţia Moldovii, Mihaiu îl luase fórte la inimă, îi arĕta mare încredere, îl numise căpitan general al tótei armiei sale şi 'i dăruise mai multe moşii însemnate în Ardél. Csaki trăda cu nevrednicie încrederea Domnului şi bunătăţile lui către dînsul şi profita de favórea ce avea ca să abuzeze de dînsele şi să surpe pe făcĕtorul sĕu de bine. Pe lingă aceia că povĕţuia propaganda rebeliunei în Ardél, el era în corespondenţă necurmată cu generalul

www.dacoromanica.ro

Basta, către care se arĕta cu totul închinat Austrieĭ şi lucrând numaĭ pentru dînsa, pe când într'aceĭaşĭ vreme, prin Moise Sĕcuiul, el sta în relaţiĭ cu Polonesiĭ, cu Sigismund Bathori şi cu Ieremia Movilă. Acesta se puse atuncĭ în raport cu Tătariĭ şi cu Turciĭ, cerênd ajutor împotriva luĭ Mihaĭu. Şi uniĭ şi alţii fură voĭoşĭ a intra în coaliţie. Turciĭ trămiseră pe dată în taĭnă 40,000 galbenĭ de aur, sumă însemnată pe acele timpurĭ, luĭ Ieremia Movilă ca să facă oştĭ în contra luĭ Mihaĭu şi 'ĭ deteră hatişerif de domnie neschimbată în Moldova luĭ şi seminţieĭ sale. Într'aceĭaşĭ vreme eĭ adunaŭ oştĭ în Bulgaria, gata a năvăli la vreme în Ţéra Românéscă. Astfel o coaliţie puternică şi îngrozitóre se pregătea asupra capuluĭ luĭ Mihaĭu. Austriacii, Ungurii, Poloniĭ, Ieremia cu partida sa în Moldova, Turciĭ şi Tătariĭ, tóte aceste popóre, care fusese umilite prin triumfurile nóstre călcate de oştile nóstre, acum înţelegêndu-se din mână în mână unele cu altele, se înfioraŭ de mânie şi de sperare şi se găteaŭ a năvăli miĭ de miĭ într'una, ca o vijelie furiósă spre a doborî la pămînt pe un singur om; dar acest om era Mihaĭu Vitézul, Domn al vitejilor Românĭ!

www.dacoromanica.ro

V.

Mihaĭu nu bănuia nimic de furtuna ce 'l amenința; el se încredea încă în stéua sa și în fatalitate, acea superstiție a ómenilor cărora mult le a slujit norocul. El simți bine că Poloniĭ séŭ Turciĭ nu 'l vorŭ lăsa mult în odihnă; dar socotea că cu spijinul Austrieĭ, de care nu se îndoia, va puté lesne să pedepséscă îndrăznéla dușmanuluĭ. Se vede că Mihaĭu se ținea de hotărîrea sa d'a se porni împotriva Turcilor ca să le ĭea Banatul Timișóreĭ, de precum se făgăduise Cesaruluĭ. El spera că pe lîngă folosul d'a uni Banatul cu cele-a-lalte țĕrĭ române, prin acest rĕzboĭŭ va câștiga încă cu totul încrederea Austrieĭ, temĕtóre ca el să nu se alieze cu Turciĭ. Spre acest sfîrșit Mihaĭu avea nevoĭe de a fi sigur că nu va fi isbit de Poloni. Pentru aceĭa trămise la craĭul Polonieĭ duoĭ solĭ, pe George Rat și pe Stroie Buzescu, boĭer însemnat, spre a 'ĭ arĕta pricinile care l'aŭ silit a cuprinde Moldova, asigurându'l că «nu are de gând să facă «nimica împotriva republiceĭ poloneze și a regeluĭ «eĭ; că el încă se pune la voĭa craĭuluĭ îmbiindu'l «la prietenie și la bună vecinătate, numaĭ să voĭ-«ască el a se uni cu creștiniĭ și a se lepăda de «alianța Turcilor.» Pretinde Bethlem că acéstă solie

www.dacoromanica.ro

era o prefacere din partea luĭ Mihaĭu, ca să înşele pe craĭul Polonieĭ, dupĕ cum înşelase pe Andreĭ Bathori şi pe Ieremia Movilă, şi să 'l isbéscă fără de veste şi fără a fi el gata de apărare, ĭar că scopul voevoduluĭ era de a subjuga Polonia; că soliĭ sĕĭ, sosind la Satmar, spuseră în numele stăpênuluĭ lor către ofiţeriĭ împĕrătescĭ ce găsiră acolo că prinţul Românilor are mare prietenie către archiducele Maximilian şi cugetă a 'l face rege al Polonieĭ; că într'acésta are corespondenţă secretă cu ducele ţĕrĭĭ muscăleştĭ, pentru ca Muscaliĭ de o parte, Mihaĭu de alta şi Maximilian de a treia parte într'aceĭaşĭ vreme să isbéscă Polonia; că pe urmă comunicând acelor ofiţerĭ solia lor la craĭul Polonieĭ, eĭ îĭ asigurară că mergŭ la dînsul numaĭ spre a 'ĭ da maĭ multă încredinţare despre gândurile luĭ Mihaĭu. Dar într'adevĕr proiectele acestuia ţinteaŭ întru a goni, de se va puté, pe regele Polonieĭ, apoĭ a da maĭ lesne de o parte pe Maximilian şi a 'şĭ asigura pentru sine crăia aceleĭ ţĕrĭ. Soliĭ, sfĕrşind trebile lor la Satmar, plecară spre Muncacĭ. Este cu greŭ a crede că Mihaĭu, pe carele aceştĭ istoricĭ străinĭ îl arată atât de ascuns şi de prefăcut în gândurile sale, să 'şi le fi dat pe faţă cu aşa nesocotinţă. Credem că multe din acestea sunt numaĭ bănuielĭ. Mihaĭu se mulţumea de o cam dată pe câte ţinuturĭ cuprinsese, fără a maĭ voi să ră-

www.dacoromanica.ro

péscă şi altele de la Poloni, şi el ar fi fost bucuros dacă Polonii l'arŭ fi lăsat să stăpênéscă în pace Moldova, dorinţa luĭ fiind acum d'a 'şĭ mări ţéra, cuprinḑênd locurĭ, ţinuturĭ şi cetăţĭ numaĭ de la Turcĭ, ĭar maĭ ales Banatul Timişóreĭ cu cetăţile Ghĭula şi Solnocul din Ardél, ce se aflaŭ încă în mânile Turcilor.

VI.

Dar cu tóte asigurările ce Mihaĭu dedese nobililor Ungurĭ prin Nicolae Vitézul, ferberea tot domnea între dînşiĭ. Acésta începu a neodihni pe Domn. O umbră de tristă îngrijare, presimţire a viforuluĭ ce urla în depărtare, amenințase d'a intra în cutezătórea şi voĭnica sa inimă. Creḑênd, ca toţĭ contimporaniĭ sĕĭ, în înrîuririĭ misterióse ale natureĭ asupra omuluĭ, în astrologĭ şi ghicitorĭ, el întrebă pe mumă-sa, ce era meşteră în a ghici viitorul; dar ea 'ĭ rĕspunse că «termenul putereĭ sale se apropie». Fără de a se îndupleca la acéstă desvălire a sórteĭ luĭ următóre, Mihaĭu într'o ḑi, când un mare numĕr de nobilĭ se aflaŭ adunaţĭ la Alba-Iulia, puse să alégă junĭ sprintenĭ Românĭ şi Unguri, ca să se apuce la luptă dinaintea luĭ şi să prevaḑă din eşitul bătăliĭ, dacă pênĕ în sfîrşit triumful va rĕmânea pe lîngă naţia română séŭ

www.dacoromanica.ro

va trece la cea ungréscă. Se aleseseră dar atîţi Românĭ câţi şi Ungurĭ şi 'ĭ înarmară numaĭ cu darde şi ciomege; rânduindu-se eĭ spre bataie, în faţa Domnuluĭ, lîngă rîul Ampoiţa, junii luptătorĭ de ambele némurĭ se înhăţară la luptă cu de-opotrivă îndrăznélă şi se luptară multă vreme, ţinând biruinţa la îndoială, nevoind a se lăsa nicĭ unii nicĭ alţii. În sfêrşit Ungurii, care eraŭ mereŭ umiliţi prin cuvintele ocărîtóre pe care Românii se obicĭnuiseră a le întrebuinţa când le vorbeaŭ, vĕḑênd şi că unii din pedestraşii români se amestecă printre luptătorĭ, năvăliră tare mânioşĭ cu dardele lor asupra Românilor şi isbutiră a 'ĭ pune pe gónă pênĕ la porţile cetăţii. Domnul, dupĕ ce a lăudat pe junii Ungurĭ pentru isbênda lor, îĭ chiămă în curtea palatuluĭ sĕŭ, puse să le dea cu îmbelşugure pâne şi vin şi apoĭ le dete drumul. Pe când junii Ungurĭ eşaŭ din curte felicitaţi de toţi că în acéstă luptă s'aŭ arĕtat maĭ voĭnicĭ ca Românii, soldaţii Românĭ ce păzeaŭ la pórtă, supărându-se de îngîmfarea lor, puseră mâna pe unu dintr'înşiĭ şi începură a 'l bate cu nuiele şi ciomege; soţiĭ luĭ maĭ luând îndrăznélă şi din vinul ce bĕuseră, alergară în ajutor şi încăierară din noŭ lupta cu ostaşiĭ românĭ, pe care îĭ răsipiseră.

În aceleaşĭ ḑile altă întêmplare veni de maĭ adaose ura între cetele ostăşeştĭ. Vre o sută de ofi-

www.dacoromanica.ro

ceĭ Cazacĭ venise la Alba-Iulia spre a 'şĭ priimi léfa. Aci în oraş, unul din Cazacĭ găsi o femee publică şi o luă la sine. Amantul acesteĭ femeĭ, care era din curtea Domnuluĭ, aflând acésta, se duse de 'şĭ luă cu sila ţiitórea înapoĭ. Cazacul mâniat asupra Românuluĭ, chiămă pe soţiĭ luĭ într'ajutor; Românul chiămă pe pedestraşiĭ românĭ şi îndată se încăierară la luptă cu armele. Aflând căpeteniile căzăceştĭ că soţiĭ lor în oraş se află în primejdie, iesŭ cu armele, ucidŭ şi rănescŭ maĭ mulţĭ din Românĭ. Aceştia se adună atuncĭ în numĕr maĭ mare şi daŭ năvală cu puşcile în Cazacĭ; îndĕrĕtnicindu-se şi uniĭ şi alţiĭ ţinură bătaie ca la treĭ césurĭ, încât periră din ambele părţĭ ca la o sută de ómenĭ. Auḑind despre acestea, ceĭ-l'alţĭ Cazacĭ din tabără se ridică cu toţiĭ şi sosescŭ înglotiţĭ lîngă Alba, amenințând pe Românĭ. Când află Domnul tóte acestea, el se grăbi a trămite ómenĭ de 'ĭ împăcară şi liniştiră pe uniĭ ca şi pe ceĭ-l'alţĭ prin amenințărĭ şi făgăduinţe.

Asemenea desbinărĭ arĕtaŭ slăbiciunea uneĭ armate, compusă din oştĭ din felurite naţiĭ, în care se stecurase neînfrênarea, gelosia şi vrăjmăşia cetelor unele către altele; ele daŭ curagiŭ duşmanilor în uneltirile lor cele taĭnice în contra luĭ Mihaĭu.

www.dacoromanica.ro

VII.

Într'adevĕr nobiliĭ care complotaŭ se foloseaŭ de orĭ-ce spre a aţîţa lumea şi a o îmbia la o revoltă de faţă împotriva luĭ Mihaĭu. Ca să tragă prin spaĭmă pe toţĭ nobiliĭ în sfaturile lor viclene, eĭ rĕspândeaŭ mereŭ vorba că voevodul are de gând să 'Ĭ pună sub sabie pe toţĭ. Prin asemenea cuvinte închipuite, eĭ rĕscoleaŭ patimile, deşteptaŭ urele şi hrăneaŭ spaĭma printre nobilĭ. Noĭ am arătat înapoĭ viclenia acesteĭ mincinóse veştĭ şi cuvintele ce depărtaŭ pe Mihaĭu de la o asemenea urmare. Analiştiĭ ungurĭ care punŭ temeiŭ pe acéstă bănuială, nu aducŭ nimic spre a o întemeia prin doveḑí, fără numaĭ aceste douĕ fapte, care încă şi ele aŭ trebuinţă de a fi adeverite. Eĭ spunŭ că într'o séră Mihaĭu, aflându-se în palatul sĕŭ din Alba-Iulia, în camera numită *veres bársonyos* (căcĭ sub vechiĭ principĭ păreţiĭ eĭ eraŭ îmbrăcaţĭ cu purpură), unde pre obiceiul sĕŭ se odihnea pe perne şi perniţe puse una d'asupra altora, depre moda turcéscă numită *Kerevat*, chiămă la sine pe un oficer ungur numit Ştefan Hadnagy din legiunea mercenarilor ungurĭ care se afla în cuartier în ţéra Bârseĭ. Dupĕ ce l'a pus de a jurat pe icóna Maĭceĭ Domnuluĭ, ce era atîrnată în părete, Mihaĭu, ḑicŭ că i-ar fi vorbit într'ast-fel: «Îţĭ aducĭ

www.dacoromanica.ro

«aminte, Ştefane, tot ce am făcut pentru creştină-
«tate în Ţéra Românéscă, ce primejdiĭ am înfrun-
«tat spre a supune regeluĭ Romanilor Ardélul rebel
«şi spre a birui pe cardinalul carele, prin îndemî-
«nările şi înşelătoria prinţuluĭ Sigismund, dobêndise
«peste voia împĕratuluĭ domnia acesteĭ ţĕrĭ. Cât
«despre voĭ, pe care ceĭ-l'alţĭ principĭ vĕ nesocotea
«nedându-vĕ nicĭ banĭ, nicĭ cinstirile cuvenite vite-
«jieĭ vóstre, dărnicia mea v'a încărcat cu faceri
«de bine; ajutând Dumneḑeŭ şi norocul, v'am fă-
«cut din sĕracĭ, bogaţĭ, din pedestraşĭ, călăreţĭ, din
«necunoscuţĭ, vestiţĭ şi faimoşĭ, fiind eŭ singur prin-
«ţul care caută maĭ puţin la naştere, avere şi alte
«lucrurĭ, pe care ceĭ-l'alţĭ prinţĭ le cinstescŭ în su-
«puşiĭ lor maĭ mult decât vitejia şi faptele fru-
«móse. Am câştigat treĭ mândre provinciĭ, Ţéra
«Românéscă, Ardélul şi Moldova, pe care le-am
«luat cu mare greŭ de la prinţĭ puternicĭ. Ce ne
«maĭ rĕmîne óre să dobêndim, de pre părerea
«chiar a împĕratuluĭ Turcilor, fără numaĭ diadema
«crăiască? Împĕratul creştin ne-o va acorda lesne,
«maĭ cu sémă dupĕ ce va încerca puterile nóstre,
«de veţĭ voi. Dupĕ dărnicia mea cea veche către
«voĭ, atuncĭ când n'aveam atâtea mijlóce, puteţĭ
«închipui ce cinstirĭ vĕ aştéptă pe tine şi pe soţiĭ
«tĕĭ. Dar, iubite Ştefan, avem o stavilă, pe nobiliĭ
«Ardeleni, obicinuiţĭ a trăi în desfătărĭ casnice,

www.dacoromanica.ro

«ţinêndu-se de lucrarea pământuluĭ, de vênătoriĭ, «negoţ şi alte petrecerĭ. Puţin doritorĭ de glorie, «de triumfurĭ asupra naţiilor străine, de a mări «hotarele ţĕrĭĭ lor, eĭ se mulţumescŭ pe starea de «acum a lucrurilor. Eĭ aŭ purtat cu părere de rĕŭ «armele pênĕ aicĭ împotriva Turcilor, a căror alianţă «le-a slujit de a petrece cât va timp în desfătărĭ. «Dar fiind opriţĭ prin credinţa ce aŭ făgăduit în- «tr'atâtea rônd urĭ împĕratuluĭ, eĭ privescŭ ca o fără- «de-lege de a întreprinde ceva împotrivă-ĭ, séŭ de «faţă séŭ pe taĭnă. Aşa dar, numaĭ sdrobind şi «pierdênd pênĕ la cel maĭ din urmă pe aceste «trândave trunchiurĭ ale creştinătăţeĭ, vom puté «noĭ dobêndi adevĕrata glorie a uneĭ marĭ vitejiĭ «şi marginile dorite ale celor maĭ bogate ţĕrĭ. «Trebuie să-ĭ sdrobim pe toţĭ, Ştefane dragă. «Alérgă îndată către unguriĭ voştri, lăsaţĭ în ţi- «nutul Bârseĭ şi spunele în numele nostru ceĭa ce «aĭ auḑit. Nobiliĭ ucişĭ şi ţéra umplêndu-se de Sêrbĭ «şi de Romànĭ, atuncĭ lesne vom puté pune mâna «pe hotarele Ungarieĭ şi cu încetul vom puté «merge pênĕ la Praga. Acum priimeşte douĕ sute «colonate, preţul credinţeĭ tale şi de ne va ajuta «norocul, veĭ priimi şi maĭ mult». Acestea ḑicênd, dete drumul luĭ Hadnagy priimind de la dînsul făgăduiala că 'ĭ va fi credincios şi va împlini în- sărcinarea sa.

www.dacoromanica.ro

Ca Mihaiu să se fi plâns adesé de nemulţumirea nobililor unguri, ca el să 'ĭ fi ameninţat póte că 'ĭ va pedepsi de 'şĭ voru urma comploturile lor, acésta este lesne de înţeles; dar ca el să fi avut hotărîrea a o ucide, acésta n'avem destul temeiŭ a o crede. El tot-d'a-una a tăgăduit acésta. De ar fi avut un asemené gând, cum de nu 'ĭ ucise într'atâtea rânduri, când îĭ avea pe toţĭ adunaţĭ la un loc cu ocasia dietelor séŭ pentru alte pricini. Spre îndeplinirea acestuĭ scop, el nu avea trebuinţă să câştige pe Hadnagy séŭ chĭar pe ceĭ 1500 Ungurĭ ce formaŭ legiunea din ţinutul Bârseĭ, avênd destuĭ soldaţĭ în supunerea cărora avea deplină încredere. Apoĭ chĭar, în lipsă de soldaţĭ, spre a se curăţa de nobilĭ, n'avea decât să închidă ochiĭ şi să lase pe ţĕraniĭ românĭ din Ardél şi pe Sĕcuĭ a 'şĭ îndeplini înfocatul lor dor de rĕsbunare asupră-le.

A doua faptă adusă de Ungurĭ împotriva luĭ Mihaĭu este o scrisóre ce spunŭ că el a scris'o luĭ Tamasfalvi. Acesta era de ném Sĕcuĭu şi de maĭ mult slujea în armia Voevoduluĭ, carele pentru vitejia ce arătase în bătălia de la Sibiŭ, îĭ mărise léfa şi 'l făcuse prefect maĭ mare şi căpitan peste Sĕcuiĭ din scaunul Mureşuluĭ. În campania Moldoveĭ, fiindcă jăfuise o mănăstire, Mihaĭu poruncise să 'ĭ taie capul, dar apoĭ îl iertă. Tamasfalvi, pre-

www.dacoromanica.ro

cum vom vedé, fu nevrednic de încrederea şi de generositatea Domnuluĭ sĕŭ. Scrisórea ce spunŭ că Mihaĭu îĭ scrise, ar fi sunat aşa: «Tamasfalvi! În «cele maĭ marĭ greutăţĭ, în minutele cele maĭ cri«tice, noĭ am încercat şi nicĭ odată nu ne-am în«duoit de jertfirea ta pentru noĭ, cunoscênd vitejia «ta, talentele tale şi credinţa ta. Când veĭ vedé «acéstă carte, desfăşură-ţĭ stégurile şi pune-le în «cale cu ostaşiĭ tĕĭ; pe unde veĭ sci că se află «*vre o tabĕră de nobilĭ,* du-te acolo în grabă şi «ucide-ĭ pênĕ la cel maĭ de pe urmă. Tu veĭ priimi «peste puţine ḑile o mare şi însemnată dovadă de «recunoscinţa mea.» Scrisórea acésta adevĕrată fiind, nu dovedesce încă ceĭa ce aci aŭ cugetat Ungurii a o face să dovedéscă. Ea se vede a fi scrisă după rĕscóla nobililor şi atuncĭ Mihaĭu era în drept a porunci să se răsipéscă şi să se ucidă nobiliĭ adunaţĭ *în tabere.*

VIII.

Într'aceĭa George Mako, capul legiuneĭ de Ungurĭ ce se afla în ţéra Bârseĭ, de pre înţelegerea ce am vĕḑut că avuse cu Moise Sĕcuĭul, nu numaĭ că lucra mereŭ a face pe ostaşiĭ ce comanda să se revolteze împotriva luĭ Mihaĭu, dar încă îndemna de faţă şi pe alţĭ prieteniĭ aĭ luĭ ca să stea gata

www.dacoromanica.ro

pentru rĕscólă. Unul dintr'aceştĭ prietenĭ trămise luĭ Mihaĭu-Vodă nisce scrisorĭ priimite de la Mako, unde 'ĭ ţicea: «Să aĭ de sigur că nelegiuitul Mi-«haĭu-Vodă conspiră mórtea tutulor nobililor. De «aceĭa trebuie, prin tóte chipurile, prin înşelare séŭ «prin silă, de se va puté, să 'l perdem pe dînsul «maĭ din nainte. Iată-mĕ eŭ, chĭar de m'ar chiăma «el lângă dînsul, nu mĕ voiŭ duce, ci cu soldaţĭ «aleşĭ, pe care cred că 'ĭ voiŭ îndupleca lesne să «'şĭ scape sângele şi patria lor, voiŭ apĕra naţia «mea pênĕ la cel din urmă suspin împotriva cru-«ţimeĭ acestuĭ tiran. Nu mĕ înduoiesc că veĭ face «asemené.» Aflând apoĭ Mako că aceste scrisorĭ aŭ picat în mânile luĭ Mihaĭu, scrise luĭ Stefan Halmagyi, nobil ungur prieten al sĕŭ, carele se afla în slujbă pré de aprópe a Domnuluĭ, de a 'ĭ trămite cum va sci înapoĭ acele cărţĭ scrise în glumă, fiindu-ĭ témă a lăsa în mâna luĭ Mihaĭu acea dovadă materială cu care putea fi tras în ju-decată. Dar Halmagyi, şi el prieten necredincios, spuse tóte Domnuluĭ şi se sili şi el prin multe cu-vinte a 'l face să întórcă acea carte luĭ Mako; unul din cuvintele sale era că «dând înapoĭ acele «cărţĭ, va ridica orĭ-ce neîncredere de la Mako şi «că liniştindu-l şi mântuindu-l de temerea pedepseĭ «ce 'l aştéptă, va puté lesne să 'l tragă la curtea «sa.» Dar Mihaĭu-Vodă rĕspunse: «Nu se póte,

www.dacoromanica.ro

«fĕtul meŭ, nicĭ se cuvine a da o scrisóre atât de «obraznică şi atât de primejdiósă, la cel carele a «scris'o. Ea este o dovadă a vicleniei luĭ împotriva «mea şi o mărturie temeĭnică a dreptelĭ pedepse «ce am hotărît a 'í face.» Cu tóte acestea junele Halmagyi înduplecă pe Domn a rupe o parte pe care să o ţină ca o dovadă de dreptatea pedepseĭ ce 'ĭ hotărîse şi să 'ĭ dea pe cele-l'alte spre a le trămite înapoĭ luĭ George Mako. Halmagyi duse aceste scrisorĭ luĭ Mako, asigurându-l că Domnul nicĭ le vĕḑuse, nicĭ le citise; dar Mako, băgând de sémă că lipsesce o parte din ele, îĭ crescu temerea şi cu tóte că Domnul îl chĭămă prin carte a veni cu soldaţiĭ în taběra sa, el rĕmase statornic pe lângă hotărîrea luĭ de maĭ nainte de a nu merge. El nu stătu însă în nelucrare, ci în tótă ḑiua rĕspândea vorbă printre ostaşiĭ sĕĭ că Mihaĭu voiesce a ueide pe toţĭ Ungurii, vorbă care se mărea trecênd din gură în gură, fie-care de pre obiceiŭ maĭ adăogind ceva de la sine; el se silea astfel a aduce pe soldaţiĭ mâniaţĭ prin aceste vorbe a se revolta asupra Domnuluĭ. Pe de altă parte Mihaĭu îl chĭăma mereŭ prin scrisorĭ a veni la Alba cu oştile alese şi cu nobiliĭ ce avea sub poruncĭ, fiind gata a întreprinde o expediţie împotriva Turcilor. Vĕḑênd însă că sub nicĭ un cuvînt nu póte birui înděrětnicia luĭ George Mako, Mihaĭu plecat maĭ

www.dacoromanica.ro

mult spre mijlóce blânde şi împăcătóre, chiămă la *sine* pe Grigorie Mako, *fratele* luĭ George, ostaş curagios şi acesta, dar maĭ dulce la caracter decât frate-sĕŭ şi pe care 'l avea în de bine, fiindu-ĭ fórte credincios, şi 'l trămise cu însărcinare ca să caute a îndupleca pe fratele luĭ şi să 'l aducă la Alba-Iulia. Acesta se duse lângă frate-sĕŭ, dar nu isbuti într'altceva fără numaĭ să facă pe George Mako a trămite Domnuluĭ, în numele legiuneĭ întregĭ, pe Martin Vereş şi pe George Borşai cu sarcină de a 'ĭ ḑice că: «ostaşiĭ nu potŭ veni lângă «Domn pênĕ nu li se va trămite léfa pe patru «lunĭ ce nu li se plătise încă; afară de acésta, că «eĭ se rógă ca Domnul să iea în băgare de sémă «cum că eĭ l-aŭ slujit cu bărbăţie şi că acum s'a «respândit o gróznică vorbă despre hotărîrea ce «Domnul ar fi luat de a 'ĭ da pe toţĭ jertfă mor-«ţeĭ; că soldaţiĭ înspăimintaţĭ de acésta, se temŭ a «se împreuna cu oştile tabereĭ; că chĭar dacă acest «sgomot nu are temeiŭ, el însă făcuse o aşa mare «întipărire asupra spiritului oştilor, încât sub nicĭ «o pricinuire eĭ nu vorŭ merge la dînsul, de nu «le va trămite maĭ nainte cărţĭ care se declare de «mincinos acest sgomot.» Auḑind Mihaĭu acestea de la deputaţĭ, rĕmase încremenit de mirare şi de ciudă, din aceste nevrednice vorbe împrăştiate de voitorĭ de rĕŭ. El răspunse jurându-se pe tot ce

www.dacoromanica.ro

are mai sfînt, pe viéţa, norocirea, femeea şi copiii sĕi, că nicĭ odată n'a meditat un asemené proiect. «Ar trebui să am o inimă de fer spre a nu recu-«nósce meritele şi faptele lor cele bune; ar fi cea «mai mare nemulţumire din parte-mĭ de a trata «pe nisce veterani ce m'aŭ slujit aşa de bine pe «mine şi pe copiii meĭ, ca nisce făcĕtorĭ de rele «vrednicĭ de pedépsă. Decĭ să nu se maĭ témă «nimenĭ de aceste sgomote mincinóse, semĕnate «de turburătoriĭ păceĭ obştescĭ şi de duşmaniĭ no-«rocireĭ mele. Le voiŭ da acele cărţĭ de încredin-«ţare unde se vorŭ arăta gândurile mele; asemené «le voiŭ plăti şi léfa ce maĭ aŭ a lua.» Dar aceste asigurărĭ curate şi sincere, zadarnice eraŭ, cĕcĭ Mako, ca şi nobiliĭ, care bine sciaŭ că tóte acele sgomote scornite de dînşiĭ eraŭ mincinósc, rĕmâneaŭ statornicĭ în hotărîrea lor de a duce complotul pênĕ la sfîrşit.

IX.

Tóte aceste fapte de care atinserăm pênĕ acum într'acéstă carte se petrecură în cursul luneĭ luĭ August 1600. Pe la capĕtul acesteĭ lunĭ, fiind lucrurile într'acéstă stare între Domn şi George Mako, Stefan Csaki, cu vre-o câţĭ-va magnaţĭ conjuraţiĭ luĭ, se adunară la Cluş, unde ţineaŭ sfaturĭ taĭnice

www.dacoromanica.ro

cum vorŭ face spre a împărtăşi proiectele lor nobilimeĭ şi a scula ţéra; hotărîră a trămite veste taĭnică la fie-care d'a se afla la o ḑi hotărîtă în câmpiile vecine de oraşul Turda. Mihăĭu-Vodă auḑind despre acéstă adunare a nobililor la Cluş şi bănuind din cele ce scia despre complotul unor nobilĭ din Moldova că vorŭ să cheme pe Sigismund şi pe Zamoisky, precum şi din scrisorile luĭ Mako că este óre-care mişcare în Ardél, trămise rĕspuns nobililor adunaţĭ în Cluş să vină îndată la curtea luĭ. Dar aceştia, sciindu-se vinovaţĭ, se temură, se scuzară cu deosebite pricinuirĭ şi îndată se şi rĕspîndiră.

În vreme ce acestea se petreceaŭ în Ardél, Mihaĭu priimi veste sigură din Polonia că Zamoisky, Ieremia Movilă şi Sigismund Bathori cu o puternică armată staŭ gata a intra în Transilvania. Îndată el porni olăcarĭ spre Casovia către George Basta, ca să 'l invite, precum iĭ şi era poruncit prin cărţĭ de archiducele Matheiŭ, cu cea maĭ mare grabă a veni cu óstea sa spre a se împreuna cu Domnul la Alba-Iulia, rugându-l fórte că, de va vedé cum că nu póte ajunge la vreme cu pedestrimea, să'ĭ trămită înainte cât maĭ curênd douĕ miĭ călăreţĭ. Trămişiĭ luĭ Mihaĭu întîmpinară pe Basta, douĕ marşurĭ de Casovia, în cale spre Ardél. Printr'o coincidenţă, lesne de înţeles de pre

www.dacoromanica.ro

cele ce am vĕḑut înapoĭ, pe când nobiliĭ se adunaŭ la Cluş şi hotăraŭ ḑiua de isbucnirea revolteĭ, Basta se mişcase şi el din Casovia, la 2 Septemvrie (1600) şi luase calea spre hotarele ardelene. El avea cu dînsul pe colonelul Rotowitz, cu o mie de călăreţĭ reiterĭ, un regiment de o mie pedestraşĭ toţĭ din Silesia, regimentul luĭ Pezen de treĭ miĭ de Nemţĭ, apoĭ o sémă de oştĭ din partea loculuĭ, în patru companiĭ numaĭ de călărime de rând nemţéscă şi compania, guardieĭ sale de călărime valonă, cu vre-o câţĭ-va husarĭ şi haĭducĭ. Peste tot óstea sa se urca la şépte miĭ ómenĭ pedestrime şi călărime şi nouĕ tunurĭ, din care treĭ de baterie şi şése de campanie, cu tóte cele trebuincĭóse. Basta, dinaintea trămişilor luĭ Mihaĭu, se prefăcu că are mare prietenie către Domnul lor şi se arătă fórte voios a 'ĭ veni întru ajutor. El le ḑise că nu póte, fără de a face o mare nesocotinţă şi a se pune în primejdie, a porni înainte, cum cerea Mihaĭu, călărimea sa de care simte nevoie pentru a sprijini pedestrimea prin câmpiile pe unde are să trécă şi unde póte să fie isbit de Turcĭ, Polonĭ şi Tătarĭ; dar făgăduia că, în cea maĭ mare grabă putinciósă, va alerga cu tótă óstea spre a da ascultare poruncilor cesaruluĭ şi a sluji pe Mihaĭu într'o aşa frumósă ocasie. Trămişiĭ se întórseră spre a duce acest răspuns luĭ Mihaĭu, iar Basta, trecênd rîul

www.dacoromanica.ro

Tisa şi câmpia Kalló cu o iuţélă neauḑită, îşĭ duse óstea pe la Satmar la hotarele Ardéluluĭ şi se opri la satul Maitin, spre a priveghia cele ce se petreceaŭ în Transilvania.

X.

Mihaĭu-Vodă, sperând că Basta va sosi în ajutorul séŭ, poruncise la toţĭ aĭ ţĕriĭ d'a veni armaţĭ în taběra de lîngă oraşul săsesc numit Sas-Sebeş. Aci se adunară îndată toţĭ ostaşiĭ, Românĭ, Polonĭ, Cazacĭ şi Sĕcuiĭ toţĭ, osebit de călăreţiĭ din scaunele Mureşuluĭ şi Arieşuluĭ; dar nobiliĭ Ungurĭ, de pe cum li se dedese cuvîntul de magnaţiĭ conjuraţĭ, se adunară cu toţiĭ lîngă oraşul Turda în câmpia numită *Kerezstes*, lîngă rîul Arieşuluĭ şi tăbĕrîră acolo. Vĕḑênd Mihaĭu că nobiliĭ nu înaintéză maĭ încóce de Turda, începu a le da zor şi a le porunci ca în treĭ ḑile să pornéscă spre Alba-Iulia. Dar nobiliĭ, dând de aḑĭ pênĕ mâne, îĭ trămiseră pe Gabriel Banfi ca să arate Domnuluĭ cuvintele care 'ĭ oprea d'a veni la Sas-Sebeş, dintre care cele maĭ de căpetenie eraŭ: că în ţinutul Albeĭ şi al Sebeşuluĭ, care sunt pustiite prin atîta soldăţime şi prin ómeniĭ curţiĭ ce alérgă mereŭ într'o parte şi într'alta, nu potŭ găsi nutreţ de caĭ, în vreme ce la Turda sunt liveḑĭ şi păşunĭ îndes-

www.dacoromanica.ro

tule de vite, şi că şi viéţa ómenilor este acolo maĭ lesne; că toţĭ comiţiĭ ce se află duşĭ ca să strîngă contribuţiile hotărîte de dietă încă n'aŭ sosit, dar că eĭ staŭ gata la cel d'întêĭŭ semn al Domnuluĭ să mérgă unde le va porunci. «Astfel, — ţice Bethlen, — «nobiliĭ, ca nisce păsĕrĭ care aŭ să fie «prinse în cursă, vâlturaŭ împrejurul laţurilor ce «pe ascuns eĭ întinseseră luĭ Mihaĭu.» Acesta păru a se domoli prin cuvintele luĭ Banfi şi făcu cunoscut magnaţilor şi nobililor ca să vină la Alba-Iulia fie-care cu câte o slugă, lăsând cele-l'alte oştĭ ale lor în tabĕră, fiindcă împrejurările cereaŭ ca să le comunice lucrurĭ de interes public. Pretinde Bethlen că acéstă chĭemare era cu gînd ca să'ĭ omóre; că banul Mihalcea dădese acest sfat, pe care îl aprobase cea maĭ mare parte din boĭerĭ, ţicênd că va peri Domnul de nu va face să péră nobilimea; dar Radu Buzescu, carele era aplecat către Ungurĭ, cŏcĭ slujise odinióră ca stolnic pe Stefan Bathori, când era acesta prinţ în Ardél, fu de părere să se întrebuinţeze mijlóce blânde către nobilĭ, fiind maĭ lesne a le câştiga dragostea decât a le însufla temere. Este anevoie de înţeles cum Mihaĭu a putut crede că nobiliĭ, care nu voiaŭ să vină la dînsul cu oştile lor, vorŭ veni fŏră de oştĭ. Nu se póte tăgădui că acum numaĭ era de întîrţiat. Trebuia a merge asupra acelor nobilĭ care îndrăsniaŭ a nu

www.dacoromanica.ro

da ascultare poruncilor Domnuluĭ lor, a le împrăştia oştile încă nehotărîte, şi neadunate tóte şi a pedepsi pe capiĭ conjuraţieĭ; ĭar de apucaŭ eĭ a se întemeĭa în puterĭ, trebuĭa a face un apel poporuluĭ român şi sĕcuiŭ, şi insurecţieĭ nobililor, a respunde printr'o insurecţie poporană. Cu acéstă pârghie puternică în mână şi sprijinind armia naţională cu óstea sa regulată ce avea în léfă, Mihaĭu ar fi fost sigur de a nimici orĭ-ce putere duşmană în Ardél. Adevĕr că furia poporuluĭ ar fi cucerit tótă nobilimea. Fie! péră! cŏcĭ şĭ-a meritat peirea. Din nenorocire Mihaĭu nu pricepu nicĭ odată că în popor şi numaĭ în popor era adevĕrata luĭ putere, adevĕratul luĭ sprijin. El le căutase când în nobilime, când în armata şi oştile mercenarĭĭ, când în ocrotirea Austrieĭ. Deşi însă apăsând poporul séŭ nefăcênd nimic pentru dînsul, el îşĭ depărtase de la sine inima luĭ, dar poporul, în care simţimîntul naţional vecĭnic şi curat trăiesce, era încă gata a se scula la chemarea luĭ. Când însă Mihaĭu se hotărî a o face, era prea târdiŭ. O fatalitate orbesce pe Mihaĭu, séŭ maĭ bine el este târît şi pedepsit prin urmările neapărate ale greşelilor sale. El, care a minunat lumea prin îndrăsnéla sa, prin iuţimea cu care apuca de isbia pe duşman pênĕ a nu prinde acesta de veste, el carele a sdrobit atîţĭ vrăjmaşĭ puternicĭ, acum stă

www.dacoromanica.ro

ameţit dinaintea rĕscóleĭ uneĭ cârd de nobilĭ. În loc d'a porni asupră-ĭ, el stă în nelucrare, măgulindu-se cu sperarea ca cu vorba îĭ va aduce la cunoscinţă. Asigurarea că Basta îĭ va veni în ajutor, şi că astfel nobiliĭ, aflându-se prinşĭ între douĕ armiĭ, nu vorŭ îndrăzni să facă nimic, singură numaĭ acésta póte explica óre-cum purtarea luĭ. Astfel, ca cum şĭ-ar fi pus în gând cu paguba sa să arate neadevĕrul calomniilor analiştilor ungurĭ asupră-ĭ, în loc d'a porni óste în contra nobililor, el trămise în taběra lor douĭ Ungurĭ, pe Ioan Kemény, senator şi pe Stefan Petki, rĕsboĭnic ales (acesta căḑênd în vină mare, fusese osândit a i se tăĭa capul, dar Mihaĭu depe rugăciunea senatorilor şi maĭ ales a episcopuluĭ ardelén Naprazdi, luând în privire că el se purtase vitejesce la Lipova şi într'alte părţĭ, îl iértă), pentru ca dînşiĭ amîndouĭ să afle ce vorŭ nobiliĭ şi să caute a'ĭ împăca prin făgăduielĭ.

XI.

Aceştĭ douĭ trămişĭ Ungurĭ trădară încrederea ce Mihaĭu puse într'înşiĭ. Sosind în taběra nobililor eĭ auḑiră plîngerĭ, tînguirĭ ascunse, vĕḑură pe uniĭ vĕrsând lacrimĭ. Cu tóte că nobiliĭ adunaţĭ în taběră eraŭ împotrivitorĭ Domnuluĭ, între dînşiĭ

www.dacoromanica.ro

însă nu era nicĭ o unire; nicĭ unul nu îndrăsnia a se încredința altuia. Numaĭ numele luĭ Mihaĭu îĭ amuția pe toțĭ și, deși sciaŭ că suferŭ tot de o durere, nimenĭ nu cuteza a descoperi rana comună. «Corturile rĕsunaŭ de suspinărĭ și de vaĭete; ar fi «ḑis cineva că-s nisce ómenĭ isbițĭ fŏră veste de «focul trăsnetuluĭ, spăimîntațĭ de sgomotul tune-«tuluĭ, care arată printr'o căutătură neghióbă că «otrava uneĭ duhorĭ puturóse ĭ-a pĕtruns cu totul.» Astfel îĭ descrie chĭar și istoricul ungur Bethlen. Puținĭ eraŭ aceĭa care aveaŭ curagiul de a vĕrsa mânia ce ferbea în inima lor, și chĭar aceĭa, vorbind încet și numaĭ către prietenĭ, ḑiceaŭ că «voe-«vodul este un înșelător, un adevĕrat turc, și că «trebuie a se mântui prin orĭ-ce mijloc de acéstă «peire.» Cu tóte că pusese în capul ósteĭ lor pe Stefan Csaki, dar sciindu-l favorisat și entusiast de Mihaĭu, nimenĭ nu avea încredere într'însul și nimenĭ chĭar din prieteniĭ sĕĭ nu îndrăsnia dinaintea luĭ a spune ceva împotriva Domnuluĭ, nicĭ măcar în glumă. În acéstă stare de spaĭmă și de sfiélă reciprocă în care se aflaŭ nobiliĭ, ar fi fost fórte lesne a'ĭ risipi dacă Mihaĭu, pe lîngă solie și vorbe blânde, ar fi înaintat îndată spre dînșiĭ cu armia sa. Ar fi fost asemené cu putință, atuncĭ la început a'ĭ împăca și prin vorbe și cu făgăduielĭ, daca trămișiĭ luĭ Mihaĭu, in loc d'a căuta să facă pace, nu

www.dacoromanica.ro

aţîţaŭ încă maĭ mult pe nobilĭ şi nu îĭ apropiaŭ unul de altul. Csaki, înţelegênd inima luĭ Ioan Kemeny şi a luĭ Petki, trămişiĭ luĭ Mihaĭu şi simţind obiectul neîncrederereĭ tutulor, se adresa către dînşiĭ, ţicêndu-le: «Îndrăsni-voiŭ a vorbi cu sigu-«ranţă dinaintea vóstra?» — «Dar noĭ dinainte-ţĭ?» respunseră eĭ. Csaki îĭ asigură dîndu-şĭ cuvîntul şi măna dréptă. Atuncĭ aceştia îl îndemnară a nu pierde vreme. Conjuraţiĭ toţĭ care eraŭ înţeleşĭ unĭĭ cu alţiĭ se întruniră. Eĭ convocară o adunare generală a nobililor, în care Csaki luă cuvîntul şi 'ĭ îndemnă cu multă elocuenţă: «a scutura jugul unuĭ «Domn strĕin, barbar şi tiran, carele a jurat pei-«rea lor şi carele pentru acésta voesce a se folosi «de ocasia de faţă, când se află toţĭ adunaţĭ la un «loc şi armaţĭ şi când óstea cesaruluĭ nu e de-«parte.» El sfîrşi propuind ca: «să trămită adunarea «solĭ la Basta generalul Ungarieĭ de sus, carele «acum se află la hotar, spre a'l chĭema în ajutor, «arătându-ĭ că a venit vremea ca să dobîndéscă «Ardélul pe séma împĕratuluĭ, să'şĭ isbândéscă des-«pre Mihaĭu şi tot de odată pe dînşiĭ să'ĭ mântu-«iască de tirania acestuĭ om.»

Avu mare putere cuvîntarea luĭ Csaki asupra nobililor adunaţĭ, nu spre a cresce ura lor către Mihaĭu, dar spre a 'ĭ hotărî la rĕsbunare. Îndată eĭ aleseră din sînul lor pe Francisc Alord şi pe

www.dacoromanica.ro

Gabriel Haller ca să mérgă lîngă Basta, însărcinându-ĭ ca să 'l róge «a le da ajutor spre a se «mântui de jugul şi cârmuirea cruntă a luĭ Mihaĭu, «să'ĭ spună că Voevodul este aliat taĭnic al Tur«cilor; că d'abia dedese drumul trămisuluĭ de la «împĕratul Rudolf, când priimi cu mare pompă pe «trămisul turc, carele îĭ dedese spre întărirea dom«nieĭ, semnele de la împĕratul turcesc; că eĭ fă«găduescŭ o vecĭnică credinţă împĕratuluĭ Rudolf, «către carele sunt şi de maĭ 'nainte legaţĭ; că pri«mejdia grăbesce; paloşul Domnuluĭ ameninţă acum «capetele Ungurilor; că după nimicirea lor, acest «truſaş barbar va merge cu sabia şi focul în mânĭ «să 'şĭ cerce norocul spre Casovia, de pe cum se «făgăduise mareluĭ vizir Ibraim-Paşa; că dacă Basta «nu le va da ajutorul aşteptat, eĭ, care sunt hotă«rîţĭ a nu maĭ suferi pe Mihaĭu, se vorŭ vedé «nevoiţĭ séŭ a chiema pe Sigismund ce este la ho«tar cu óste puternică séŭ a cere ajutorul sulta«nuluĭ turcesc.»

Nimic nu era maĭ neadevĕrat decât aceste învinovăţirĭ ce aduceaŭ Ungurĭĭ luĭ Mihaĭu. În loc d'a se arăta tiran către nobilĭ, el le mântuise viéţa de furia Sĕcuilor şi a Românilor; în loc d'aĭ ucide, de pe cum făcuse Sigismund, pe carele eĭ doreaŭ a'l avea Domn în locul luĭ Mihaĭu, acesta nu pedepsise pe nimenĭ fără vină şi judecată, ba încă

www.dacoromanica.ro

pe mulţĭ din ceĭ osândiţĭ îĭ iertă. El păstrase starea şi privilegiile lor cu paguba Românilor şi cu propria sa scădere; păstrase cu scumpĕtate constituţia ţĕreĭ, nu făcuse nicĭ o schimbare în legĭ, nu scosese nicĭ o dajdie fără învoirea dieteĭ şi nu siluise hotărîrile aceştia, de pe cum într'atâtea rînduri făcuse Sigismund. Pe lîngă acésta e învederat că nu el era taĭnic aliat al Turcilor, ci tocmaĭ nobiliĭ, care în faţă se arătaŭ plecaţĭ împĕratuluĭ, ĭar pe ascuns îşĭ daŭ mâna cu Sigismund, cu Poloniĭ şi cu Turciĭ, nobiliĭ ale căror viclene urmărĭ nu întîrdiară a eşi la ivélă. Pe nădejdea luĭ Sigismund şi a Polonilor maĭ mult se sculaseră eĭ, şi dacă acum se adresaŭ către Basta, acésta o făceaŭ de nevoe, căcĭ Bathori şi aliaţiĭ lor eraŭ încă departe, încă nu pregătiţĭ şi lor le era témă de a nu fi isbiţĭ de Mihaĭu în grabă; pentru aceĭa se îndreptară la Basta pe care 'l sciaŭ aprópe şi gata a 'ĭ ajuta. Gêndind nobiliĭ că el va voi un act public de credinţă, deteră deputaţilor spre a i le duce, cărţĭ subscrise cu mânile tutulor stărilor şi pecetluite cu pecetea lor, în care îşĭ închinaŭ credinţa lor cesaruluĭ Rudolf.

XII.

După ce porniră pe aceştĭ deputaţĭ la Basta, nobiliĭ trămiseră alţiĭ luĭ George Mako, ca să 'l

www.dacoromanica.ro

róge, de 'ĭ este scumpă mântuirea patrieĭ, să vină îndată la dînşiĭ cu oştile ce el comanda. Aflând acésta, Mako lăsă ţinutul Bârseĭ şi se îndreptă spre oraşul Mediaş. Când priimiră veste nobiliĭ de sosirea luĭ la Mediaş, îĭ trămiseră pe Nicolae Bogathi ca să'ĭ făgăduiască, între alte lucruriĭ, că «eĭ «nu'şĭ vorŭ maĭ aduce aminte de relele ce el le-a «făcut de curênd, că nu'ĭ vorŭ lua nicĭ odată fŏră «despăgubire şi fŏră o judecată maĭ dinainte mo«şiile ce Voevodul îĭ încredinţase, şi că încă îĭ «vorŭ dărui léfa pe douĕ lunĭ»; şi spre a da maĭ mult temeĭ acestor făgăduieliĭ, îĭ trămiseră în acelaş oraş unde încă se afla, pe Ioan Kemeny şi pe Stefan Petki, care veniseră la dînşiĭ de la Mihaĭu, ca să 'l róge a 'şĭ aduce aminte de naţia ungară din care şi el se trage, de a urma ceĭa ce a început, de a veni în taběra de la Turda, a'şĭ uni puterile sale cu ale lor, spre a depărta din ţéră un tiran crud, de a nu se teme de un popor căruĭa norocul a slujit maĭ mult decât curagiul.

În vremea acésta curieriĭ vestiră luĭ Mihaĭu că Mako, stăruind în îndĕrĕtnicia sa, în loc d'a merge cu óstea sa la Alba-Iulia, de pre cum îĭ poruncise, s'a dus la Mediaş. Ţinêndu-se de hotărîrea sa d'a umbla cu binele şi a'ĭ linişti şi domoli maĭ mult cu mijlóce împăcĭuitóre, Mihaĭu găti douĕ soliĭ, una către soldaţiĭ luĭ Mako, puindu-ĭ în ca-

www.dacoromanica.ro

pu-ĭ pe Ioan Nemeș cu însărcinare de a astîmpĕra mințile oștilor, și a le ridica orĭ ce bănuială, plângêndu-se de rĕscóla lor, chemându-ĭ la datorie, ca nu în acest minut greŭ pentru creștinĭ să 'l pună în nevoe a'ĭ pedepsi, pe dînsul carele în tot-d'auna a fost bine-voitor către dînșiĭ, și nu eĭ să fie o stavilă la bunele și cuviósele sale strădaniĭ. Cea-l'altă solie, compusă din Pangratie Sennyei și de vistierul Stoica, român ispravnic al palatuluĭ, care de curînd se întorsese de la Pilna, unde fusese trămis ambasador către împĕratul Rudolf, avé a merge în taběra nobililor de la Turda. Eĭ eraŭ însărcinațĭ să dea de minciună sgomotul rĕspândit printre nobilĭ că el voesce peirea lor. Cu aceștia dete împreună și pe trămisul către Mako, spre a'l presenta nobilimeĭ. Ajungênd cu toțiĭ la Turda, aceștĭ deputațĭ, dinainté tutulor nobililor adunațĭ, față fiind și duoĭ solĭ trămișĭ de George Mako, îșĭ împliniră misia ce le era încredințată. Făcêndu-se tăcere, vistierul Stoica, cu gravitatea sa obicĭnuită, astfel cuvîntă: «Cu mare părere de rĕŭ a «aflat Domnul resvrătirea luĭ George Mako și rĕs-«cóla legiuneĭ sale, rĕscólă ce el n'a întărîtat prin «nicĭ o nedreptate, fiind mulțumit de bunele slujbe «ale eĭ pênĕ acum; el nu cunósce pricina uneĭ așa «fără de veste desbinărĭ și bănue că póte ea ar fi «efectul uneĭ mișcărĭ pricinuite printr'un sgomot

www.dacoromanica.ro

«mincinos· mai mult decât printr'o veste sigură. «Daca ei aŭ fost îndemnaţi la acéstă îndârjire ne«socotită, cŏci le-a rĕmas simbria neplătită, ĭată că «le-a trămis prin Ioan Nemeş simbria pe patru luni «întregĭ; de aŭ altă temere, să o părăséscă, cŏcĭ «Domnul le-a trămis cărţĭ de încredinţare la care «tot creştinul trebuie să se încréḑă. Dacă sunt ceva «vinovaţĭ în legătura făcută cu Sigismund, Domnul «îĭ îmbiază cu uĭtare şi cu o ĭertare deplină. Cu «mai mare părere de rĕŭ a aflat Domnul că no«bilimea s'a turburat de óre-care larmă rĕsvrăti«tóre care dă Domnuluĭ gânduri mincinóse şi ne«legiuite; el iea de martor pe Dumneḑeŭ şi pe «sfinţĭ că n'are nimic mai scump ca sângele no«bililor; nimic nu are mai la inimă fŏră numai «de a păstra legile lor cele vechĭ şi ale patrieĭ, «şi el stă gata a rĕsplăti fie-căruĭa de pre meri«tele sale.»

Abié sfîrşi Stoĭca cuvîntul şi ceĭ duoĭ trămişĭ aĭ luĭ George Mako strigară «că toţĭ solii lor de «arme nu vorŭ să mérgă a se împreuna cu Dom«nul, că eĭ nu maĭ vorŭ să slujéscă sub stégurile «luĭ, că eĭ vorŭ maĭ bine să trécă îndată în Un«garia, unde vorŭ găsi vechea libertate a patrieĭ, «administraţia dreptăţeĭ, siguranţa pentru viéţa lor «şi milostivirea împĕratuluĭ; că în zadar Stoĭca «ostenesce urechile lor printr'atîtea vorbe, cŏcĭ

www.dacoromanica.ro

«Mako a şi hotărît a trece în Ungaria.» Deputaţiĭ românĭ, vĕḑênd îndărătnicia lor, nebănuind nimic nicĭ de înţelegerea lor cu nobiliĭ, nicĭ de hotărîrea acestora d'a ridica cap şi sabie împotriva Domnuluĭ, creḑênd vorbele trămişilor luĭ Mako şi gândind că acesta se va îndrepta spre Cluş ca să trécă în Ungaria, se duseră acolo spre a 'l întîmpina. Eĭ aveaŭ de gând să laude luĭ Mako şi oştilor sale milostivirea Domnuluĭ, să se silésca a domoli mânia lor şi să'ĭ aducă în taběra Domnuluĭ, séŭ, de nu isbutiaŭ cu vorba, să scóle în numele Domnuluĭ pe ţĕranĭ şi să ucidă pe soldaţĭ pênĕ la unul. Acésta fusese şi dorinţa luĭ Mihaĭu. O asemené hotărîre ar fi trebuit a o lua la vreme şi a o întinde peste tótă ţéra. Din nenorocire nu se făcu nimic, nicĭ măcar în acest cas in parte. Deputaţiĭ, mergênd la Cluş, aşteptară acolo în zadar maĭ multe ḑile sosirea oştilor luĭ Mako şi, vĕḑênd că nu maĭ vin, se întórseră la Alba-Iulia lîngă Domn fără să fi făcut nimic. Asemené şi Ioan Nemeş, ducêndu-se la George Mako, îĭ spuse tot ce 'ĭ ḑisese Voevodul, dar simţind că cântă dinaintea unuĭ surd şi perḑêndu-şĭ tótă sperarea, se întórse şi el la Mihaĭu.

www.dacoromanica.ro

XIII.

Întru aceĭa, deputaţiĭ nobililor trămişĭ la generalul Basta ajunseră la Maitin, unde se afla acesta şi, spunêndu-şĭ însărcinarea lor, fură cu multă bună-voinţă şi dragoste priimiţĭ. Basta se arătă maĭ mult vesel şi prea gata a'ĭ sluji, şi le făgădui ajutorul şi sosirea sa. Sunt însă uniĭ analiştĭ care, nebănuind că Basta avea instrucţiĭ taĭnice de la împĕratul, instrucţiĭ provocate fără îndoială de ura luĭ, spre a lucra întru surparea luĭ Mihaĭu, pretind că Basta stătu puţin în cumpănă, când priimi solia nobililor. Dar şi de este adevĕrată acéstă înduoire a luĭ Basta, e învederat că ea era o prefacere. Maĭ mulţĭ analiştĭ şi istoricĭ maĭ noĭ se înduoescŭ că Basta ar fi putut îndrăzni a nu asculta porunca împĕrătéscă, de nu ar fi avut taĭnice instrucţiĭ spre a lucra în contra porunceĭ celeĭ dată de faţă. În adevĕr, urmările curţiĭ austriace sunt destul de cunoscute, şi apoĭ chĭar dacă Basta, mânat numaĭ de ura sa contra luĭ Mihaĭu, a lucrat în contra poruncilor împĕratuluĭ sĕŭ, óre acesta, nepedepsind neascultarea luĭ, n'a luat asupră-şĭ tótă rĕspunderea şi nu dă temeiŭ drept la orĭ ce bănuială?

Basta, spre a acoperi rĕspunderea sa personală

www.dacoromanica.ro

şi aceĭa a curţiĭ împĕrătescĭ ale căriĭ taĭnice instrucţiĭ nu le putea arăta armieĭ sale, căreia îĭ spusese că o duce în ajutorul luĭ Mihaĭu, spunŭ că convocă un sfat de rĕsboiŭ, propunêndu-ĭ a 'şĭ da părerea dacă trebue a ajuta pe Mihaĭu orĭ pe nobiliĭ revoltaţi. Treĭ fură părerile în care se împărţiră membriĭ aceluĭ sfat. Unĭĭ eraŭ de părere d'a nu ajuta nicĭ pe o parte nicĭ pe alta, ci d'a aştepta să se véḑă eşitul şi a dobîndi nouĭ poruncĭ de la împĕratul; alţiĭ, că potrivit poruncilor cesaruluĭ, trebue a merge în ajutorul luĭ Mihaĭu şi a nu se da ascultare acelor ómenĭ rĕsvrătiţĭ la Turda, râvnitorĭ mereŭ de lucrurĭ nouĕ şi pre atît strĕinĭ de împĕrăţia cesaruluĭ precât sunt înderătnicĭ şi duşmanĭ luĭ Mihaĭu-Vodă; că eĭ nu cerŭ ajutorul luĭ Basta, pentru că iubescŭ maĭ mult pe împĕratul decât pe Mihaĭu, ci numaĭ siliţĭ fiind prin greşéla rĕscóleĭ lor, de a chĭema ajutorul cel maĭ vecin. Eĭ adăogeaŭ că bine este ca Voevodul să înfrîneze trupa revoltaţilor, fiind nisce ómenĭ îndrăsneţĭ cu mintea şi pururé gata la lucrurĭ nouĭ; astfel apoĭ, când se va lepăda Mihaĭu de Ardél, acéstă ţéră va fi maĭ lesne şi maĭ în pace cârmuită de ministriĭ cesaruluĭ. Urma va dovedi că acéstă părere era cea maĭ înţeléptă. A treia însă, pe care Basta o inspiră unuĭ june cu totul închinat luĭ, comitele Tomaso Cauriolo, strejar-maior-general, şi pe care

www.dacoromanica.ro

el o sprijinea, era că trebuie a se uni cu revoltanţiĭ şi a se folosi de acéstă ocasie spre a răpi Ardélul din mânile usurpătóre şi tiranice ale luĭ Mihaĭu; că deşi poruncă aŭ de a ajuta pe acesta, dar împĕratul nu scie, cum le-aŭ aflat eĭ, înşelăciunele cu care Mihaĭu voesce a prăpădi óstea lor şi a se rebela împotriva cesaruluĭ; că prin ajutorul ce vorŭ da nobililor şi mântuindu-ĭ de Mihaĭu, vorŭ îndatora şi maĭ mult pe aceştia la credinţă către împĕratul; că cu óstea lor şi cu ceĭ duoĭ-spre-ḑece miĭ şi maĭ bine de luptătorĭ ce spun că aŭ nobiliĭ, şi prin aceĭa că Mihaĭu nu cunósce scopurile ce aŭ şi 'ĭ aştéptă a 'ĭ veni întru ajutor, vorŭ puté lesne a 'l isbi fŏră veste şi a 'l birui.

Sfatul, ce era întocmit de Basta maĭ mult de ómenĭ siguri aĭ luĭ, aprobă acéstă părere a comiteluĭ Tomaso Cauriolo, şi Basta «carele de maĭ «nainte era hotărît la acésta», de pre cum spune istoricul sĕŭ Spontoni, îndată ce priimi din noŭ de la soliĭ nobililor jurămîntul că vorŭ fi pururé credincioşĭ cesaruluĭ Rudolf, chiemă la sine pe Rothalt, capul celor patru companiĭ de rând nemţescĭ din călărimea Ungarieĭ de sus, şi 'ĭ porunci în secret d'a se pune îndată în cale cu călăreţiĭ sĕĭ spre Turda şi de va găsi acolo lucrurile sigure, astfel dupĕ cum făgăduiseră soliĭ, să se unéscă cu nobiliĭ, asigurându-l că cea-l'altă óste în vre-o cincĭ ḑile

www.dacoromanica.ro

se va împreuna cu dînsul. El îĭ porunci să caute a bate locurile şi a lua limbă unde este Mihaĭu şi cu ce puterĭ se află; că dacă din întîmplare acesta, apucând înaintea gândurilor altora, se va fi unit şi împăcat cu nobiliĭ, să 'şĭ schimbe hotărîrea şi să mérgă la dînsul să 'ĭ spună că, potrivit poruncilor cesaruluĭ, armia îĭ vine în ajutor. Astfel Basta, de pe împrejurărĭ, sta gata a trăda séŭ pe Mihaĭu séŭ pe nobiliĭ ardelenĭ. El chiămă apoĭ pe deputaţiĭ nobililor şi stărui mult ca nobiliĭ să nu dea bătălie Voevoduluĭ pênĕ nu va apuca să soséscă şi dînsul; că dacă dupĕ natura locurilor, fĕră voia lor vorŭ fi siliţĭ a veni în luptă, să se tragă maĭ bine spre Cluş. Într'aceĭaşĭ vreme, se făcea scire tutulor nobililor Ardéluluĭ, tutulor brăslelor de ostaşĭ de a 'şĭ aduce aminte de credinţa ce aŭ jurat împĕratuluĭ Rudolf, de a părăsi pe Voevod şi d'a veni în taběra lor.

XIV.

Întorcêndu se deputaţiĭ în taběra nobililor, le spuse câte le ţisese Basta. Decĭ eĭ îndată, ascultând sfatul acestuia, trămitŭ deputaţĭ la Sĕcuiĭ ce ţineaŭ cu Mihaĭu ca să 'ĭ îndemne a se uni cu dînşiĭ. Dar Sĕcuiĭ, recunoscĕtorĭ către Mihaĭu pentru libertatea ce le dedese şi temêndu-se că de

www.dacoromanica.ro

vorŭ veni Ungurii ĭar la putere, nu numaĭ că o vorŭ perde cu vremea, dar că încă eĭ vorŭ căuta a'şĭ rĕsbuna asupră-le pentru mulţiĭ nobiliĭ ce omorîseră, rĕspunseră «că eĭ sunt mulţumiţĭ de un «Domn aşa de mare ca Mihaĭu.» Tot într'o vreme nobiliĭ trămiseră la Cazaciĭ luĭ Mihaĭu pe Balthazar Vereş şi pe Ioan Zoltai jurisconsult, ca să 'ĭ invite a se uni cu dînşiĭ sub bune şi sigure condiţiĭ. Cazaciĭ însă eraŭ cu totul jertfiţĭ luĭ Mihaĭu. Slujind în dobêndă şi iubitorĭ de bogăţie, eĭ căpătaseră mult de la Voevodul românesc şi speraŭ încă a maĭ căpăta. Mihaĭu, precum am arătat, avea multă îngrijire pentru ostaşiĭ sĕĭ. Adesé la mese el dăruĭa pe Cazacĭ ca şi pe cele-l'alte oştĭ, cu caĭ, cu haĭne cusute în firurĭ ce luaŭ vederile prin felurimea colorilor şi a florilor. Astfel tóta armia sa era frumos împodobită şi mândră de strălucitórele eĭ îmbrăcăminţĭ, cât şi de vitejia eĭ. Adesé Mihaĭu, când le da darurĭ séŭ léfa, îĭ îndemna să stea credincioşĭ pe lîngă prietenia şi norocul luĭ şi le ḑicea: «Maĭ adăstaţĭ puţin, ostaşĭ, şi vĕ voiŭ «duce într'o ţĕră, unde se găsesc cu îmbelşugare «mătasea, aurul, diamantele şi tot felul de avuţiĭ.» Aceste făgăduieliĭ şi buna-voinţă ce Mihaĭu arăta oştilor, lipiseră cu totul inimile Cazacilor de dînsul şi, când deputaţiĭ nobililor se duseră să'ĭ îndemne ca să se tragă din partea Voevoduluĭ, înfuriaţĭ eĭ

www.dacoromanica.ro

uciseră îndată pe Balthazar Vereş şi duseră Domnuluĭ tóte cărţile ce le trimeseseră nobiliĭ. Soţul luĭ Balthazar, jurisconsultul Ioan Zoltai, d'abié scăpă; pe când el se silea a dovedi Cazacilor că, potrivit legilor luĭ Justinian, eĭ aŭ drepte cuvinte d'a părăsi pe Mihaĭu, aceştia năvăliră asupră-ĭ siluindu-l, bătêndu l şi rupêndu-ĭ haĭnele, încât cu greŭ apucă de scăpă în strîmtorile munţilor.

Fură maĭ norociţĭ nobiliĭ cu alte oştĭ. Eĭ rugaseră încă să vină la dînşiĭ pe pedestraşiĭ pretorianĭ aĭ Voevoduluĭ, care eraŭ în numĕr de şépte sute şi pe călăreţiĭ beşliĭ, âmbele cete compuse de Ungurĭ; dar pedestraşiĭ avură anevoinţă a fugi, cŏcĭ Domnul, simţind gândurile lor, îĭ sili a sta în frîul disciplineĭ, ucigênd câţĭ-va centurionĭ aĭ lor şi închiĝênd pe toţĭ ceĭ-l'alţĭ într'o grădină îngrădită cu zidurĭ ce se afla lîngă camerile sale. Acéstă grădină, în care Mihaĭu clădi o baie frumósă, fu maĭ tîrĝiŭ făcută cetăţue de prinţul Ardéluluĭ Gabriel Bethlen. Câţĭ-va din aceştĭ pedestraşĭ, care putură scăpa, fură ucişĭ în cale prin paznicĭ orînduiţĭ de stréja de către Mihaĭu şi fórte puţinĭ, făcênd un mare ocol, ajunseră tîrĝiŭ şi tocmaĭ dupĕ bătaĭe în taběra nobililor. Călăreţiĭ beşliĭ isbutiră maĭ bine. Într'un semn hotărît, eĭ se sculară cu toţiĭ şi se duseră la Turda a se uni cu nobiliĭ. Pe lîngă dînşiĭ se luă şi Ioan Iacobini, un tînĕr cu în-

www.dacoromanica.ro

vĕţătură, ce era secretar la cancelaria Domnuluĭ. El fusese maĭ 'nainte în aceĭaşĭ calitate pe lîngă Sigismund Bathori şi însoţind pe acest prinţ în expediţia sa din Ţéra-Românéscă împotriva luĭ Sinan vizirul la 1595, descrise acéstă campanie.

XV.

Nobiliĭ trămiseră asemené, încă din 2 Septemvrie, scrisorĭ la Saşiĭ din Braşov şi Sibiŭ spre a'ĭ trage în partea lor, părăsind pe Mihaĭu. Saşiĭ însă necunoscênd mărimea mişcăriĭ împotriva acestuia şi temêndu-se de puterea luĭ, spre a se arĕta cu slujbă şi credinţă către dînsul, iĭ trămiseră acele cărţĭ. Încă nu sosiseră acestea în mâna Domnuluĭ, şi Braşoveniĭ precum şi Sibieniĭ priimesc şi alte cărţĭ de la nobilĭ, în care se cuprindea pe larg tot planul desbinăriĭ Ungurilor. Braşoveniĭ îndată porniră aceste cărţĭ cu un om într'adins la Domn, ĭar Sibieniĭ, spre a se arĕta şi maĭ cu bună-voinţă, plecară maĭ mulţĭ în persónă spre a duce cărţile, luând cu dînşiĭ şi pe omul trămis de Braşoveni. Era eĭ să intre în curtea Domnuluĭ, când aflară de la uniĭ ómeni aĭ curţiĭ că cele-l'alte cetăţĭ săsescĭ s'aŭ lepădat de credinţa lor către Mihaĭu, precum şi că toţĭ Unguriĭ, ce se aflaŭ în taběra acestuia, aŭ fugit şi s'aŭ împreunat cu nobiliĭ, câştigêndu-şĭ maĭ

www.dacoromanica.ro

ântêĭŭ amnistie deplină pentru câte făcuseră, când se aflaŭ sub poruncile luĭ Mihaĭu, lucru ce nobiliĭ bucuroşĭ le acordară, maĭ ales sperând că cu modul acesta vorŭ puté trage în partea lor şi pe Sĕcuĭ. Acestea înţelegênd, Sibieniĭ se întorcŭ din drum la aĭ sĕĭ şi trămitŭ la Braşoveni nouĭ scrisorĭ de la nobilĭ, cu altele ce eĭ priimiseră de la Germanĭ şi Ungurĭ şi de la ómeniĭ şi generaliĭ împĕratuluĭ, îndemnătóre la revoltă, vestindu-le că şi eĭ în 10 Septemvrie, s'aŭ rĕsculat şi rugându-ĭ a sta împreună cu dînşiĭ. Saşiĭ n'aveaŭ nicĭ un temeiŭ a se revolta. Eĭ, împreună cu Sĕcuiĭ chemaseră pe Mihaĭu în Ardél. Acesta nu numaĭ că îĭ mântui de tirania luĭ Andreĭ Bathori, dar încă îĭ favorase cu deosebire în tótă vremea; dar Saşiĭ, nemulţumitorĭ şi mişeĭ, cât bănuiră slăbiciunea făcĕtoruluĭ lor de bine şi vĕḑură că şi împĕratul e împotrivă-ĭ nu pregetară a 'l părăsi şi a răsplăti printr'o trădare mârşavă binele ce le făcuse Domnul Românilor.

Braşoveniĭ, cum priimiră acele scrisorĭ de la Sibienĭ, încă atuncĭ séra, Duminică 11 Septemvrie, toţĭ cu mare aplaus se învoĭescŭ a se desbate de sub Mihaĭu şi îndată în acea nópte prindŭ şi punŭ la închisóre pe toţĭ Româniĭ, pe câţĭ potŭ pune mâna, între care fură vistierul Vistelie şi George fratele banuluĭ Mihalcea; pe alţiĭ ĭarăşĭ îĭ omorîră

www.dacoromanica.ro

«căutând pe Românĭ în tóte unghiurile şi văile,— ḑice chronica săséscă a luĭ Fuchsius, — «şi dându-ĭ «morţiĭ fóră de nicĭ o cruţare.» Dupĕ aceĭa în zadar se ispitiră în câte-va locurĭ a pĕtrunde pênĕ la taběra nobililor, căcĭ oştile luĭ Mihaĭu îĭ stăvileaŭ. Eĭ fură siliţĭ a 'şĭ mărgini revolta în ţinutul lor şi a urma cu uciderile mişelescĭ de Românĭ, de pre cum începuseră. Numaĭ Saşiĭ de la Bistriţa putură trămite câte-va sute de pedestraşĭ în taběra Ungurilor. Aceştia se adresară cu rugăciune şi la Cluşenĭ, ḑicêndu-le: «că Voevodul a hotărît a ni-«mici de tot naţia lor; că trebuie a ajuta patria «amenințată de o asemené sórtă; că Cluşeniĭ, fiind «singuriĭ care aŭ arĕtat virtute în împrejurărĭ grele «şi generositate la trebuinţele patrieĭ, pentru aceĭa «cerŭ de la dînşiĭ a le da o mie de puscaşĭ şi şépte «sute de talere împrumut.» Cluşeniĭ, dupĕ ce rĕspunseră numaĭ câte-va cuvinte de neprimire la deputaţiĭ nobililor, porniră îndată lîngă Domn, printr'un lung înconjur, pe concetăţeniĭ lor Ioan Hoszsu şi Toma Literatu, spre a 'ĭ spune cererile nobililor şi a se lega către dînsul printr'o nouă legătură de credinţă, ĭar drept rĕsplată a credinţeĭ lor, a 'ĭ cere a li se da numaĭ un singur tîrg. Dupĕ ce ĭ-aŭ lăudat fórte, Domnul se făgădui a le împlini cu prisos cererea, de 'ĭ vorŭ rĕmânea credincioşĭ. El dete scire deputaţilor d'a face un mare

www.dacoromanica.ro

ocol, şi d'a se întórce în grabă către concetăţenii lor, cărora pe drumul cel mare ei vorŭ putea să cadă în mânile Ungurilor. Dar nobilii tăiase tóte drumurile, ca Domnul să nu scie nimic de starea lor şi deputaţii, cu tóte că urmaseră sfatul luĭ Mihaĭu, luând un drum cotit, tot furĭ prinşi de nobilĭ şi aduşi despuiaţi în taberă, de unde însă li se dete apoĭ drumul ca să se întórcă la concetăţenii lor. Cluşenii rĕmaseră pe lîngă Mihaĭu. Numaĭ unul dintr'înşiĭ, anume Ioan Darabos ridică câţi-va călăreţi şi 'i duse în taberа nobililor ţicêndu-le: «Aĭdeţi să ne luptăm cu inimă sub stégul împĕ«ratuluĭ căruia am jurat credinţă!» şi protestând împotriva luĭ Stefan Seres magistratul Cluşuluĭ, carele oprea orĭ ce rĕscólă,

Astfel maĭ mult în numele împĕratuluĭ se făcea revolta. Prin viclenia Ungurilor care în faţă se arătaŭ supuşi împĕratuluĭ, luă insurecţia întindere şi putere mare şi încinse de tóte părţile pe Mihaĭu, în vreme ce, de ar fi sculat el poporul cum trebuia să facă, ar fi putut cuprinde cu totul pe duşman şi nu i-ar fi dat vreme să se întăréscă în putere şi să 'i desorganiseze armata cu încetul. În pĭept inima ni se frînge de ce înaintăm cu povestirea către acea catastrofă gróznică, la care ne tîrîră aceste greşelĭ; căcĭ de aci isvorîră, nu numaĭ nenorocirile aceluĭ mare bărbat, unul din ceĭ maĭ

www.dacoromanica.ro

minunaţĭ în istoria omenireĭ, dar încă şi nenorocirile naţieĭ române, care dintr'atîta mărire şi glorie, căḑu, împreună cu eroul sĕŭ, într'o prăpastie spăimîntătóre, de unde două vécurĭ şi jumĕtate de suferinţe încă n'aŭ putut'o mântui.

XVI.

În vremea acésta George Mako, încheind cu deputaţiĭ nobililor condiţiile de alianţă, plecase de la Mediaş şi sosise cale de cincĭ mile de taběra rebelilor, într'un loc numit Bogacĭa, îmbelşugat de vin, unde dete soldaţilor sĕĭ voie să bea. Cu tóte vorbele mincinóse asupra luĭ Mihaĭu ce răspîndise între ostaşĭ de atîta vreme, el nu era încă sigur că va puté să 'ĭ facă a se revolta, uĭtându-şĭ credinţa jurată Domnuluĭ şi bunătăţile luĭ pentru dinşiĭ. Drept aceĭa îşĭ opri ostaşiĭ într'acel loc, creḑênd că prin ameţéla beţieĭ îĭ va tîrî lesne în taběra nobililor. El trămise credincioşĭ de aĭ sĕĭ dintre ofiţerĭ şi soldaţĭ prin tóte cârciumile unde se aflaŭ ostaşĭ deşertând pahare, care începură a cârti cu dispreţ şi a rosti ameninţărĭ asupra luĭ Mihaĭu: «Trebuie—ḑiceaŭ eĭ,—să gonim pe acéstă «fĭără pênĕ la hotarele Ţĕreĭ-Românescĭ; trebue «să murim pentru patrie şi să alegem dintre Un-«gurĭ Domn de sângele nostru. Decât să ţinem cu

www.dacoromanica.ro

«Mihaĭu pentru o păcătósă léfă ce ne o dă maĭ «mult de nevoie decât de dragoste, maĭ bine să ne «unim cu George Basta, din armia căruĭa se ţice «că aŭ şi sosit câte-va miĭ de ostaşĭ de frunte!» şi fiindcă nimenĭ nu vorbea împotriva acestora, sângele ostaşilor se aprindea prin bĕutură din ce în ce maĭ mult. George Mako, temêndu-se ca a doua-ţi potolindu-se focul vinuluĭ, să nu se schimbe şi părerile, fŏră a maĭ aştepta să se facă ţiuă, dă armieĭ sale semnul de plecare, trece Mureşul şi apoĭ opresce un minut în loc pe ostaşĭ şi le grăesce astfel: «Soţilor, nemuritorul Dumneţeŭ ne a «dat ierĭ tutulor una şi aceĭaşĭ gândire şi toţĭ fŏră «osebire v'aţĭ unit împotriva aceleĭ peirĭ a naţieĭ «nóstre, aceluĭ stricător al legilor nóstre, carele «plănuia cu cruţime mórtea nóstră a tutulor, îm«potriva luĭ Mihaĭu Voevod! Voĭ aţĭ luat armele «pentru apărarea acesteĭ provinciĭ, ce prin vitejia «nóstră Mihaĭu a supus'o tiranieĭ sale; voĭ v'aţĭ «pus a apĕra atîtea fecĭóre curate şi nevinovate «împotriva dobitocireĭ şi cruţimeĭ barbarilor. Siguri «că astă-ţĭ vom puté să rĕsbunăm relele ce Domnul «prin noĭ a făcut Ungurilor, întăriţĭ prin alianţa «dumneţeéscă, aĭdeţĭ în taběra lor şi să unim sórta «nóstră cu a lor.»

Soldaţiĭ rĕspunseră acesteĭ cuvîntărĭ a luĭ Mako printr'o murmurare mâniósă. Uitând vorbele de ierĭ

www.dacoromanica.ro

şi ceĭ maĭ mulţĭ viindu-şĭ acum în fire din ameţéla vinuluĭ, îşĭ aduseră aminte datorinţa lor şi începură în gura mare a lăuda facerile de bine ale Voevoduluĭ, osîndind o aşa de ruşinósă nemulţumire din parte-le. Eĭ îşĭ aduceaŭ aminte că aŭ fost goĭ şi că Mihaĭu îĭ îmbrăcase, că eraŭ pe jos şi că el le dedese caĭ şi, din starea de călăreţĭ de rînd îĭ înălţase apoĭ în rangurĭ maĭ înalte; că ar fi o necinste neperitóre, o faptă vinovată dinaintea luĭ Dumneḑeŭ de a trage sabia asupra unuĭ aşa de mare făcĕtor de bine, carele afară de léfa ce le-a plătit, le-a maĭ făcut şi atîtea alte bunătăţĭ. Vre-o câţĭ-va comandanţĭ încă îşĭ despărţiră oştile de cea-l'altă armie, protestând în gura mare asupra trădătoruluĭ George Mako. Acesta era perdut acum, daca din norocire nu'ĭ sosea în acel minut în ajutor Wolfgang Kamutki, trămis de nobilĭ spre a birui înduoirile ostaşilor. Acest deputat, june cu curagiŭ şi cu mare elocuenţă, ţinu ostaşilor un cuvînt, în care reînoui şi întări în numele nobilimeĭ tóte cele făgăduite de Nicolae Bogathi şi adăugi: «că George Basta este să vină cu o puternică ar«mie în ajutorul Ungurilor, că el e la hotar, că «o mare temere a cuprins pe Voevod, că Stefan «Csaki vine asemené întru întîmpinarea lor cu «magnaţiĭ ţĕriĭ spre a'ĭ felicita, că este mult maĭ «cu cinste, de va voi aşa norocul, a cădé apărând

www.dacoromanica.ro

«viéţa sa şi mântuirea patrieĭ, decât a maĭ sluji «puţin timp încă şi într'o spaĭmă necurmată pe un «tiran».

Prin aceste şi alte vorbe, el câştigă pênĕ în urmă spiritele turburate ale soldaţilor. George Mako, vĕḑênd ostaşiĭ aprinşĭ, dete semnul şi după ce mustră pe aceĭ ce nu-l vor urma, puse armia în mişcare, şi chĭar aceĭa care pênĕ atuncĭ îĭ eraŭ împotrivitorĭ fură siliţĭ a merge cu dînsul. Îndată Stefan Csaki, în fruntea uneĭ părţĭ din oştile nobililor şi a celor maĭ însemnaţĭ dintre capiĭ lor, cu un costum strălucit şi călare pe un cal, măreţ înşĕuat, eşi întru întîmpinarea legiuneĭ luĭ Mako, sunând trâmbiţele, tobele şi dând tóte semnele de veselie. Âmbele oştĭ oprindu-se în loc, Csaki le rosti un cuvînt pompos şi apoĭ din ambele părţĭ îşĭ deteră mânile şi se îmbrăţişară. Toţĭ Ungurii laudă pe soldaţiĭ luĭ Mako că aŭ preţuit maĭ mult pe Dumneḑeŭ, patria şi legea decât prietenia Românilor. După aceea îĭ ducŭ în taberă unde nobiliĭ le daŭ la toţĭ mese, le dăruescŭ o câtime îndestulătóre de grâŭ, nutreţ pentru caĭ şi léfă pe douĕ lunĭ.

Astfel se împlini trădarea luĭ Mako şi a legiuneĭ sale.

www.dacoromanica.ro

XVII.

Mihaiu-Vodă, cu tóte că nu aflase încă nimic despre trădarea luĭ Basta, dar cunoscênd acum puterile nobililor, începu cu tot dinadinsul a se găti de óste. El chĭemă pe lîngă sine tóte oştile, chĭar pe acelea din oraşele de margine, precum Ienö, Lipova, Lugoş şi Caransebeş, sub povaţa luĭ Andreĭ Barcsai; scrise încă şi luĭ Pětraşcu să-ĭ aducă o óste însemnată din Ţéra-Românéscă. Afară de acestea, el strângea arme, muniţiĭ şi tot ce era de trebuinţă pentru un lung rĕzboĭŭ. Deşi se gătia de bătaie, dar dorinţa luĭ era statornică d'a o încunjura. Pentru aceĭa, el chĭemă la sine duoĭ preoţĭ, părintele George Vasarhelly din societatea luĭ Iesu, om bun şi predicator de minune, şi pe Ioan Ungvari, alt predicator elocuent al reformaţiilor din Alba, carele ştia adânc din cărţĭ, şi-ĭ trămise pe amânduoĭ la Turda, fiind eĭ de religiĭ deosebite, să pótă sta fie-care pe lîngă ceĭ de credinţa lor, însărcinându'ĭ a propune pace şi ĭertare nobililor şi a-ĭ îndemna să 'şĭ unéscă maĭ bine puterile împreună spre a se lupta împotriva Turculuĭ; «daca cum-va el séŭ soldaţiĭ luĭ aŭ făcut vre o greşélă s'o spună de faţă şi fŏră sfiélă; «în sfârşit să 'ĭ încredinţeze că prin căinţa lor şi

www.dacoromanica.ro

«milostivirea sa, acéstă rĕscólă se va puté ispăşi «printr'o vecĭnică uĭtare.» Dar când aceştĭ deputaţĭ sosiră la taběra nobililor, nu fură nicĭ priimiţĭ, nicĭ ascultaţĭ.

Intr'aceĭa Rothalt, urmând poruncile generaluluĭ sĕŭ Basta, se apropie de Turda şi, aflând starea nobililor acolo, porni înainte cu călărimea sa în taběra lor, unde fu priimit cu marĭ demonstraţiĭ de bucurie. [1]) El asigură nobililor că generalul sĕŭ, doritor de a 'ĭ ajuta şi a 'ĭ mântui de tirania luĭ Mihaĭu, în cincĭ ḑile va veni să se împreune cu dînşiĭ, şi pentru aceĭa l'a trămis pe el înainte cu călărimea sa, spre a le fi de slujbă pênĕ atuncĭ. El apoĭ trămise rĕspuns înapoĭ luĭ Basta ca să 'ĭ dea de ştire despre ceea ce a făcut, şi porni vre o ḑece séŭ duoĭ-spre-ḑece călăreţĭ uşorĭ ca să bată drumul, nu numaĭ spre Alba-Iulia, ci în tóte părţile, spre a descoperi unde se afla atuncĭ Mihaĭu. Duoĭ din aceştĭ călăreţĭ fură prinşĭ de pazniciĭ acestuia şi de la dînşiĭ el află că chĭar în acea ḑi Basta trebuie să 'şĭ împreune armia cu a nobililor. Basta în adevĕr, pornind de la Maitin, veni la Tăşnad, îndreptându-se câtre Ardél, pe drumul numit Meseşia, din pricina varuluĭ de care sĕ află

[1]) Depe Bethlen, capul acesteĭ călărimĭ nu era Rothalt, ci Ladislaŭ Petö.

www.dacoromanica.ro

acolo mulţime séŭ aĭ năsipuluĭ alb; se opri apoĭ puţin la oraşul Zîlăŭ în pólele munteluĭ Meseşul la hotarul Ardéluluĭ, de unde în duoĕ marşurĭ, sosi la Cluş cu armia şi bagagiele sale, la 13 Septemvrie. Aci fu priimit cu pompă de locuitoriĭ, care îĭ eşiră întru intîmpinare.

Taběra de la Turda se mărea pe tot césul. Trădătorul Tamasfalvi, de care am pomenit înapoĭ, sosi şi el cu 400 călăreţĭ sĕcuĭ din scaunul Mureşuluĭ, lăudându-se că a venit nechemat ca să dee mână de ajutor împotriva tiranuluĭ şi arătând nobililor scrisórea ce 'ĭ trămisese Mihaĭu şi a căriĭ cuprindere am vĕḑut'o maĭ sus. Maĭ veniră încă o sémă de Sĕcuĭ din scaunul Arieşuluĭ. Aceştĭ Sĕcuĭ din scaunele Mureşuluĭ şi Arieşuluĭ tot d'auna 'şĭ aŭ deosebit simţimîntele şi causa de ale fraţilor lor din cele alte scaune. Maĭ iubitorĭ de linişte, eĭ s'aŭ ţinut în vecĭ departe de revoluţiĭ, alăturându-se maĭ adesé de puterea care li se părea maĭ legĭuită; aşa eĭ aŭ fost cu Andreĭ împotriva luĭ Mihaĭu; pe urmă stătură cu nobiliĭ, cŏcĭ aceştia se arătaŭ că sunt supuşĭ împĕratuluĭ. In ḑilele nóstre încă eĭ aŭ ţinut spre partea împĕratuluĭ împotriva tot némuluĭ lor rebelat asupră-ĭ. Cluşeniĭ, vĕḑêndu-se şi dînşiĭ în mânile armieĭ luĭ Basta, trebuiră să se supună la rândul lor şi să trimită nobililor oştile şi baniĭ ce le ceruseră. Intr'aceĭa,

www.dacoromanica.ro

în taberă de la Turda sbura în tóte corturile vestea sosirei luĭ Basta şi toţĭ veselindu-se câştigară inimă şi se arătară maĭ aprinşĭ împotriva Domnuluĭ, începênd a striga de faţă *la arme!* şi înşciinţând pe împrotivniciĭ lor, la scăpĕtatul sóreluĭ, prin descărcărĭ de arme, semn obicĭnuit pe atuncĭ la soldaţiĭ din tabere ca dovadă de înfocarea lor şi de dorinţă de a veni la luptă.

Dupĕ ce dete la Cluş o ţi de odihnă oştilor sale, Basta sosi într'un singur marş pênĕ la taberă nobililor, departe numaĭ de douĕ mile. El fu priimit cu marĭ semne de bucurie şi salutat cu mare respect de tóte stările, ce 'ĭ eşiră întru întîmpinare. El tăbĕrî dincolo de podul de pre rîul Arieşuluĭ, pe locul unuĭ sat de curênd ars de Cazacĭ, care se chiăma Kereszteş. Îndată Stefan Csaki şi ceĭl-alţĭ magnaţĭ îĭ deteră comanda tuturor oştilor Ardéluluĭ, ce era în numĕr de douĕ-spre-ţece miĭ ostaşĭ călărĭ şi pedestri şi patru tunurĭ; toţĭ se supunŭ cu toţĭ aĭ lor la poruncile luĭ, şi 'l îndestuléză cu grâŭ şi cu bucatele trebuincĭóse.

XVIII.

Aflând Mihaĭu-Vodă sosirea luĭ Basta în taberă nobililor, trămise în acéstă taberă unul din ceĭ maĭ de frunte boĭerĭ şi anume Andreĭ Postelnicul

www.dacoromanica.ro

şi pe Luca Trausner, dându-le treĭ soliĭ: cea dîntâia pentru George Basta, căruĭa îĭ însărcină să 'ĭ spuie că: «de vreme ce n'are nicĭ o poruncă de «la împĕratul să năvăléscă în ţinutul sĕŭ, să plece «dându-ĭ pace şi să 'şĭ aducă aminte cu ce trudă «şi cheltuĭelĭ el biruise pe Turcĭ în interesul creş-«tinătăţiĭ şi cu ce greutăţĭ supusese Ardélul îm-«pĕratuluĭ, rĕsturnând pe cardinalul Andreĭ, care «avea sprijin şi putere în Polonia şi Moldova; «acestea împĕratul nu le-ar fi putut face, de nu era «el; de aceĭa ar fi cu nedrept a rĕspunde la «atâté slujbe printr'o purtare duşmană».

A duoa însărcinare era pentru nobilĭ, cărora el vrea să li se aducă aminte: «că eĭ aŭ fost toţĭ în «puterea luĭ atuncĭ când a supus Ardélul, că el ar «fi putut să 'ĭ ucidă pe toţĭ, dar că el fusese atât «de milostiv încât nu le făcu nimic rĕŭ la sfîrşitul «rĕsboĭuluĭ, ci încă 'ĭ păstră dupĕ legile şi privi-«legiele lor, când, de pe dreptul rĕsboĭuluĭ, el ar «fi putut să desfiinţeze şi să nimicéscă tóte acele «legĭ şi prerogative; că el şi acum e gata a le da «tot ce e drept şi a păstra în armie o aspră dis-«ciplină; că se miră de ce eĭ s'aŭ revoltat împo-«trivă'ĭ, şi că ar trebui să se gêndéscă cum că «Dumneţeŭ sprijină în tot-d'auna numaĭ pricinele «drepte».

A treia însărcinare era pentru ostaşiĭ ce 'l pă-

www.dacoromanica.ro

răsise şi cărora el puse să le spună: «că dînşiĭ «trebuie să 'şĭ aducă aminte că el îĭ ridicase din «starea próstă la trepte maĭ înalte; că el, şi nu «altul, în Ţéra-Românéscă şi în Ardél, le dedese «caĭ, haĭne, arme şi alte podóbe ce maĭ aveaŭ; că «în tóte ocasiile el le arĕta bună-voinţa sa; că sub «poruncile sale, în Ţéra-Românéscă, eĭ aŭ înfrânt «pe Turcĭ şi aŭ câştigat reputaţie şi bogăţiĭ, şi «că atuncĭ când eĭ se umpleaŭ de dobêndă de la «duşman, el nu oprea nimic pe sémă-ĭ, lăsându-le «lor totul şi tratându'ĭ tot-d'auna nu ca pe nişte «slujbaşĭ, ci ca pe nişte copiĭ aĭ sĕĭ; să se soco- «téscă eĭ dar, împotriva cuĭ aŭ să ridice acum «arma şi cu ce ruşine aŭ să fie pătaţĭ pentru tótă «viéţa ce le maĭ rĕmâne; ĭar cât despre dînsul, el «jură pe ce are maĭ scump că se va purta către «dînşiĭ cu binele şi cu dragoste ca şi maĭ 'nainte, «de se vorŭ întórce la datoria lor».

Însĕ când deputaţiĭ sosiră în tabĕră, nu li se dete voĭe d'a arĕta în public aceste propunerĭ.

Mihaĭu nu 'şĭ maĭ făcea acum ilusiĭ asupra duşmanilor şi, în vreme ce aştepta întórcerea acestor deputaţĭ, de sîrg el se gătea ca să pornéscă împotriva nobililor şi a luĭ Basta. In nóptea din ajunul ţilеĭ în care era să ĭésă din Alba-Iulia, i se ivi în vis o mare şi gróznică furtună, care se ridică despre Turda, se opri şi se sparse tunând

www.dacoromanica.ro

înfricoşat d'asupra Albeĭ şi pênĕ în sfêrşit îl isbi cu trăsnet pe el însuşĭ, Minunat de acest vis şi deşteptându-se fără veste Mihaĭu sare din pat, aprinde o lumînare şi poruncesce să vină îndată la dînsul Pancratie Senyei, Stefan Bodoni şi câţĭ-va din ceĭ maĭ de căpetenie boĭerĭ. Aceştia, alergând iute, găsiră pe Domn turburat fórte de visul ce avusese şi pe care'l destăĭnui şi lor, spunêndu-le că acésta îĭ prevesteşce nenorocirĭ. Cu greŭ boĭerĭĭ isbutiră a 'l linişti. Urma ne va arăta că acest vis fu, vaĭ! cu prisos profetic.

XIX.

A duoa-ḑi Mihaĭu, ridicând taběra de la Alba-Iulia, dete poruncă armieĭ să se aşeḑe de la vale de oraşul Aĭud, în câmpia numită Tinod. Intr'aceiaşĭ vreme Basta, după ce dete o ḑi de repaos oştilor sale, obosite de iuţimea cu care veniseră la Turda, în 16 septemvrie, împreună cu óstea nobililor, ridică taběra de la Kereszteş şi merse de o aşeḑă într'o câmpie udată de rîul Mureşuluĭ din ţinutul Uióreĭ, pe care Mihaĭu o dedese banuluĭ Mihalcea. De aci, în diminéţa viitóre, 17 septemvrie, rânduindu'şĭ armia de bătaĭe, porni împreună cu tóte bagagie sale spre Aĭud, cu gând de a tăběrî în sus-numita câmpie Tinod; dar, aflând

www.dacoromanica.ro

că Mihaĭu l'a întrecut în ocuparea acestuĭ loc, el se opri lîngă satul Mirisl̆ĕu, unde şi întîmpină pe Mihaĭu cu taběra aşeḑată pe o câmpie de alături, numită Holtmurĕş.

Mirisl̆ĕul e un sat duoĕ leghe dincolo de Alba-Iulia.[1]) El e aşeḑat în capĕtul de dincócĭ al uneĭ câmpiĭ lungĭ de şése mile aprópe, dar de o lărgime maĭ mică, fiind ţĕrmurită de o parte de munţĭ, iar de cealaltă de Murĕş, rîŭ plutitor care din ţéra Sĕcuilor trece prin mijlocul Ardélului, soseşce la Lipova în Banat şi se vérsă în Tisa. În unele locurĭ lărgimea câmpieĭ e de o milă, în vreme ce cu cât vine maĭ încóce spre satul Mirisl̆ĕuluĭ, se strîmtoréză, pênĕ ajunge de o jumĕtate de milă şi maĭ puţin. Satul era aşeḑat între déluri şi rîul Mureşuluĭ, încălecând drumul cel mare, care pe la pólele munţilor, duce din Alba-Iulia la Cluş. Dincóce de sat se întindea o holdă cultivată, de mărimea uneĭ mile, care e ţĕrmurită printr'un pîrîŭ mult adûnc, ce din déluri se vérsă în Mureş. Pe acest pêrîŭ era un pod, pe unde drumul cel mare şi alte duoĕ maĭ micĭ, unul din sat şi altul de la Murĕş, trecŭ spre Alba-Iulia. Dincóce de acest pod şi de pêrîŭ era tăbĕrît Mihaĭu. El lăsase de la

[1]) De pe Tarducci, iar de pe Iştvanfi, treĭ mile de Alba. Lucrul trebuie verificat, cŏcĭ pe charte este maĭ mult.

www.dacoromanica.ro

corturĭ pênĕ la pêrîŭ numaĭ atâta loc cât îĭ era de trebuinţă pentru piaţă de arme, spre a'şĭ mânui oştirea. Era posiţia tabereĭ nóstre aşa de temeĭnică şi în loc aşa de bun, încât nu putea avé a se teme de nimic, şi nicĭ un chip nu era ca vrăjmaşul să ne pótă isbi séŭ sili la bătaie fără voia nóstră; cĕcĭ aripa dréptă, care se afla despre rîul Mureşul, era ocrotită de o mare pădure, care şi dînsa se ocrotea de zăgazurĭ şi de ţĕrmurile rîuluĭ; la aripa stîngă se înălţaŭ necurmate délurĭ şi munţĭ, care încingeaŭ pênĕ şi spatele tabereĭ nóstre; ca să trécă prin aceĭ munţĭ nu se putea altmintrelé decât printr'un urcuş care era o potecă strimtă şi aceĭa fórte bine păzită şi cu tunurĭ întărită; în frunte era pêrîul adûnc de care am pomenit şi pe al căruĭ pod îngust şi fórte lesne de rupt, anevoĭe şi numaĭ cu marĭ perderĭ ar fi putut trece oştile duşmane. În tot lungul acestuĭ pêrîŭ Mihaĭu aşeḑase bateriĭ de tunurĭ. El trămisese încă dincolo de Mureş, pe un dél înalt lîngă satul Gâmbaşul, treĭ sute călăreţĭ spre a observa rânduiala oştilor duşmane şi să véḑă ce făceaŭ ele.

Vĕḑênd că vrăjmaşul înaintézĕ spre satul Mirislĕŭ, el scóse din taběră o trupă de duoĕ miĭ călăreţĭ polonĭ [1]) şi o trămise dincolo de sat spre a recu-

[1]) De pe Bethlen însă era o trupă de Cazacĭ.

www.dacoromanica.ro

nóşce oştirea protivniculuĭ. Îndată acéstă trupă se înhăţă în luptă cu avanguardia duşmană, compusă de călăreţĭ ardelenĭ, sub comanda luĭ Stefan Csaki. Lupta ţinu cât-va îndoĭósă, cŏcĭ când unĭ când alţiĭ dovedeaŭ şi din noŭ se întorceaŭ la harţă. Aflând Basta de acéstă luptă ce se urma la avanguardie, împreună cele douĕ regimente nemţeştĭ, al luĭ Pezen şi cel din Silezia, făcênd dintr'însele un batalion mare, ca un lung pătrat cu duoĕ mânicĭ de câte cincĭ sute muschetarĭ fie care, şi în mijloc puse pe suliţaşĭ, lăsând numaĭ atâta deşert cât încăpeaŭ cele şése tunurĭ de câmpie, pe care le rândui acolo cu muniţiunea lor, têrîte de pedestrime cu mânile. Într'acéstă rânduială, deschidându-ĭ cealaltă óste drum, înaintă batalionul pênĕ la cele d'ântîĭ oştĭ de la avanguardie, unde luându'şĭ posiţie pe un loc înălţat, vĕḑu pe Polonĭ, formaţĭ în scadróne, stând în câmpie puţin departe de sat, nehotărîţĭ ce să facă. Îndată, la un semn dat, se deschise în duoĕ aripĭ fruntea de suliţĭ a batalionuluĭ, şi tunurile se deşertară drept în Polonĭ, doborînd ghĭulele lor atâţĭ ómenĭ şi caĭ, încât cel-alalţĭ, spălmêntându-se căḑură în confusie şi neorânduială. Fără a le lăsa vreme să se desmeticéscă şi să se pună din noŭ la rând, Basta înaintă spre dînşiĭ cele douĕ mânicĭ de muschetarĭ care începură a da cu focurĭ în Polonĭ, ast-fel încât

www.dacoromanica.ro

aceştia fură nevoiţĭ a se trage înapoĭ. În retragerea lor, eĭ puseră foc de patru colţurĭ satuluĭ Mirisléŭ, pentru ca duşmanul să nu se pótă aşeḑa într'însul. Dincóce de sat eĭ deteră peste o cétă de husarĭ unguri care trecuseră cu gând să ĭea pe Polonezĭ pe la spate, dar fură eĭ prinşĭ la mijloc de Polonĭ de o parte, şi de alta de o cétă trămisă de Mihaĭu în ajutorul Polonilor; ast-fel aceĭ husarĭ fură toţĭ snopiţĭ acolo, fără ca Basta, care privea acéstă măcelărire, să voiască a le da ajutor, pricinuind că fără poruncă eĭ se duseseră acolo.

XX.

Unguriĭ, vĕḑênd acéstă isbêndă a lor sĕĭ, voiaŭ ca Basta să unéscă îndată puterile lor spre a isbi taběra luĭ Mihaĭu. Stefan Csaki cu Ioan Mikloş şi vre-o câţĭ-va magnaţĭ se duseră la Basta ca să 'ĭ spună acéstă dorinţă a nobililor şi a soldaţilor. Basta le rĕspunse: «Caut la aşeḑarea loculuĭ şi «vĕḑ că voevodul şĭ-a pus taběra într'o posiţie «pré tare încât nu 'l vom puté trage spre bătaĭe «fără de a perde mulţĭ dintr'aĭ noştri; pe lîngă «acésta se apropie séra şi vremea de a ne bate «a trecut astă-ḑĭ. Voevodul întrebuinţézĕ meşteşug, «decĭ trebuie a lucra împotrivă-ĭ cu multă minte. «Cu tóte acestea, de socotiţĭ că trebuie să începem

www.dacoromanica.ro

«astă-ḑĭ bătaia, eŭ nu staŭ împotrivă, cŏcĭ chĭar «când acéstă parte a armieĭ împărătescĭ ar peri, «cesarul, pré milostivul meŭ stĕpîn, maĭ are şi «alţĭ ostaşĭ mulţĭ; dar dacă, — ferésca Dumneḑeŭ! — «vom fi biruiţĭ, cea maĭ mare primejdie vĕ ame- «ninţă pe voĭ şi acéstă ţĕră ce va cădé în peire. «Socotesc dar că e bine să petrecem în linişte «nóptea viitóre şi sper că voevodul se va trage «în acest timp, séŭ, de va avé de gând a se bate, «el va veni spre noĭ. Pentru aceĭa, sunt de părere «să aşteptăm ḑiua de mâne, care am sperare că ne «va fi fericită.» Acest svat al luĭ Basta fu priimit de toţĭ. Cereaŭ uniĭ de la Basta ca să intre în sat să caute a stinge focul şi a 'şĭ aşeḑa acolo taběra; dar, din maĭ multe pricinĭ, maĭ ales din ĭuţimea pîrjoluluĭ ce era anevoĭe de potolit, generalul nu se învoi. El îşĭ tăbĕrî oştirea dincolo de Mirislĕŭ, la apus aprópe de sat, într'un loc care, parte se întindea pe câmpie, parte se urca frumos pe dél. El despărţi din óste treĭ trupurĭ marĭ de guardie, aşeḑêndu-le la cele treĭ intrărĭ ale satuluĭ de către taběra nóstră: unul de Unguri, în vîrful unuĭ dél unde era o biserică ce domina satul, altul de Ardelenĭ, dincóce de sat, lînga drumul cel mare, şi al treilea, alcătuit din tótă pedestrimea nemţéscă şi de tótă artileria, sub comanda strejaruluĭ general-major comitele Tomaso Cauriolo bres-

www.dacoromanica.ro

cianul, pe malul Mureşuluĭ d'a mâna stîngă, care era vecin de taběra nóstră, de o bătaĭe de tun. Acolo ridicase Nemţiĭ o tabie între rîŭ şi sat, şĭ de o dată ambele părţĭ începură a tuna una asupra celeĭ-lalte.

Pe la cea d'âmtîiŭ mutare a sentinelelor de nópte, prinseră Nemţiĭ patru din şése Romănĭ, care cu nesocotită îndrăznélă, voind să calce vre-o sentinelă, căḑură într'o cursă întinsă de comitele Cauriolo la povîrnişul rîuluĭ. Eĭ fură îndată duşĭ la cortul luĭ Basta şi amenințaţĭ de dînsul cu ştrénguri, de nu vor mărturisi adevĕrul; spuseră că dincolo de pêrîŭ e tăběrît Mihaĭu cu maĭ mult de treĭ-ḑecĭ miĭ luptătorĭ şi patru-ḑecĭ tunurĭ marĭ şi de câmpie, şi că din cés în cés aştéptă pe fiul sĕŭ Pĕtraşcu cu deosebit ajutor. Séŭ din nesciință séŭ din nevoință, aceştĭ prinşĭ nu spuseră adevĕrul despre numĕrul oştilor luĭ Mihaĭu. Adevĕr era numaĭ că dînsul adăsta pe fiul sĕŭ; acéstă pricină îl făcea a nu se pré grăbi la bătaĭe. Vĕḑênd dar că duşmaniĭ staŭ liniştiţĭ, işĭ închise şi el oştile în taběră, aşteptând ḑioa de a doua-ḑi să vaḑă ce va face protivnicul.

XXI.

Pe la meḑul nopţiĭ aceleiaşĭ ḑile (17 septemvrie), Mihaĭu chiămă însă pe unul din ceĭ maĭ vitejĭ

www.dacoromanica.ro

«căpitanĭ aĭ sĕĭ, Petre Arménul, şi 'l trămise în taběra duşmană cu cărţĭ către Basta şi Ungurĭ, în care el lua de martur pe cel Înalt şi pe toţĭ Sfinţiĭ: «că dînsul nu este pricina acesteĭ nenorocirĭ a «creştinilor; că aşa foc nu s'a aprins din greşéla «luĭ, ci din neastêmpĕrul şi rĕutatea a duoĭ treĭ «nobilĭ numaĭ; că el nicĭ a gândit vre o dată să «ajungă tréba la o bătălie între creştinĭ, la acea «cruḑime de a'şĭ vĕrsa sângele între dinşiĭ; că de «vreme ce el e credincĭos împĕratuluĭ, ce cată «Basta cu oştile împĕrăteşcĭ în taběra rebelilor? «Întórcă-se dar toţĭ către dînsul şi mérgă cu toţiĭ «să bată Timişóra séŭ să se lupte cu Turciĭ, orĭ «unde îĭ vorŭ găsi; ar fi acésta creştinesc lucru de a «nu trage sabie între sine; ar fi acésta glorios pentru «maiestatea sa împĕrătéscă.»

Basta şi Ardeleniĭ rĕspunseră îndată luĭ Mihaĭu: «că maĭ întîiŭ eĭ nu 'l cunoscuseră; că şi lor li «se părea crud lucru d'a vĕrsa atâta sânge creştin, «orĭ şi care parte ar triumfa; dar că e pré târḑiŭ «spre a da un rĕspuns hotărît într'o pricină aşa «de însemnată, pentru care trebuie svatul şi chib- «zuirea ale tutulor stărilor; că vorŭ face acésta şi «că a doua-ḑi dinḑi de diminéţă îĭ vorŭ da rĕs- «puns.» [1]) Aceste cuvinte eraŭ înşelătóre, cĕcĭ nicĭ

[1]) De pe Spontoni şi Tarducci, Basta dete luĭ Mihaĭu prin Petre Arménul un rĕspuns fórte aspru, dicêndu'ĭ să lase îndată

www.dacoromanica.ro

o hotărîre nu luară Ungurii, nicĭ rĕspuns nu deteră luĭ Mihaĭu a duoa-ḑi de diminéţă. Eĭ vorbise aşa numaĭ spre a hrăni în Mihaĭu acea fatală sperare ce avu că va puté să vină la pace şi să se feréscă de bătaie.

Mihaĭu într'adevĕr le voia acestea din tótă inima. Fie órba'ĭ încredere în Austria şi dorinţa nesmintită ce pururé a avut d'a se arăta credincĭos către dînsa; fie acea letargie morală care stĕpâneşce mintea unuĭ om maĭ mare şi 'ĭ întórce tóte pasurile în greşelĭ, când provedinţa a hotărit surparea luĭ, Mihaĭu era înduoios, nehotărît, fără voinţă statornică. «El se lupta cu inima pe ju-«mĕtate, ḑice biografuł sĕŭ Stavrinos, cŏcĭ nu voĭa a se bate cu Nemţiĭ ca să nu se arate «trădător.» Apoĭ nicĭ un minut nu fu maĭ critic, maĭ însemnat, maĭ cumpănitor în viéţa luĭ ca acesta. Nicĭ odată ca acum el n'avusese nevoĭe de a desfăşura cele maĭ din urmă puterĭ ale sufletuluĭ sĕŭ; nicĭ odată nu fu el maĭ mult îndatorat a birui. Biruit, era pentru dînsul o ruină completă, de pre-

---

ţéra Ardéluluĭ şi să se retragă în Ţéra-Românéscă, făgăduind a nu 'l supĕra în retragerea sa; după aceĭa, puse pe Petre Arménul sub pază pênĕ 'l scóse din tabĕră. Mihaĭu, auḑind acestea, fórte se mânie şi cu vorbe de ameninţare şi de dispreţ porunci, cu tóte că era încă nópte, să ḑică din trâmbiţe şi din tobe, obştind bătălia pe diminéţa.

www.dacoromanica.ro

cum şi fuse. Biruitor, el scăpa de odată şi de legăturile sale cu Austria şi de acelea cu Ungurii. Aristocraţia unguréscă perea pentru tot d'a una în Ardél şi acéstă ţéră, cu peirea Ungurilor şi a Saşilor, rĕmânea o ţéră maĭ cu sémă românéscă. Austria, amerinţată de Turcĭ, neavênd altă armie spre a 'ĭ opune, s'ar fi vĕḑut silită să lase orĭ ce pretenţiĭ asupra Ardéluluĭ şi a părţilor ce se ţinŭ de dînsul şi să recunóscă independenţa nouluĭ Stat românesc. Polonia n'ar fi maĭ îndrăznit atuncĭ a ne supĕra, séŭ, şi de o făcea, Mihaĭu ar fi căḑut asupră'ĭ cu tóte puterile sale, cu farmecul numeluĭ sĕŭ de nebiruit, cu simpatiile ce el avea în populaţiile eĭ, şi amar de dînsa! De atuncĭ, naţia română, înconjurând tóte nenorocirile ce o bântuiră în urmă, s'ar fi constituit în întregimea drepturilor sale, în unitatea şi libertatea eĭ şi s'ar fi apucat a îndeplini, cu putere mare, misiunea de liberare şi de civilisare la care provedinţa a menit'o în orientul Europeĭ. Câta mărire, câte gloriĭ şi fericirĭ o ar fi întêmpinat în acéstă cale! O biruinţă!.... şi tóte aceste visărĭ, tot acest măreţ ideal de naţionalitate, de atuncĭ se înfiinţa!

XXII.

A duoa-ḑi diminéţa, $^{8}/_{18}$ septemvrie, Mihaĭu nu se mişcă din taběra sa, hotărît fiind a aştepta în

www.dacoromanica.ro

acel loc, întărit puternic de natură, şi sigur că va sdrobi pe duşman de se va ispiti dînsul a trece pêrîul spre a'l isbi. Generalul Basta în aceĭaşĭ diminéţă îşĭ destinse armia în rânduială de bătălie sub formă de semi-lună, dincócĭ de satul Mirislĕŭ în holda cea cultivată, cu hotărîre statornică a înhăţa lupta cu Mihaĭu. Neîncreḑêndu-se însă numaĭ pe arătarea Ungurilor, care pretindeaŭ că este fórte lesne a trece pêrîul, voi să mérgă să vaḑă locurile chĭar cu ochiĭ sĕĭ. El se asigură atuncĭ de primejdia învederată la care s'ar expune de a isbi pe Mihaĭu în acel post bine ocrotit, atât prin pêrîul cel anevoĭe de trecut care apĕra fruntea şi o parte din flanc, cât şi printr'o înălţime d'a mâna stîngă, de unde artileria mătura tot locul cuprins între taběra luĭ Mihaĭu şi sat.

Spunŭ că privind acestea, Basta încreţi sprâncéna şi ḑise: «Prieteniĭ mĕ făceaŭ să fiŭ acum *şah-mat*, «din dorinţa ce aŭ de a 'şĭ rĕsbuna, de nu căṭam «lucrul aci cu ochiĭ meĭ;» dând a înţelege pe Ungurii, care îĭ ḑiseră că e lesne şi comodă trecerea pêrîuluĭ. Decĭ, armat şi călare cum se afla, el chiămă svatul de rĕsboiŭ şi cu bune cuvinte dovedi primejdia la care s'ar expune armia lor, de s'ar ispiti a trece pêrîul spre a isbi pe aĭ noştri şi încheie ḑicênd că este trebuinţă a face cu totul alt ceva. Părerea luĭ era ca să se tragă puţin îna-

www.dacoromanica.ro

poĭ, pentru ca Mihaĭu înşelându-se de prefăcĕtoria acesteĭ fugĭ părute, să se iea în urmă-le şi să pérdă folosul ce 'ĭ da acea firéscă cetate a loculuĭ. Ungurĭĭ rĕspunseră la acéstă părere cu inima rĕsculată că este lucru fórte necinstitor şi vătămător de a face o retragere în faţa unuĭ duşman numeros şi îndrăzneţ, cĕcĭ a se retrage, spre a se feri de bătaie de pre aparenţa loculuĭ, nu este alt ceva decât a fugi şi a'şĭ rupe însuşĭ óstea, tăind inima la aĭ sĕĭ şi mărind pe a duşmanilor; că părerea lor este ca, nesocotind acea mică greutate, să trécă rîul, isbind pe vrăjmaş, séŭ să 'l închidă în acel post unde se află aşteptând o ocasie priincĭósă de a se lupta.

Basta se sili să le dovedéscă cum că aceĭa ce propune el nu este o retragere şi maĭ puţin încă un fel de fugă, ci o stratagemă militară spre a scóte pe duşman din acel loc întărit, asigurându-le ca el cu Nemţiĭ sĕĭ se va pune la arierguardie spre a nu perde nicĭ un om.

Se ţinea acest svat de rĕsboiŭ, cum s'a ḑis, în câmpie şi călare, făcênd toţĭ capiĭ un cerc împrejurul luĭ Basta, cătând a 'l păzi de lovirile tunurilor românescĭ, ce grindinaŭ din tóte părţile, îndreptate fiind de către capul tunarilor luĭ Mihaĭu, un italian de la Mantua, anume Vincenzo. Intr'aceĭa, un soldat ungur, doritor d'a afla şi el ce se hotă-

www.dacoromanica.ro

rîse în svatul de rĕsboiŭ, apropiindu-se de cerc, cu coĭful în mână, ĭată o lovitură de tun, îndreptată la semn spre a nimeri în acea adunare de ofiţerĭ călărĭ, zbóră aceluĭ soldat coĭful din mână fără de a 'l răni nicĭ pe dînsul nicĭ pe cal, care îndată se puse pe fugă, ĭar ghĭuléua trecu alăturĭ cu comitele Camil Cauriolo, carele într'acea parte închidea ocolul svatuluĭ, cu primejdie de mórte pentru el.

Acéstă împrejurare făcu că svatul se sparse de odată, tîrîndu-se şi Ungurĭi în grabă către părerea luĭ Basta.

Indată, ridicând strejile, trăgênd tunurile de pre întărĭturĭ, scoţênd pedestrimea din préjma satuluĭ şi puind foc caselor, óstea se clăti spre plecare; avanguardia se îndreptă către un pod peste Mureş; după aceĭa veni bagagĭul în care, apoĭ tótă pedestrimea şi călărimea din Ardél, osebind dintr'însa numaĭ duoĕ miĭ călăreţĭ spre întărirea avanguardieĭ, la care rĕmaseră tunurile şi toţĭ pedestraşiĭ şi călăreţiĭ germanĭ, împreună şi Basta cu cele duoĕ cete de muschetarĭ, cu patru companiĭ de călărime de rând din Ungaria de sus şi cu compania de Valonĭ, guardia sa personală, avênd încă cu sine maĭ mulţĭ nobilĭ cavalerĭ nemţĭ, unguri, francesĭ şi italienĭ. Intr'acéstă rânduĭală, tótă

www.dacoromanica.ro

armia se îndreptă către satul Dej, de unde veniseră în ḑiua trecută.

XXIII.

Dinḑi-de diminéţă Mihaĭu, eşind din taběră, îşĭ întocmise armia şi aştepta să véḑă ce face duşmanul, când strejile şi iscódele îĭ raportară că óstea protivnică s'a ridicat şi că merge acum inapoĭ spre partea de unde a venit. Intru'ntîiŭ, luĭ îĭ fu cu greŭ a crede acésta, dar věḑênd că aşa era, îşĭ închipui — fatală orbire! — că într'adevěr Basta fuge şi zîmbind ḑise: «Unde fuge cânele de italian? «Nu scie el că în tot locul îl voiŭ ajunge?» Decĭ îndată, părăsind postul sĕŭ atât de sigur, se puse în gónă după duşman cu mare furie şi nu cu maĭ puţină neorânduĭală. Temându-se însă că nu 'l va puté ajunge la vreme cu tótă óstea, el porni înainte o mare parte din călărimea sa, cu câte vr trupe de Cazacĭ, ca să recunóscă pe duşman, să 'l supere şi să 'l întârḑieze în retragerea sa. Dar cele douĕ cete de muschetarĭ, care se opriră în loc, schimbându-se când unĭi, când alţiĭ în luptă, ajutate de artilerie şi de călărimea uşóră, ţinură în depărtare pe călereţiĭ noştri.

Duşmanul însĕ, din pricina acestor isbirĭ, se trágea încet şi acésta plăcea luĭ Mihaĭu, doritor sa

www.dacoromanica.ro

sosésc㎃ însuşĭ cu tótă óstea, spre a se destinde de bătaie dincolo de Mirislĕŭ, în acea spaţiósă câmpie, creḑênd mereŭ că duşmaniĭ fugŭ spre a se feri de o întâlnire. Basta însă începu a se mişca şi maĭ încet ca să înşele pe Mihaĭu, dându'ĭ nădejde că 'l va puté ajunge şi depărtându-l de sat cât putea maĭ mult. Inima luĭ săltă de bucurie când vĕḑu că, dupĕ călărime, ĭesŭ din sat şi căruţele de artilerie românéscă, semn că Mihaĭu, părăsind cu totul postul sĕŭ, înainta cu tóte ale sale puterĭ. Basta îşĭ însemnase de maĭ nainte un loc bun şi destul de întins care în parte, puţin câte puţin, se ridica frumos, rĕmânând încà destulă câmpie pentru călărime. De acest loc apropiindu-se, el se tot întorcea şi privea mişcările luĭ Mihaĭu.

Acesta, creḑênd mereŭ că duşmanul fuge şi dorind fórte să 'l ajungă la timp, zorea pedestrimea la drum şi tot într'o vreme porunci să 'ĭ aducă înainte un cavaler ungur, ce fusese prins, anume Baltazar Bornemissa, căruĭa făcu multe întrebărĭ despre persóna luĭ Basta, de dînsul bine cunoscută, cercetându-l cam în glumă, de crede el că Basta îl va aştepta séŭ va fugi întins la Casovia. Bornemissa, lăudând talentele ostăşeşcĭ ale luĭ Basta şi adăogind că el crede că va priimi bătaĭa şi că acéstă retragere nu este fără vre un mister; Mihaĭu fu fórte vesel la aceste cuvinte, arătându-se cu

www.dacoromanica.ro

mare dorinţă de a se bate şi ajungênd în câmpie ca la cinci sute paşi dincolo de Mirisleŭ, porunci armiei a se opri în loc şi a se întocmi în rânduială de bătaie.

Basta, vĕḑênd acésta, se opri şi el cinci sute de paşi departe de Mihaiu, lîngă satul Dej şi îşi întórse tótă armata spre dînsul. Cum băgă de sémă Mihaiu că duşmanul se oprise în loc, pentru întîiaşi dată bănuind că fuga luĭ fusese póte o stratagemă, se urcă pe un dél vecin ca să vaḑă oştirile luĭ şi ḑise către Andreĭ Barcsai, generalul sĕŭ: «Ce gândeşci că vorŭ duşmanii?» — «Vorŭ să dea bătălie», rĕspunse acesta. Atunci Mihaiu, din noŭ stĕpânit de înduoirile şi nehotărîrile spiritului sĕŭ, îi ḑise:—«Să facem pace cu dînşii, Domnule Barcsai.» —«E cam târḑiŭ acum, strălucite Dómne; — fu rĕs«punsul luĭ—puneţi platoşa, rânduiesce soldaţiĭ de «bătălie şi să ne pregătim de luptă».

XXIV.

Indată Mihaiu se puse de 'şi întocmi oştile de bâtălie. El făcu din tótă armata o singură frunte de o potrivă, destul de îndesată pentru ângustimea câmpieĭ, întinḑêndu-se de la déluri pênĕ în rîpa rîuluĭ Mureşuluĭ. In aripa dréptă începênd de la Mureş, veneaŭ maĭ întîiŭ toţi Cazaciĭ, care eraŭ

www.dacoromanica.ro

arcaşĭ şi arhebuzierĭ călărĭ, împărţiţĭ în patru scadróne, lîngă care veneaŭ duoĕ scadróne de lăncerĭ Românĭ. Numĕrul acesteĭ cete de călăreţĭ românĭ şi cazacĭ se urca la 4500 ómenĭ şi eraŭ comandaţĭ de Stefan Tahi, carele arsese Aĭudul şi de Francisc Lazar. Alăturĭ cu călărimea venea un batalion mare de pedestrime de Sĕcuĭ, Sêrbĭ şi Românĭ, avênd în frunte patru tunurĭ micĭ, ocrotit din partea stîngă de un alt scadron de lăncerĭ polonĭ şi moldovenĭ. Peste tótă acéstă aripă dréptă era maĭ mare Baba-Novac, cel maĭ d'ântîiŭ general al călărimeĭ, «om, deşi bétrân, ḑice Spontoni, dar cu «mare foc şi curagiŭ şi cu o deosebită experienţă». La aripa stîngă, care era ţĕrmurită de munte, venea rĕmăşiţa călărimeĭ, împărţită în cincĭ scadróne, în numĕr de patru miĭ, Românĭ, Sêrbĭ şi Sĕcuĭ aĭ căror capĭ eraŭ George Budai, şi Petre Odobaşa; aceste scadróne eraŭ rânduite de ambele laturĭ a altor duoĕ batalióne de pedestrime sĕcuie, română, sêrbă şi moldovană, întărite şi ele cu câte douĕ tunurĭ de câmpie şi aşeḑate ast-fel încât acéstă aripă stîngă se sfîrşea întinḑêndu-se încovoiată pe drumul cel mare ce ducea la Alba-Iulia. Tótă cealaltă artilerie fu aşeḑată dintr'acéstă parte, pe acelaş drum mare, dinainté linieĭ de bătălie. In centru veneaŭ câte-va miĭ de pedestraşĭ sĕcuĭ, comandaţĭ de Pangratie Sennyei, de Stefan Bodoni

www.dacoromanica.ro

şi de Andreĭ Barcsai. Aci era şi Mihaĭu cu o trupă strălucită, alcătuită de boĭerĭĭ sĕĭ şi de tótă acea nobilime ce 'ĭ rĕmăsese credincĭósă în Ardél şi care 'l însoţea din Moldova şi Polonia; dar, pre obiceĭul sĕŭ, el nu sta la un loc, ci mereŭ alerga printre deosebitele rânduriĭ. In dosul acesteĭ liniĭ, ca reservă, venea, sub George Fărcaş, căruĭa de puţin timp Domnul îĭ luase comanda cetăţiĭ Lipova, treĭ miĭ călăreţĭ sĕcuĭ şi un numĕr însemnat de ţĕranĭ pe jos, Romînĭ şi Sĕcuĭ, pe care Mihaĭu îĭ armase cu puscile ce 'ĭ trămisese împĕratul Rudolf, cum şi o sémă de Sêrbĭ, care cu puţin maĭ nainte părăsiseră ţéra turcéscă şi venise în mare numĕr a se aşeda în Ardél.

Scopul luĭ Mihaĭu era, de pre cum spunŭ Ungurii, ca nimicind pe Ungurii din Ardél, să pună pe aceştĭ Sêrbĭ în locul lor, iar o parte dintr'înşiĭ să 'ĭ trămită în locurile pustiĭ de prin Ţéra-Romînéscă. In urma acestora veneaŭ opt-sute soldaţĭ de guardie pe jos, sub comanda ungurului Mateĭu Gyamarthi. Numĕrul oştireĭ luĭ Mihaĭu, de pe mărturia istoricilor ungurĭ, se urca aprópe la duoĕ-ţecĭ şi douĕ miĭ ómenĭ [1]), şi tunurĭ, marĭ şi micĭ, douĕ-ţecĭ şi şépte, de pe Tarducci, iar treĭ-ţecĭ şi

[1]) Bethlen o face de 25 miĭ, iar analiştiĭ italienĭ exagerézĕ şi maĭ mult, urcând armia peste numĕrul de 30,000.

www.dacoromanica.ro

duoĕ, de pe Bethlen. Eraŭ aceştĭ ostaşĭ aĭ luĭ Mihaiu din ceĭ maĭ de rând ce avusese, cŏcĭ oştile cele maĭ bune se aflaŭ în Moldova şi în Ţéra Românéscă. Firea acestor soldaţĭ era ast-fel că eĭ nu 'şĭ ţinea bine şirégul şi căda ŭ într'o parte şi într'alta, de pre cum le venea, fără de nicĭ o rânduială. Aci într'o săritură se asvêrleaŭ pré departe şi apoĭ aci se trăgeaŭ fără măsură înapoĭ.

Intocmindu-şĭ ast-fel oştile, Mihaĭu le rosti un cuvînt, le lăudă mult, porunci la duoĕ miĭ pedestraşĭ archebuzierĭ sĕcuĭ aleşĭ să se urce pe délul cel maĭ învecinat ce se înălţa lîngă drumul cel mare, şi dete semnul de bătaĭe. Soldaţiĭ rĕspunseră cu marĭ strigărĭ şi tunurile de la cele treĭ batalióne şi de pe drumul mare începură de o dată a tuna şi a grindina asupra oştireĭ duşmane din faţa lor.

XXV.

Basta, cătând la întocmirea armieĭ luĭ Mihaĭu, îşĭ rândui şi el pe a sa într'o singură frunte paralelă cu a luĭ [1]). El aşeḑă în capĕtul aripeĭ drepte, asupra drumuluĭ celuĭ mare, un scadron de pedestrime din Ardél şi Ungaria. Alăturĭ venea o cétă

---

[1]) Spontoni arată cu greşală că Basta dete linieĭ sale de bătălie o formă semi-lunară.

www.dacoromanica.ro

de duoĕ miĭ călăreţĭ lănceriĭ, sub comanda luĭ Stefan Csaki, Ladislaŭ Petke şi George Mako. Dupĕ dînşiĭ veneaŭ pedestraşiĭ sĕcuĭ din scaunul Mureşuluĭ, pedestraşiĭ Cluşenĭ şi Bistriţenĭ, avênd de cap pe Francisc Turi. Apoĭ venea o cétă de o mie cincĭ sute călăreţĭ reiterĭ din Silezia, sub povăţuirea luĭ Melhior Rottowitz şi Ioan Sepratwitz. Preste tótă acéstă aripă era cap maĭ mare Stefan Csaki. La aripa stîngă, pe rîpa Mureşuluĭ, staŭ duoĕ cete de lăncierĭ ardelenĭ, lîngă care era într'o cétă călărimea luĭ Propostvari, şi în cósta eĭ un scadron de pedestrime din Ungaria şi Ardél, comandat de Sigridie Prunitz moravul, flancuită de călărimea Ungarieĭ-de-sus sub poruncile luĭ Ragozi; apoĭ un alt scadron de reiterĭ sub povăţuirea luĭ Baltazar Rottovitz, vĕr al luĭ Melhior. In centru venea batalionul de duoĕ regimente pedestrime nemţéscă, comandat de colonelul Ioan-Henric Baptist Petz, avênd la drépta căţĭ-va călăreţĭ armaţĭ uşor, sub poruncile luĭ Stefan Petki. Intre centru şi aripa stîngă sta Basta cu ceĭ o sută Valonĭ aleşĭ şi cu cavaleriĭ străinĭ. El ţinea de rezervă cele patru companiĭ de rând de călărime nemţéscă din Ungaria-de-sus, comandate de Rothalt, punênd în acest scadron şi stindardul împĕrătesc, ţinut de un june Ungur. Tot înapoĭ veneaŭ încă duoĕ sute călăreţĭ sub poruncile luĭ Ioan numit *Cel-din-urmă*.

www.dacoromanica.ro

Ioan Tamasfalvy, cu patru sute călăreţĭ sĕcuĭ din scaunul Mureşuluĭ, şi Matheĭu Pereset, cu câte-va miĭ de ţĕranĭ, înconjuraŭ tótă armata, învĕluind'o. In sfîrşit artileria fu aşeḑată dinainté centruluĭ, pe părţile cele maĭ ridicate ale câmpieĭ. Pe un car se vedea stând George Borbely, strălucit prin biruinţele câştigate la 1595 asupra Turcilor, la Lipova, Cianad şi Ienö. Neputêndu-se sluji cu mânile şi picĭórele sale din pricina reumatismelor articulare de care suferea, el fusese poftit a sta privitor la luptă, svaturile luĭ fiind fórte preţuite.

Oştirea tótă a luĭ Basta cu a Ungurilor se urca, de pre istoriciĭ acestora, peste numĕrul de opt-spre-ḑece miĭ, iar de pre Spontonii, panegiristul luĭ Basta, era de douĕ-ḑecĭ miĭ; din care duoĕ-spre-ḑece miĭ pedestrime de deosebite naţiĭ, dar toţĭ de o vitejie încercată, opt miĭ călărime, cu treĭ tunurĭ de baterie şi douĕ-spre-ḑece de câmpie.

Ast fel întocmindu-şĭ armia, Basta dete semnalul de bătaĭe, în numele luĭ Iisus şi Maria!

XXVI.

Era dupĕ amĕḑĭ când începu bătălia printr'o furiósă puşcărire din ambele părţĭ. Artileria duşmanuluĭ ne supĕra puţin, precum şi puscile nóstre pe dînsul, dar tunurile nóstre de pe drumul mare

www.dacoromanica.ro

îl vĕtăma greŭ. El se clătină din loc şi se apropie cu pas încet spre linia nóstră, care sta neclintită aşteptându-l. Artileria nóstră însă urmă, furtunând departe cu mare pagubă tótă linia duşmanuluĭ şi ĭ-ar fi pricinuit stingere şi maĭ mare, dacă nepotrivirea loculuĭ nu ĭ-ar fi slujit pe alocuré drept zid de apărare împotriva ghĭulelelor care se îngropaŭ în pămînt. Atuncĭ, dintre vrăjmaşĭ, peri isbit de o ghĭulea de culevrină Stefan Borseny, unul din ceĭ maĭ însemnaţĭ nobilĭ ungurĭ.

Pe la duoĕ césurĭ dupĕ améḑĭ, desperarea duşmanilor de pustiirile ce le făcea artileria română aşeḑată pe drum, inspiră strejaruluĭ-maior generalul Cauriolo o idee fericită care hotărî sórta bătălieĭ. El se înfăţişă dinainté luĭ Basta şi ĭ ḑise că el se légă că, cu o bună cétă de muschetarĭ aleşĭ, va puté pune mâna pe artileria duşmană aşeḑată pe drum, care atât de vĕtămătóre este armieĭ lor. Plăcu luĭ Basta acéstă propunere şi îndată scóse din rândurĭ treĭ sute din ceĭ maĭ bunĭ muschetarĭ şi ĭ dete luĭ Cauriolo. Acesta apucă cu vre-o cincĭḑecĭ paşĭ maĭ nainte de aripa dréptă şi, luându-se pe lingă déluri, ascuns şi apărat de cotiturile lor, înaintézĕ răpede asupra guardeĭ de Sĕcuĭ şi de Sêrbĭ, ce era lăsată spre apĕrarea artilerieĭ nóstre.

Mihaĭu, vĕḑênd cum acea cétă de muschetarĭ înainta cu hotărîre, bănui vr'o stratagemă şi po-

www.dacoromanica.ro

runci celuĭ maĭ vecin scadron de lăncerĭ, în numĕr de treĭ miĭ călăreţĭ, ca să împresóre pe duşman, isbind în cóstă pe muschetariĭ povăţuiţĭ de Cauriolo. Basta însă vĕḑu acea divisie de lăncerĭ stând gata a se pune în mişcare şi, presimţind menirea lor, porunci luĭ Melhior Rottowitz ca cu toţĭ reiteriĭ sĕĭ să grăbéscă a întîmpina pe lăncieriĭ noştri şi să 'ĭ isbéscă când se vorŭ mişca, pênĕ a nu apuca eĭ a lovi pe muschetarĭ. Într'aceĭa, artileria românéscă îşĭ urmă pustiirile sale în rândurile duşmanuluĭ. Încă şi ceĭ duoĕ miĭ archebuzierĭ sĕcuĭ, ce se aflaŭ aşeḑaţĭ pe înălţime, vĕḑênd că duşmaniĭ maĭ înaintézĕ spre dînşiĭ, descărcară asupră-le toţĭ într'una un foc de rând; dar puţin îĭ vătămară, cŏcĭ nu mĕsuraseră bine distanţa şi eraŭ la vre o duoĕ sute de paşĭ departe de dînşiĭ. În acelaş timp se mişcă înainte şi acea divisie de lăncerĭ maĭ sus pomeniţĭ, în care Mihaĭu îşĭ pusese sperarea şi de care Basta fórte era în grijă; dar pênĕ a nu ajunge eĭ să isbéscă pe muschetarĭ, pe care de sigur 'ĭ arŭ fi sdrobit cu totul, Melchior Rottowitz se grăbi a spijini furia lor, împresurându-ĭ cu reiteriĭ sĕĭ şi, dupĕ ce se tăĭară unĭĭ cu alţiĭ câtva, fură lăncerĭĭ noştrĭĭ respinşĭ înapoĭ.

Într'acest chip, scăpând muschetariĭ de isbirea lăncerilor românĭ, năvăliră spre paznicĭĭ artilerieĭ nóstre. Artileria din pricina norilor de fum şi de

www.dacoromanica.ro

pulbere ce întunecaŭ pênĕ în depărtare aerul, nicĭ că vedea apropierea duşmanilor, când aceştia, ajungênd la bătaie, începu a trage într'înşiĭ, luându-ĭ pe la spate. Ast-fel isbiţĭ fără veste şi fiind în maĭ puţin numĕr, paznicii artilerieĭ, orĭ ce facŭ spre apĕrarea lor este zadarnic şi maĭ toţĭ cadŭ morţĭ peste carele artilerieĭ, care pică atuncĭ în mânile duşmanuluĭ. Îndată Cauriolo porunci să întórcă gurile tunurilor, ast-fel cuprinse, către linia nóstră.

XXVII.

Indată ce Basta vĕḑu isbutirea luĭ Cauriolo, porunci ca pedestrimea şi călărimea ardelene, ajutate de divisia de pedestraşĭ nemţĭ, sĕ năvăléscă asupra aripeĭ nóstre stînge. Dar furia duşmanuluĭ întêmpină un curagiŭ de o potrivă de mare în pedestrimea nóstră, care sta ţépănă, fără de a'şĭ strica linia. Nimic n'ar fi putut isprăvi aci duşmanul şi ar fi fost respins înapoĭ cu ruşine şi cu perdere, dacă artileria nóstră, cuprinsă de dînsul, isbind acum în aĭ noştri, nu ar fi făcut în rândurile lor, adûncĭ şi îngrozitóre pustiirĭ. Acésta îĭ aduse în neorânduială şi pênĕ în urmă îĭ sili a 'şĭ strica şirurile şi a se reschira. Mihaĭu şi căpitaniĭ sĕĭ, printre care spătarul Radu şi aga Leca, chĭor d'un ochiŭ dar vitéz mare, alergaŭ înainté soldaţilor ce se reslăţeaŭ,

www.dacoromanica.ro

silind a 'ĭ opri în loc şi îndemnându-ĭ prin vorbe şi prin semne a se întórce la bătaĭe; dar, vĕdĕnd că silinţele lor sunt zadarnice, Mihaĭu, adûnc clătit prin perderea artilerieĭ sale şi prin răsipirea aripeĭ stînge, se duse în grabă la centru ca să stăviléscă pe Basta, ce înainta către acea parte. Aci stătu căutând a inima pe aĭ sĕĭ şi tot maĭ spera că va puté îndrepta bătălia, când vĕdu că şi aripa dréptă dă cu încetul înapoĭ. Ea fusese de o dată isbită de călărimea luĭ Ragozi, de pedestrimea unguréscă a luĭ Prunitz şi de rĕmăşiţele călărimeĭ ardelene şi silesiane, aşa încât, cu tótă puternica împotrivire şi cu minunile de vitejie ale luĭ Baba-Novac, fu silită a se pleca acelor isbirĭ împreunate. Cazaciĭ, maĭ întîĭ de toţĭ din acéstă aripă, se asvêrliră în rîul Mureşul, unde mulţĭ dintr'înşiĭ se înnecară.

Vĕdĕnd ostaşiĭ din centru că şi aripa stîngă s'a spart, începură şi eĭ a 'şĭ părăsi rîndurile, prăvălindu-se în neorînduială şi în voĭa întêmplăriĭ.

Mihaĭu şi generaliĭ sĕĭ se silescŭ din tóte rĕsputerile a opri pe fugarĭ, împingêndu-ĭ spre bătaie, pe unĭĭ prin cuvinte, pe alţĭĭ cu mâna şi pe alţĭĭ cu pavăza. Zadarnică trudă! Nicĭ o putere omenéscă nu maĭ era în stare acum a opri din fugă pe reschiraţiĭ şi spăimîntaţiĭ soldaţĭ. Părăsit ast-fel de ostaşiĭ sĕĭ şi de norocul duşman, Mihaĭu rĕmăsese singur cu câţĭ va ofiţerĭ şi călăreţĭ, pe acest

www.dacoromanica.ro

nenorocit câmp de bătaie. El strînsese pe lîngă sine stégurile, sperând că armia se va aduna în jurul acelor semne glorióse. Duşmanii se apropiaŭ să 'l împresóre şi Mihaĭu, cu inima despicată de durere, nu se putea smulge din acel loc. Toţi respectaŭ acea tăcută şi adîncă mâhnire; cu tóte acestea duşmanii se apropiase; trebuia a fugi. Acésta o strigaŭ cu rugare către Mihaĭu soţiĭ luĭ. El, Mihaĭu!... el să fugă? O! nu... generaliĭ sĕĭ, prieteniĭ sĕĭ iubiţi îl încunjóră, îl rógă, îl îndémnă, îl tîrĕsc. El se hotărî în sfîrşit. Maĭ întâiiŭ însă porunci să 'ĭ aducă stégul cel mare, stégul ţĕreĭ. Acest stég fórte vechiŭ şi privit de Românĭ ca sfânt, era de damasc alb, avênd zugrăvit un corb pe un câmp verde, purtând în cĭoc o cruce roşie înduoită. Mihaĭu puse de 'l scóse de pre lancea de care era atêrnat şi 'l ascunse în sînul sĕŭ, dând ast-fel exemplu ofiţerilor sĕĭ, de făcură asemené spre a scăpa cât maĭ multe stégurĭ se putu. Dupĕ aceĭa, dând pintenĭ caluluĭ şi lăsându'ĭ frîul pe voie, luă fuga însoţit de ofiţeriĭ sĕĭ, de câţi-va Polonĭ şi de alţi călăreţi, ce putură scăpa, cĕcĭ duşmaniĭ împresurase pe Mihaĭu şi trupa sa; eĭ eraŭ p'aci să 'ĭ închidă de tóte părţile la mijloc şi pe toţi să 'ĭ prindă, de maĭ întârdiaŭ câtuşĭ de puţin. Mihaĭu fu gonit de aprópe în fuga sa, de călărimea valonă şi de alţi cavalerĭ dintre duşmanĭ, avênd toţi

www.dacoromanica.ro

cea mai mare dorinţă ca să aibă cinstea a 'l duce prins lui Basta.

XXVIII.

Într'acest chip, necurmat şi de aprópe gonit de duşman, Mihaiu ajunse la malul Mureşului în vecinătate de satul cel ars Mirisléü; rîul era lat, adûnc şi plin de trupurile ostaşilor ce se încumentaseră a 'l trece; cu tóte acestea, nu era alta de făcut, cŏcĭ duşmanul era în spate. Mihaiu nu stătu de loc în cumpănă; el se asvîrli în apă, încredinţându-se în puterea ageruluĭ sĕŭ armăsar. Aşteptarea luĭ nu fu înşelată; generosul fugar, deşi obosit de truda aceleĭ ţile, se lupta împotriva valurilor întărîtate ale rîuluĭ, înnotând cu putere, şi, ferind pe călăreţul sĕŭ de orĭ ce primejdie, îl trecu pe celalalt mal al rîuluĭ; dar acolo, el se opri sleit de puterĭ şi Mihaiu, vĕţênd neputinţa luĭ, descălecă şi, recunoscĕtor pentru slujba ce 'ĭ făcuse, cu acea dragoste ce are călăreţul pentru calul sĕŭ, soţul sĕŭ iubit, el îl mângâĭe, îl trase de cóma frunţeĭ, îl sărută şi apoĭ îĭ dete drumul să mérgă slobod pe câmpie. Acest cal, cu deosebire frumos, roĭb înfocat, de viţă turcéscă curcită, fusese trămis în dar luĭ Sigismund Bathori, când era prinţ în Ardél, de Vicenzo ducele de Mantua. De la Sigis-

www.dacoromanica.ro

mund, el încăpuse în stăpînirea luĭ Mihaĭu şi părăsit fiind într'ast-fel de dînsul, el pică în mânile ostaşilor luĭ Basta, care mult se minunară de frumuseţile luĭ.

Încălecând Mihaĭu pe alt cal, se întórce şi aruncă ochiĭ asupra câmpieĭ de bătaĭe, unde se vedeaŭ ruinele armieĭ sale, tótă rĕschirată, gonită şi tăiată de duşmanĭ. Oh! cine ar puté spune câtă durere sorbi inima luĭ în acea ochire! Apoĭ se îndreptă spre Alba-Iulia. În cale, el ajunse pe ostaşiĭ sĕĭ ce fugiseră, îĭ puse în rânduială pe cât putu, şi, împreună cu dînşiĭ, intră în Alba. Aci, pênĕ a nu sosi el, se aflase prin fugarĭ de învingerea Românilor. Soldaţiĭ ce eraŭ puşĭ în pază la cetăţuia principală eşiseră de acolo; Wolfgang Corniş, care era închis într'însa, aflând acésta, se coborî în curtea cetăţuieĭ; vre-o cincĭ şése paznicĭ ce rĕmăseseră, vĕḑêndu-l că se preumbla singur (cŏcĭ slugile ce avea pe lîngă sine alergaŭ prin palatele boĭerilor spre a jefui) puseră mâna pe dînsul şi, trăgându'l printr'o mică pórtă a cetăţuieĭ despre grădină, îĭ aruncară maĭântîiŭ o secure în frunte, pe urmă îĭ făcură treĭ alte rănĭ tot cu securea, şi în sfîrşit îl omorîră.

Mihaĭu nu zăbovi la Alba-Iulia decât pênĕ îşĭ schimbă calul şi 'şĭ luă ce avea maĭ scump; apoĭ apucă drumul spre cetăţuia Făgăraşuluĭ.

Ast-fel fu bătălia de la Mirislĕŭ, acésta ântîĭe

www.dacoromanica.ro

nenorocire, începătură şi pricină a tutulor celor-l'alte. Ast-fel nestatornicul noroc în câte-va césurĭ ne răpi aceĭa ce ne dedese într'atâţea anĭ şi dupĕ atâtea marĭ strădaniĭ. Vaĭ! câte sperărĭ frumóse înşelă el! câte proiecte marĭ nimicnici!

Mirislĕŭ! Mirislĕŭ! blestem asupra ta, loc de peire, loc afurisit! Ce de sânge eroic sorbişĭ tu în acéstă ţi pustie! Amar noĕ! Acest sânge îl vom isbêndi curênd. Biruinţele strălucite de la Gurslĕŭ (3 August 1601), de la Braşov (17 Iulie 1603), de la Petrisdorf (12 Iulie 1611) ne vorŭ rĕsbuna cu prisos asupra viclenilor Ungurĭ; ele însă nu ne vorŭ putea întórce mărimea perdută în acéstă ţi; şi nenorocitele nóstre sfâşierĭ cu Ungurĭi, de atuncĭ pênĕ acum, nu vorŭ folosi decât despoticelor împĕrăţiĭ, duşmanele nóstre comune. Ni se cade a vĕrsa lacrimĭ amare asupra acesteĭ marĭ nenorocirĭ de la Mirislĕŭ; dar să nu învinovăţim de loc provedinţa. Noĭ, carĭ robiserăm pe fraţiĭ noştri ţĕranĭ din Ţéra-Românéscă şi păstrasem în robia Ungurilor pe ceĭ din Ardél, maĭ meritam noĭ óre atuncĭ mărimea şi fericirea?

XXIX.

Armia nóstră se rĕschirase în tóte părţile. Spunŭ că de la Mirislĕŭ spre Alba, ca la douĕ mile de

www.dacoromanica.ro

loc, eraŭ câmpiile şi drumurile semĕnate cu trupurĭ de morţĭ séŭ murinḑĭ. De pe mărturisirea cea maĭ dréptă şi a maĭ multora, noĭ perdurăm 4000 ómenĭ [1]), dnoĕ-spre-ḑece tunurĭ şi tóte bagagiele.

Basta, folosindu-se de biruinţă, pornise îndată călărimea sa uşóră, însoţită de o miie din călăreţiĭ luĭ Csaki, spre Alba-Iulia, în urma ostaşilor luĭ Mihaĭu, din care pe mulţĭ întîmpinênd, îĭ uciseră séŭ îĭ prinseră. Ajungênd aceştia în Alba, cu tóte că toţĭ aĭ noştri se depărtaseră, eĭ însă luând de pretext că încă aŭ maĭ rĕmas lucrurĭ de ale Românilor, deteră în pradă oraşul şi uciseră maĭ mulţĭ

---

[1]) Bethlen însă spune că Basta, însărcinând pe locuitoriĭ Aĭuduluĭ d'a aduna într'un mormênt tóte trupurile celor căḑuţĭ în bătaie, eĭ deteră acéstă sarcină unora din concetăţeniĭ lor, care, îndeplinind'o, raportară, de pe spusa analelor ungureşcĭ, că în cea maĭ mare movilă eraŭ nouă miĭ de trupurĭ şi în cea maĭ mică duoĕ miĭ, din ambele tabere, dar ceĭ maĭ mulţĭ eraŭ Sĕcuĭ şi Românĭ. Rîul Mureşul strică maĭ târḑiŭ cea maĭ mare din aceste movile. In acest numĕr nu se socotescŭ ceĭ înnecaţĭ. De ar fi temeĭnică acéstă arĕtare, ar urma că noĭ, perḑênd de la 4 la 5 miĭ ómenĭ şi încă duoĕ miĭ Sĕcuĭ ucişĭ dupĕ bătălie (cum se va vedé), duşmanul ar fi perdut maĭ mult de 4 miĭ ómenĭ. Italieniĭ Tarducci şi Spontoni, exageréză cu deosebire numĕrul ucişilor. Cel d'ântîiŭ ḑice că noĭ perdurăm ḑece miĭ ostaşĭ şi Basta patru-ḑecĭ numaĭ; cel d'al duoilea că am perdut noĭ opt-spre-ḑece miĭ, afară de ceĭ înnecaţĭ în Mureş şi treĭ-ḑecĭ tunurĭ, marĭ şi micĭ, iar Basta numaĭ patru-ḑecĭ de inşĭ.

www.dacoromanica.ro

locuitorĭ nevinovaţĭ. Eĭ puseră acolo mâna pe armele trămise luĭ Mihaĭu de împĕratul. Basta poruncise la toţĭ gonaciĭ sĕĭ ca să păstreze viéţa tutulor acelora din Sĕcuĭ care de bună-voie vorŭ depune armele, gândind să-ĭ câştige în partea sa. Acéstă bună-voinţă a luĭ Basta către Sĕcuĭ fu pricina că, în nóptea bătălieĭ,chiar, neunirea intră între dînsul şi Ungurĭ care, în loc de a se lăsa a fi mânaţĭ de dînsul, îĭ arătară că el le-a slujit de instrument numaĭ.

Şcim că Mihaĭu aşedase pe un dél ce domina locul bătălieĭ duoĕ miĭ archebuzieri sĕcuĭ, ómenĭ aleşĭ, socotind că prin înălţimea posiţieĭ vorŭ puté face multă vătămare duşmanilor cu necurmata grindină a archebuzelor lor. Aceştia, fiindu-le poruncit d'a nu se mişca din loc fără numaĭ când vorŭ fi chiămaţĭ, vĕdură priveliştea lăcrimósă şi fură privitorĭ aĭ nenorociteĭ bătăliĭ, nemişcându-se din locul lor. Dupĕ ce vĕdură măcelărirea soţilor lor, temêndu-se şi eĭ de a lor viéţă, făcură de maĭ multe orĭ semn cu bandierele că vorŭ să se predé. Basta înţelese semnele lor şi-ĭ priimi în milă, şi cu omenire le dărui viéţa şi libertatea. Dar în acea nópte chiar, ce din întîmplare era fórte întunecósă, Csaki, carele începuse a se îngâmfa ḑicênd că el şi cu Unguriĭ sĕĭ aŭ câştigat bătălia, iar nu Basta, chiămă la sine pe nobiliĭ şi credincioşiĭ sĕĭ dintre Unguriĭ

www.dacoromanica.ro

din Ardél, şi începu a se plânge de Basta, cŏcĭ «a priimit în milă pe Sĕcuĭ, care eraŭ tocmaĭ din «ceĭ ce se revoltase cu plebea împotriva nobilimeĭ, «ispitindu-se a o stinge cu totul; într'acest chip, «eĭ care, cu obicĭnuita lor vitejie, dobêndiseră o «aşa de strălucită biruinţă, să nu-şĭ pótă lua drept «rĕsplată a ostenelilor lor, satisfacţie, de şi mică, «despre nişte duşmanĭ aşa de neîmpăcaţĭ. Decĭ el «era de părere că nu se cade a lăsa nepedepsiţĭ «pe aceĭ mişeĭ; dar că în acea nópte chiar să pună «sfîrşit duşmănieĭ şi vieţeĭ acelor ómenĭ dintr'o «partidă ce le este cu atâta supĕrare împotrivitóre «şi vrăjmaşă. Cât despre general, lesne se vorŭ puté «îndrepta dinainte-ĭ, sub cuvînt că eĭ n'aŭ făgăduit «nimic Sĕcuilor şi prin urmare n'aŭ greşit întru «nimic scoţênd din lumina ţileĭ pe aceştĭ turbură- «torĭ aĭ liniştieĭ comune».

«Plăcură fórte cuvintele luĭ Csaki la acele inimĭ «stricate de necazurile păţite, din natură nemilo- «stive şi peste mĕsură nesăţióse de rĕsbunare», ţice Spontoni. Decĭ toţĭ de obşte hotărîră ca pe la meţul nopţiĭ să ucidă pe aceĭ nenorociţĭ, care pe parola dată lor de Basta, neputênd bănui o asemené barbară întreprindere asupră-le, fără grijă, séŭ dormeaŭ, séŭ nearmaţĭ vegheaŭ. In puterea nopţiĭ şi în tăcerea cea maĭ mare, nobilimea ridică din cuartierele lor câte-va miĭ de pedeştriĭ saşĭ şi

www.dacoromanica.ro

unguri, povĕţuiţi de căpitani dintre nobili, duşmani de mórte ai Sĕcuilor şi înconjurară locul despărţit unde aceşti nenorociţi avusese poruncă a tăbări La un semn dat între nobili, din deosebite părţi ei năvăliră cu soldaţii lor în mijlocul Sĕcuilor şi, cu viclénă şi aspră cruţime, iute şi fără preget îi înjunghiaŭ şi-i ucideaŭ unde şi precum îi aflau. Prin acéstă gróznică jertfă, se stîmpĕrară sufletele nesăţióse ale nobililor cu mórtea a duoĕ mii nenorociţi Sĕcui, toţi ómeni aleşi şi flórea naţiei lor. «Faptă cu atât mai crudă şi barbară», adaogă Spontoni, «că se sêvârşa de ómeni din a-«ceiaşi naţie, lege şi obiceiuri». Ast-fel de cinste şi de inimă curată aveaŭ aristocraţii unguri, duşmanii noştri.

Desplăcu fórte cruda lor rĕsbunare la tótă armia împĕrătéscă şi mulţi începură a povăţui şi a striga luĭ Basta de a pedepsi pe ceĭ ce aŭ necinstit tótă armia şi pe generalul eĭ; dar Basta, deşi amărît de acestea, nu îndrăzni a face nicĭ a ţice nimic. Ast fel căpătă şi mai multă îndrăznélă Csaki, carele, puind mâna pe câte-va tunuri şi pe o parte din muniţiunile din dobânda bătăliei, fără de voia luĭ Basta, le trămise la castelul sĕŭ de la Almaş.

A duoa-ţi dupĕ bătălie, Basta porni pe comitele Tomaso Cauriolo la curtea împĕrătéscă spre a duce bandierele şi stégurile câştigate în bătaie. În ţece

www.dacoromanica.ro

ḑile ajunse acesta la curte şi fu îndată priimit de împĕratul, care se înveseli mult de isbêndă, dărui bine pe trămis şi lăudă mult fapta luĭ Basta. Astfel se dovedi complicitatea curţiĭ în purtarea generaluluĭ eĭ în Ardél.

Intr'aceĭa, Basta şi Ungurii, fără a maĭ întârḑia, alérgă la Alba-Iulia, unde găsescŭ oraşul prădat de ómeniĭ lor şi trupul luĭ Wofgang Corniş. Eĭ poruncescŭ să-ĭ pună trupul într'un sicriŭ spre a-l înmormînta maĭ târḑiŭ şi fără a perde vreme se luară în urma luĭ Mihaĭu.

XXX.

Mihaĭu, obosit, plin de grijă şi de întristare, cu puţiniĭ ómenĭ ce-l însoţeaŭ, lăsând de lăturĭ Sibiul, merse la Făgăraş, unde avea în cetate femeea şi multe lucrurĭ preţióse ale luĭ. Aci se apucă să-şĭ adune rĕmăşiţele spăimêntate ale oştireĭ sale, care alergaŭ cătând scăpare în acest loc sigur. Printre aceştĭ ostaşĭ se arătă şi Baba-Novac, rănit, cu pĕrul şi barba arse, cu faţa smolită de pulberea sângerósă a bătălieĭ, cŏcĭ îşĭ făcuse cum se cade datoria luĭ în ḑioa lupteĭ, îndeplinind tot-de-odată şi slujba unuĭ căpitan prevĕḑĕtor şi a unuĭ voĭnic soldat. Infăţişându-se el dinainté Domnuluĭ sĕŭ, îĭ ḑise suspinând şi întristat: «Suntem biruiţĭ şi înfrânţĭ,

www.dacoromanica.ro

«Dómne, maĭ mult de împotrivnicul nostru noroc, «decât de armele duşmanuluĭ; şi pentru ca el să «nu rĕmână cu totul mângâiat prin mórtea ta, în- «calecă-ţĭ calul şi mântuieşce-te trecênd în Ţéra-Ro- «mânéscă. Acest loc nu este atât de sigur cât să «nu pótă fi luat de biruitorul Basta, carele mereŭ «goneşce respânditele rĕmăşiţe ale ticăiteĭ nóstre «oştirĭ. Şi într'adevĕr să mĕ creḑĭ că aş fi voit «maĭ bine să rămân mort printre atâţĭ vitejĭ sol- «daţĭ, ucişĭ în bătălie, decât fugind să maĭ trăiesc «după o perdere atât de nenorocită şi vrednică de «lacrimĭ, de n'aş fi dorit a îngriji încă de siguranţa «ta şi a te sluji pênĕ la cel din urmă suspin. Fugĭ «dar cu ce aĭ maĭ scump, cŏcĭ duşmanĭĭ peste «puţin vorŭ sosi aci, vorŭ împresura acéstă cetăţuie, «şi atuncĭ îţĭ va fi peste putinţă să scapĭ. Eŭ însă «voiŭ rĕmâné aci spre a aduna pe nenorociţiĭ ră- «sipiţĭ şi voiŭ sta pênĕ la mórte împotriva duşma- «nilor noştri».

Mihaĭu iubea şi stima fórte pe bĕtrânul sĕŭ ge- neral Baba-Novac şi hotărî a urma povaţa luĭ. Deşi însă Baba-Novac stăruia ca să rĕmână cu câţĭ-va soldaţĭ spre apărarea aceleĭ cetăţuĭ şi a ţine în loc pe duşmanĭ, pênĕ să apuce Mihaĭu să scape, voind ast-fel a-şĭ jertfi viéţa pentru mântuirea stăpînuluĭ sĕŭ, dar Mihaĭu nicĭ într'un chip nu voi să plece fără dînsul. Decĭ împreună intrară în ţéra Bârseĭ

www.dacoromanica.ro

la 23 Septemvrie şi tăbĕrîră la Codlea. Aci Mihaĭu întêmpină trupele ce, de pre porunca luĭ, îĭ aducea fiul sĕŭ Pĕtraşcu, din Ţéra-Românéscă şi cele ce-ĭ venise în ajutor din Moldova.

XXXI.

Ţéra Bârseĭ fusese teatrul de scene sângeróse. Braşoveniĭ în 12 Septemvrie, a doua-ḑi dupĕ rĕscóla lor, ridicaseră furcĭ în mijlocul pieţeĭ, unde acăţaŭ pe orĭ-ce Român puteaŭ pune mâna. In aceĭaşĭ ḑi aflară că o trupă de Românĭ sunt aprópe de hotarul Bârseĭ la Rucăr, voind să intre în Ardél. Acéstă şcire o întărîră câţĭ-va bărbaţĭ fruntaşĭ din óstea română, care veniaŭ înainte şi mergeaŭ fără prepus, neşciind nimic de trădarea Braşovenilor. Aceştia însă fără veste cadŭ asupră-le şi-ĭ ducŭ în cetatea Braşovuluĭ, unde dupĕ puţină cercetare fură îndată omorîţĭ, păstrând numaĭ pe un agă al lor cu viéţă. In aceĭaşĭ séră, pe la 4 césurĭ, eşiră Braşoveniĭ ca sa întêmpine pe Românĭ ce soseaŭ. Dar aceştia, vĕḑêndu-se maĭ slabĭ cu numĕrul, se traseră înapoĭ. Puţinĭ picară în mânile duşmanilor şi fură ucişĭ fără milă.

In 13 Septemvrie pe la amĕḑĭ Braşoveniĭ mergŭ de punŭ taběra la Preşmĕr, ca în ḑiua următóre să năvăléscă asupra acelor Românĭ ce se aşteptaŭ să

www.dacoromanica.ro

vină din Moldova pe la Oïtuz. Pe lîngă dînşiï se uniră a duoa-ḑi şi o sută cinciï-ḑeciï pedestraşi unguriï cu puscï. In acea ḑi de 14 Septemvrie, eï năvălescŭ asupra Românilor care începeaŭ a se arăta. Dar aï noştri le rĕspunseră cu ast-fel de tărie în cât pe mulţiï dintr'înşiï omorîră, pe alţiï îï răniră şi capul tunarilor lor priimi printr'o bombă o astfel de lovitură încât nu rĕmase pele pe trupul sĕŭ care să nu fie arsă. Către sĕră le merse Braşovenilor maï bine, cŏcï luară de la Românï un tun; dar a duoa-ḑi, aflând că soseşce din Moldova armaşul Sava cu o trupă de Moldovenï, eï năpustiră totul şi fugiră de se închiseră în Braşov.

In aceeaşï ḑi Sĕcuiï de pe lîngă Olt se ridică asupra Saşilor şi aprindŭ Crisbavul şi Bodila. A duoa-ḑi în 16, se adună Româniï cu Moldovenii, între care era şi armaşul Sava, şi cu Sĕcuiï, la Preşmăr, de unde maï 'nainte de a începe ceva, trămitŭ o deputaţie la senatul din Braşov ca să cĕră următórele: «1. întrĕbă pentru ce nu ï-aŭ lăsat să «trécă în pace, ci le-aŭ făcut feluriï de stricăciunï, «omorînd mulţiï dintr'înşiï şi luându-le şi maşinele «de rĕsboïu; 2. cerŭ să li se dea lor toţiï nobiliï câţi «s'arŭ afla la eï şi maï ales pe ceï ce s'aŭ împreunat «ḑiua trecută cu dînşiï contra Românilor, asemené «şi tunul tot de la dînşiï». Acestea le cerŭ printr'un Braşovén pe care l'aŭ fost prins în ḑiua trecută.

www.dacoromanica.ro

Sĕcuiĭ amenință pe Brașovenĭ cu foc, de nu le vorŭ da pe nobilĭ și tunul. Brașovenĭĭ rĕspundŭ că de vorŭ da foc, eĭ vorŭ omorî femeile și copiiĭ Românilor și aĭ Sĕcuilor, care se află spre siguritate în Brașov. În urmarea acestora, în ḑiua de 17 Septemvrie, trecură aĭ noștri în pace prin ţéra Bârseĭ, nefăcênd altă stricăciune decât că aprinseră un sat românesc ce parte se ţinea de Brașov, parte era moșia unuĭ nobil. Spunŭ că numĕrul celor care trecuseră se urca peste cincĭ miĭ. Intr'acest timp, Brașovenĭĭ priimesce scrisóre de la Turda, ca să închiḑă tóte drumurile și să taie tóte podurile de cătra Moldova și România, pentru ca să nu pótă veni óste de ajutor luĭ Mihaĭu. Dar Brașovenĭĭ nu avură timp a face nimic, cŏcĭ diminéţa, la 18 Septemvrie, aflară printr'un Român anume Rascie ce venea din Ţéra-Românéscă și care picase în mânile lor, cum că Pĕtrașcu, fiul luĭ Mihaiŭ, se apropie cu o armie de 29,000 ómenĭ și că Românĭĭ sunt hotărîţĭ de a prăda tótă ţéra Bârseĭ și a o nimici prin foc și prin sabie; lucru de care se și încredinţară Brașovenĭĭ, cŏcĭ pe la amĕḑĭ o sémă de Românĭ, aflând că femeile lor lăsate în Brașov s'ar fi omorît de orășenĭ, deteră de o dată foc la satele următóre: Preșmĕrul, Hermanul, Bodul, Sânt-Petrul, Heltia, Noul, Feldióra, Rothbavul și Măgherușul. Brașovenĭĭ însă nu omorîseră pe femeile

www.dacoromanica.ro

Românilor; eĭ numaĭ le adunaseră de prin oraș, unde ședeaŭ împrăștiate și le închiseră în casa svatuluĭ ca să le opună acelor ce vorŭ năvăli asupra cetățiĭ. În 19 Septemvrie Românii se apropie de cetate și aprindŭ într'o suburbie treĭ case, dar fiind fórte puținiĭ se retragŭ dinainté năvălireĭ orășenilor. În 20 Septemvrie Pĕtrașcu, care sosise cu armia sa, trămite cu amenințărĭ și făgăduielĭ scrisóre orășenilor, îndemnându-ĭ a se supune. Tot în acea ḑi nouĕ cete eșite din sĕcuime în țéra Bârseĭ, prefacŭ tot ce le vine înainte în praf și cenușă și aprindŭ satele d'a rîndul, încât séra ardea și Codlea. Brașoveniĭ, spăimêntațiĭ de aceste pustiirĭ, s'arŭ fi supus îndată; dar a doua-ḑi (21 Septemvrie) priimiră veste cum că Mihaĭu a fost bătut la Mirisl ĕŭ. Șcirea acésta îĭ îndârji spre apĕrare.

Iată care fură pustiirile ce ce cășunară în țéra Bârseĭ pênĕ în ḑiua de 23 Septemvrie, când sosi Mihaĭu la Codlea, pustiirĭ ce nu fură întrecute decât prin înfricoșatul rĕsboiŭ local de la 1848 și 1849.

XXXII.

Mihaĭu, intrând în țéra Bârseĭ, aprins de mânie asupra Sașilor pentru trădarea lor, porunci să se dea flacărilor tóte târgurile pe unde trecea. Sol-

www.dacoromanica.ro

daţiĭ sĕĭ de la Mirisléŭ, adunêndu-se pe lângă dînsul şi împreunându-se cu oştile venite din Ţéra-Românéscă şi din Moldova, el se vĕḑu ĭarăşĭ în capul uneĭ armate puternice, pe care autoriĭ poloni o urcă la cinci-ḑeci de miĭ ómeni. De ar fi adevĕrată spusa cronicaruluĭ Fuchsius, că Pĕtraşcu venise cu duoĕ-ḑeci şi nouĕ miĭ şi că arnaşul Sava adunase cinci miĭ sub comanda luĭ, adăogindu-se acestea cu vre o cinci-spre-ḑece miĭ scăpaţĭ de la Mirisléŭ, arĕtarea Polonilor n'ar fi o exageraţie. Orĭ şi cum Mihaĭu avea acum destule trupe ca să póte crede că va isbuti a 'şĭ rĕsbuna asupra luĭ Basta şi a Ungurilor şi a 'şĭ redobîndi puterea asupra Ardéluluĭ.

El îşĭ aşeḑase oştile la Bod şi la Preşmĕr şi aştepta sosirea Nemţilor şi a Ungurilor, care acum eraŭ pe la Şĕrcaia, ca să le dea bătălie, când în 30 Octomvrie îĭ sosi scirea că hatmanul Zamoisky, cu Sigismund Bathori şi cu Ieremia Movilă, aŭ intrat în Moldova în capul uneĭ frumóse armate compusă de Poloni, Turcĭ şi Tătarĭ şi că eĭ se apropie ca să năvăléscă în Ardél. Poloniĭ trecuseră Nistrul în Moldova la 30 Septemvrie. Scim că cu câte-va lunĭ înainte, încă aflându-se Mihaĭu în Moldova, Zolkiewsky cu armia sa, din porunca luĭ Zamoisky, îşĭ aşeḑase taběra pe malul Nistruluĭ în dreptul Hotinuluĭ, unde tăběraŭ Românĭĭ. Întîl-

www.dacoromanica.ro

niri particulare începură de atunci între ostaşii ambelor tabere. Polonii, încuragiaţi de nisce mici lupte, în care fuseseră norocoşi, cereau de la căpetenia lor să-i lase să trécă rîul. Zolkiewsky scrise lui Zamoisky întrebându-l de 'i dă voie a trece Nistrul mai nainte de sosirea lui. Zamoisky îi răspunse că se lasă pe înţelepciunea sa, recomandându-i d'a nu expune cu uşurinţă oştile ce avea şi care, perdêndu-se, nu voru mai puté fi puse la loc, din ura ce simte ţéra pentru nouï dăjdii. Zolkiwsky, se urcă pe o măgură de unde putea să védă tot ce se petrecea în taběra nóstră.

Într'o di, vedênd că la noi nu este aşa mare priveghere, de pe cum era tot-d'a-una, trecu rîul fără veste şi făcu o isbire puternică cu tunuri mari asupra întăririi tabereï nóstre, care vătămându-se greu, ai noştri fură siliţi a se aşeda în altă taběră, o milă mai departe în dosul celeï d'ântîi. Polonezii fură nevoiţi îndată a trece rîul înapoi. Tot ce câştigară prin acéstă isbire fu că comunicaţia pentru transportul bucatelor se făcu pentru ei mai înlesnitóre. Într'aceía, Polonii mai luară inimă şi sperare de izbêndă, când vêdură că sosi în taběra lor şi Ieremia-Vodă. El îşi lăsase femeia şi copiii la Cameniţa şi venise a se uni cu Zolkiewsky, aducênd cu sine o miie de călăreţi şi cinci sute pedestraşi.

www.dacoromanica.ro

Generalii noştri din Moldova scriseră luĭ Zolkiewsky, întrebându-l pentru ce a trecut Nistrul şi de aduce rĕzboiŭ séŭ pace? Polonul rĕspunse «că «acéstă întrebare din partea celor ce aŭ vĕrsat «sânge polon este o nouă ocară; că rĕzboĭul şi «pacea atîrnă de la craiŭ; că el propune o armi«stiţie de treĭ-ḑecĭ ḑile ca să mérgă un trămis «din partea nóstră a se înţelege despre acestea cu «craĭul.»

Acéstă armistiţie pe care aĭ noştri făcură greşala a o priimi, o încheiase Zolkiewsky, în înţelegere fiind la acésta cu Zamoisky, numaĭ cu acel scop ca să dé acestuĭa timp să soséscă cu armia sa.

. . . . . .

www.dacoromanica.ro

NOTA FINALĂ

Aci şi ast-fel se întrerupe manuscriptul luĭ Nicolae Bălcescu, fără nicĭ o urmă de redacţiune pentru ultimele capitole din *Cartea a V-a* precum nicĭ pentru *Cartea VI-a* care avea să fie cea din urmă.

Depre tóte aparenţele, cartea intitulată *Mirisliŭ*, avea să cuprindă tot şirul nenorocirilor militare ale luĭ Mihaĭu din 1600, perderile sale în Moldova şi în Ţéra-Românéscă, cu bătăliile de la Seret şi de la Teléjen, în Octomvrie 1600, unde armatele române fură învinse de Potocki şi de trădătorul Moisi Sĕcuĭul, cu aceĭa de la Argeş perdută la 25 Noiemvrie. Rápide şi grózníca grămădire de catastrofe, picând una după alta pe capul erouluĭ român, părăsit acum de norocul, dar nu şi de geniul sĕŭ! De aceĭa, el nu'şĭ perdu curagiul şi, în *Cartea VI-a* a opereĭ luĭ Bălcescu, noĭ l'am fi vĕḑut de sigur pornind însuşĭ la Viena şi la Praga ca să vĕḑă şi să vorbéscă în persónă cu împĕratul Rudolf, căruia se arătase pururé aşa devotat.

Péna Bălcesculuĭ ne-ar fi descris, cu neasemuitul eĭ farmec, impresiunea împunétóre ce produse voevodul român asupra curţeĭ austriace, petrecerea luĭ prelungită la Viena şi la Praga, în primăvéra anuluĭ 1601; întrevederea sa cu împĕratul şi dibacele luĭ tractative diplomatice, distincţiunile meritate ce el obţinu

www.dacoromanica.ro

acolo și în sfîrșit întórcerea sa triumfală în Ardél, unde, ajutat acum de viclénul Basta și gonind din scaun pe nestatornicul Sigismund Bathori, întors pentru a treia óră la domnia Transilvanieĭ, Mihaĭu îșĭ limpeḑi restriștele militare din tómna anuluĭ trecut în strălucitórea bătălie de la Gurusleŭ, isbêndă câștigată în 13 August 1601.

Ḑiua vestită de la *Gurusleŭ* era destinată de Bălcescu să fie punctul luminos al acesteĭ ultime cărțĭ a opereĭ sale, precum ea părea a fi și un noŭ lucéfer de glorie pentru domnia românéscă a luĭ Mihaĭu.

Dar, printr'un contrast din cele maĭ dramatice, în pripă după dînsa, avea să soséscă gróznica scenă de trădare, în care generalul Basta, unéltă înrĕutățită a vicleniĭ austriace, curmă prin ucigașĭ din guardia sa valonă, viéța mult pré scurtă a erouluĭ român și resturnă astfel din temelie tot edificiul măririĭ naționale a Românilor.

Câte subiecte de elocuente, de uĭmitóre, de patetice povestirĭ! Cine va fi acela care, cu un egal talent, va împlini vre o dată lipsurile pe care o mórte timpurie le-a lăsat în nemuritórea scriere a luĭ N. Bălcescu!

. . . . . .

Și cine va fi acela care va îndeplini aievé visul de *Mărire Românéscă*, pe care uciderea luĭ Mihaĭu Vitézul, îl conteni din făptuirea luĭ, în acea fatală diminéță de 29 August 1601!

A. I. ODOBESCU.

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERIĬ

VOLUMUL I

pag.

Precuvîntare la 1-a Ediţiune, tipărită la 1877; de A. I. Odobescu. 5
Introducere. 19
Cartea I. Libertatea Naţională (1593 — Aprilie 1595). . . 51
Cartea II. Călugăreniĭ (Aprilie 1595 — Dechemvrie 1595). 119
Nota I. Despre planurile bătăliilor luĭ Mihaĭu-Vitézul. . . 263
» II. Despre poetul V. Cârlova. 271

VOLUMUL II

Cartea III. Robirea Ţĕranuluĭ (Dechemvrie 1595 — Aprilie 1596). 7
Cartea IV. Unitatea Naţională (Aprilie 1599 — Iulie 1600) Partea I. 147

www.dacoromanica.ro

pag.

Notă despre portretele lui Mihaĭu-Vitézul, din Cabinetul de Stampe la Biblioteca Națională din Paris 244

VOLUMUL III

Cartea IV. Unitatea Națională (Octomvrie 1599 — Iulie 1600) Partea II. 7
Cartea V. Mirisléü (Iulie 1600 — Ianuarie 1601). 83
Nota finală; de A. I. Odobescu. 291

www.dacoromanica.ro

In ediţiunea şcolară a *Autorilor Români*

vor apare succesiv:

Alexandri Vas., Despot-Vodă.
— Dumbrava roşie.
— Poesii poporale.
— Poesii eroice.
— Pasteluri (poesii).
Alexandrescu Gr., Poesii s[illegible]
Bălcescu N., Din Istoria Românilor sub Mihaiŭ Vodă viteazul.
Biblia din 1688, Extracte.
Bolintineanu Dim., Legende istorice.
Cantemir, Hronicul Românilor.
Cerezi, Psaltirea.
Costin Miron, Cronice din
Donici şi alţii, Fabule din
Dosofteiŭ, Vieţile Sfinţilor.
Evireanul Antim, Didahiile ţinute în Mitropolia din Bucuresci.
Kogălniceanu Enaki, Letopiseţul Moldovei.
Spătaru, Cronice pe scurt a Ro[illegible]nilor.
Ioan, Letopiseţul ţerei Moldo[illegible]
Const., Lăpuşneanu. Scrisori, etc.
Odobescu Alex., Doămna Chiajna.
Poesii poporale, estrase din diferite culegeri.
Urechi Grig, Domnii ţerii Moldovei.
Xenopol Am. Cazanii.

www.dacoromanica.ro